

Zarządzanie proekologiczne
na rzecz zrównoważonego
rozwoju regionalnego

Konferencje – Politechnika Lubelska

Koło Naukowe Menedżerów

Politechnika Lubelska
Wydział Zarządzania
ul. Nadbystrzycka 38
20-618 Lublin

Zarządzanie proekologiczne na rzecz zrównoważonego rozwoju regionalnego

Politechnika Lubelska
Lublin 2011

XIX MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM NAUKOWE

LUBLIN 17 - 18 MAJA 2011

KOMITET ORGANIZACYJNY

Koordynator prac Komitetu Organizacyjnego

prof. dr hab. Ewa Bojar

Prezes Koła Naukowego Menedżerów

Cezary Giza

Prezydent Komitetu Organizacyjnego

Andrzej Banucha

Kolegium Redakcyjne

Magdalena Waga

Beata Żurkowska

Członkowie Komitetu Organizacyjnego

Natalia Bojarska

Jerzy Grula

Agata Janiszek

Arek Jasiński

Edyta Łoszczyk

Magdalena Markiewicz

Paweł Wach

Recenzenci

dr Jacek Witkowski

dr Korneliusz Pylak

mgr Tomasz Żminda

Komitet Organizacyjny nie odpowiada za treści zawarte w publikacji

Publikacja wydana za zgodą Rektora Politechniki Lubelskiej

© Copyright by Politechnika Lubelska 2011

ISBN: 978-83-62596-45-4

Wydawca: Politechnika Lubelska

ul. Nadbystrzycka 38D, 20-618 Lublin

Realizacja: Biblioteka Politechniki Lubelskiej

Ośrodek ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej

ul. Nadbystrzycka 36A, 20-618 Lublin

tel. (81) 538-46-59, email: wydawca@pollub.pl

www.biblioteka.pollub.pl

Druk: ESUS Agencja Reklamowo-Wydawnicza Tomasz Przybylak

www.esus.pl

Elektroniczna wersja książki dostępna w Bibliotece Cyfrowej PL www.bc.pollub.pl

Nakład: 100 egz.

Spis treści

Natalia Bojarska

Korzyści i koszty wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego
w przedsiębiorstwie 7

Kamil Kapusta

Rola Państwa w kreowaniu proekologicznych postaw biznesu –
niedoskonałość systemu. Studium przypadku – przedsiębiorstwo utylizacji
odzielek pogarbarskich „RE-VISO” 13

Iuliia Kubai, Iryna Monatik

Corporate Social Responsibility of Business in the sphere of environmental
protection (example of Ukraine) 20

Bodak Ivanna, Gerasymiak Kateryna

Feasibility study regarding the establishment of ecological clusters
in Ukraine 25

Adam Janiszewski

Klastry oraz ich aktywność proekologiczna 30

Dariusz Sobczyński

Elementy zarządzania zrównoważonym rozwojem na poziomie jednostki
samorządu terytorialnego 37

Adam Weinert

Zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej na przykładzie
Miasta Poznań 44

Tomasz Warzybok

Wpływ energetyki wiatrowej na rozwój regionalny oraz koncepcję
zrównoważonego rozwoju 51

Maciej Koszel

Realizacja koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw na
przykładzie firm działających w województwie lubelskim 57

Barbara Bieńko, Beata Dawidem

Preferowane technologie OZE w powiecie zamojskim..... 65

Mgr Ewelina Krok

Uwarunkowania społeczno-ekologiczne szansą rozwoju gospodarczego
z uwzględnieniem klastrów 73

Sylwia Sagan

Rozwój zrównoważony a współczesne przedsiębiorstwa..... 78

Małgorzata Smolak

Klastry motorem rozwoju 84

Mateusz Bochenek

Działania proekologiczne klastrów jako wsparcie zrównoważonego
rozwoju regionalnego 92

Paula Radecka

Ekologiczna odpowiedzialność przedsiębiorstw 98

Rafał Krawczyk

Społeczna odpowiedzialność biznesu w aspekcie ochrony środowiska
jako źródło budowania przewagi konkurencyjnej oraz ogólnej wartości
przedsiębiorstwa 104

Tomasz Włodarczyk

Społeczna odpowiedzialność biznesu – wpływ wykorzystania koncepcji
CSR na efektywne funkcjonowanie współczesnych organizacji..... 109

Korzyści i koszty wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwie

---

Streszczenie

Wdrożenie przez przedsiębiorstwo systemu zarządzania środowiskowego jest ważne z wielu powodów. Wpływa pozytywnie nie tylko na sferę ekologiczną, ale także finansową i społeczną, ponieważ polepszenie wyników środowiskowych często podnosi konkurencyjność przedsiębiorstwa.

W pierwszym rozdziale pracy przedstawiono definicje podstawowych zagadnień związanych z zarządzaniem środowiskiem. Omówiono elementy, z których składa się system zarządzania środowiskowego.

Rozdział czwarty pozwala zrozumieć, co kieruje przedsiębiorstwami decydującymi się na wdrożenie normy ISO 14001. Korzyści z wdrożenia tego systemu zarządzania środowiskowego podzielono na korzyści wewnętrzne: ekonomiczne, prawno-organizacyjne, marketingowe, kulturowe, społeczne oraz korzyści zewnętrzne.

Ponieważ każde zjawisko, które dostarcza jakichkolwiek korzyści, niesie za sobą również koszty, rozdział piąty poświęcono na opisanie kosztów związanych z wdrożeniem systemu ISO 14001. Dokonano dwóch podziałów: na koszty wdrożenia i funkcjonowania oraz na koszty zgodności i niezgodności.

W przygotowaniu pracy została użyta literatura ekonomiczna z zakresu zarządzania środowiskiem oraz ochrony środowiska w działalności gospodarczej.

Podstawowe zagadnienia z zarządzania środowiskiem

Obecnie działające przedsiębiorstwa zmuszone są do walki ze stale rosnącą, silną konkurencją, a także coraz częściej walka ta dotyczy zmagania się z rosnącymi oczekiwaniami i wymaganiami klientów. Wszystko po to, by przetrwać w tzw. „globalnej wiosce”. Wynikiem takiej sytuacji jest postawienie zysku na pierwszym miejscu w hierarchii wartości firmy. Nie jest to oczywiście zjawiskiem negatywnym, jednak należy pamiętać, że przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą mają istotny wpływ na powstawanie wielu zjawisk pozytywnych, ale jednocześnie mogą negatywnie wpływać na otoczenie, w tym także na środowisko. Ważne jest zatem, by również ekologia znalazła swoje miejsce wśród ważnych dla polityki firmy wartości.

Degradacja środowiska jest zjawiskiem widocznym i niezaprzeczalnym. Działania, jakie najczęściej podejmuje się, aby ją ograniczyć, sprowadzają się zwykle do racjonalnego wykorzystywania zasobów naturalnych i redukcji zanieczyszczeń. Dla przedsiębiorstwa, które poważnie traktuje sprawy ochrony środowiska, ważne jest, aby zarządzanie środowiskiem było równorzędnie traktowane wraz z innymi aspektami przedsiębiorstwa: produkcją, finansami, marketingiem itd. Dzięki temu poszukują one rozwiązań, które nie zagrażają środowisku naturalnemu.

Przyjęło się, że zarządzanie środowiskiem powinno mieć charakter systemowy. Podejście takie polega na zdefiniowaniu obiektów, z których składa się otaczający nas świat oraz powiązań między nimi. Nie jest możliwe dokonanie tego metodą zwykłej analizy, ponieważ obiekty te charakteryzują się wysokim stopniem organizacji wewnętrznej oraz zewnętrznych powiązań¹.

O systemie zarządzania środowiskiem możemy mówić wtedy, gdy mamy do czynienia z wyodrębnioną i uporządkowaną we właściwy sposób częścią rzeczywistości, która związana jest z zarządzaniem, użytkowaniem, ochroną i kształtowaniem środowiska. Jest to system złożony i niejednorodny².

R. Pochyluk wskazuje, że system zarządzania środowiskowego to zbiór narzędzi, które umożliwiają realizację polityki środowiskowej poprzez stałą redukcję negatywnego oddziaływania na środowisko³.

System ten składa się z elementów, do których zaliczane są⁴:

- Polityka środowiskowa,
- Program środowiskowy lub Plan działania,
- Struktury organizacyjne,
- Wdrożenie zarządzania środowiskowego,
- Procedury monitoringu,
- Działania korygujące i naprawcze,
- Audyty systemu zarządzania środowiskiem,
- Przeglądy dokonywane przez kierownictwo,
- Wewnętrzny system przepływu informacji i szkolenia,
- Informowanie otoczenia i tworzenie więzi ze społecznością spoza przedsiębiorstwa, zainteresowaną celami i wynikami w dziedzinie ochrony środowiska.

Systemy zarządzania środowiskowego mają na celu znormalizowanie działań na rzecz ochrony środowiska na szczeblach: normatywnym, operacyjnym oraz strategicznym. System taki powstaje, kiedy zarządzanie środowiskiem jest realizowane systematycznie jako ciągle powtarzający się proces o instytucjonalizowanej organizacji procesowej i strukturalnej, według krajowych lub międzynarodowych standardów np. rozporządzenia EMAS lub norm ISO 14000⁵.

---

¹ B. Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, str. 43

² Ibidem, str. 47

³ R. Pochyluk, P. Gradowski, J. Szymański, *Zasady wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z wymaganiami normy ISO 14001*, Ekokonsult, Gdańsk 1999, str. 32

⁴ J. Lewandowski, *Zarządzanie środowiskiem w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2000, str. 63

⁵ M. Kramer, J. Brauweiler, Z. Nowak, *Międzynarodowe zarządzanie środowiskiem. T. 2, Instrumenty i systemy zarządzania*, C.H. Beck, Warszawa 2005, str. 129

Korzyści z wdrożenie systemu zarządzania środowiskowego

Coraz większa liczba przedsiębiorstw decyduje się na to, by wdrożyć system zarządzania środowiskowego. Uzyskanie certyfikatu, który potwierdza zgodność systemu z wymaganiami normy, jest jedną z korzyści wynikających z jego wprowadzenia. Posiadanie certyfikatu wpływa korzystnie na poziom zaufania klientów. Ponadto jego uzyskanie jest związane z koniecznością: wyeliminowania uchybień środowiskowych, utrzymania certyfikatu (ze względu na wysokie koszty i niebezpieczeństwo utraty wiarygodności), stałego udoskonalania systemu⁶.

Na to jakie korzyści osiąga przedsiębiorstwo stosujące systemy zarządzania środowiskowego, ma wpływ jego wielkość, branża w jakiej działa czy poziom konkurencyjności. W literaturze przedmiotu najczęściej wymienia się korzyści ekonomiczne, ekologiczne, społeczne czy organizacyjne.

Pierwszą grupę korzyści stanowią korzyści ekonomiczne. Dla przedsiębiorstwa są to dodatkowe przychody lub ograniczone koszty, które wynikają z wdrożenia systemu. Zalicza się do nich m. in.⁷:

- redukcję ilości wytwarzanych odpadów i ścieków,
- oszczędność energii,
- redukcję kosztów zużycia energii, wody, materiałów i zasobów, które są stosowane w produkcji,
- mniejsze opłaty i uniknięcie kar ekologicznych dzięki większej kontroli zgodności z wymogami prawnymi,
- zyski (mają związek z odzyskaniem surowców wtórnych i dobrze zagospodarowanych odpadów),
- redukcję składek ubezpieczeniowych (dzięki większej ekologizacji przedsiębiorstwa koszty odszkodowań związanych z wypadkami w pracy i zawodowymi chorobami ulegają zmniejszeniu),
- możliwość skorzystania z preferencyjnego finansowania inwestycji,
- zmniejszenie kosztów związanych z utratą klientów (wzrost ich zadowolenie z jakości produktów oraz usług),
- poprawę pozycji konkurencyjnej poprzez ciągłe doskonalenie.

Do korzyści ekologicznych można zaliczyć poprawę poziomu ochrony środowiska dzięki systematycznej analizie silnych i słabych stron, a także poprzez opracowanie celów i programów środowiskowych. Korzyścią jest także efektywniejsze wykorzystanie posiadanych surowców i zasobów⁸.

Kolejną grupą są korzyści prawno-organizacyjne. Związane są one z zapewnieniem przez przedsiębiorstwo zgodności z obowiązującymi przepisami, a także ze sprawniejszym zarządzaniem przedsiębiorstwem. Korzyści te są wynikiem tego, że system wymaga jasno określonego podziału odpowiedzialności

---

⁶ D. Stadnicka, *Projektowanie, wdrażanie i certyfikacja systemu zarządzania środowiskowego* [w:] J. Łunarski (red.), *Systemy zarządzania środowiskowego*, Centrum Szkolenia i Organizacji Systemów Jakości Politechniki Krakowskiej, Kraków 2006, str. 141-142

⁷ M. Kramer, J. Brauweiler, Z. Nowak, op.cit., str.185

⁸ M. Kramer, J. Brauweiler, Z. Nowak, op.cit., str.185

i kompetencji wszystkich pracowników, co ma odzwierciedlenie w ich zaangażowaniu oraz efektywności pracy, a także zmniejsza liczbę wypadków i awarii. Przejrzysta struktura organizacyjna poprawia komunikację między działami i pracownikami, co wpływa na lepszy przepływ informacji. Ponadto jasno określone procedury kontroli pozwalają na znacznie szybsze wykrycie i wyeliminowanie nieprawidłowości oraz wprowadzenie działań zapobiegawczych przed wystąpieniem szkodliwych efektów środowiskowych⁹.

Korzyści marketingowe dla przedsiębiorstwa to postrzeganie go jako organizacji nowoczesnej, ekologicznej i odpowiedzialnej. Właśnie takie firmy zyskują zaufanie nie tylko klientów, ale również inwestorów, władz, lokalnej społeczności, organizacji ekologicznych oraz mediów¹⁰.

Można również zidentyfikować korzyści kulturowe rozumiane jako zmiana systemu wartości i wzrost świadomości ekologicznej¹¹. Natomiast korzyści społeczne to ogólna poprawa wizerunku przedsiębiorstwa wobec opinii publicznej. Przekłada się to na poprawę jego pozycji na rynku, pełniejsze spełnienie oczekiwań konsumentów, wzrost zainteresowania inwestorów, poprawa relacji firmy ze społeczeństwem oraz z organami ustawodawczymi.

Korzyścią dla lokalnej społeczności (np. gospodarstw domowych czy lokalnych samorządów) może być np.: polepszenie stanu środowiska, spadek zachorowań wśród ludności (a co za tym idzie redukcja wydatków na ochronę zdrowia), wzrost zatrudnienia i polepszenie atrakcyjności miejsc dla potencjalnych inwestorów, a także bardziej rozwinięta infrastruktura ochrony środowiska¹².

System zarządzania środowiskowego daje możliwość osiągnięcia korzyści na wielu płaszczyznach. Ogół działań związanych ze zmniejszaniem negatywnego oddziaływania przedsiębiorstwa na środowisko bez wątpienia polepsza wizerunek firmy wśród interesariuszy. Istotne jest też, że korzystanie z systemu często pobudza do wprowadzenia innowacji technologicznych. Dzięki temu możliwa jest ekspansja rynkowa przedsiębiorstwa.

Koszty wdrażania systemu

Decydując się na wdrożenie systemu zarządzania środowiskowego, przedsiębiorstwo powinno pamiętać o kosztach tego przedsięwzięcia. Rozumiane są one jako wszystkie koszty, które są kosztami dodatkowymi w stosunku do istniejących (a dotyczą ochrony środowiska) i które przedsiębiorstwo musi ponieść w wyniku wdrożenia i utrzymania systemu¹³.

Dzieli się je na koszty wdrożenia i koszty funkcjonowania systemu zarządzania środowiskowego lub koszty zgodności i niezgodności.

---

⁹ S. Nahotko, *Podstawy ekologicznego zarządzania przedsiębiorstwem*, OPO, Bydgoszcz 2002, str. 223-224

¹⁰ *Ibidem*, str. 223

¹¹ B. Poskrobko, *op. cit.*, str. 295

¹² B. Poskrobko, *op. cit.*, str. 297

¹³ *Ibidem*, str. 292

Koszty wdrożenia systemu – wydatki, które przedsiębiorstwo ponosi od chwili podjęcia decyzji o wdrażaniu systemu do jego certyfikacji. Bardzo ważne i wskazane jest, aby ewidencja tych kosztów była prowadzona na bieżąco. Można do nich zaliczyć:

- koszty analizy i oceny aktualnego stanu środowiskowego przedsiębiorstwa, aspektów środowiskowych przedsiębiorstwa oraz wymogów prawnych związanych ze środowiskiem (np. koszty zakupu aktów prawnych),
- koszty opracowania dokumentacji systemu,
- koszty szkolenia pracowników przedsiębiorstwa,
- koszty wdrożenia systemu monitoringu i kontroli (np. zakup sprzętu do pomiarów),
- koszty nakładów inwestycyjnych,
- koszty certyfikacji systemu.

Jak łatwo wywnioskować, kosztami funkcjonowania systemu będą wszystkie koszty, które powstają od momentu otrzymania certyfikatu systemu zarządzania środowiskowego. Związane są one z:

- nakładami inwestycyjnymi dotyczącymi realizacji zadań zawartych w programie zarządzania środowiskowego,
- funkcjonowaniem wyposażenia i urządzeń ochrony środowiska,
- zakupem dóbr wykorzystywanych do celów ochrony środowiska,
- kontrolą i monitoringiem (np. koszty audytów wewnętrznych),
- działaniem laboratorium,
- dodatkowymi opłatami ekologicznymi,
- badaniem i rozwojem,
- szkoleniami i konsultacjami,
- zewnętrznymi audytami zgodności,
- zarządzaniem¹⁴.

Koszty zgodności i koszty niezgodności to podział kosztów, który uwzględnia kryterium zgodności z określonymi wymogami prawnymi. Koszty zgodności odnoszą się do kosztów działań zapobiegawczych, kosztów oceny (wewnętrzne i zewnętrzne koszty oceny) oraz opłat ekologicznych. Koszty niezgodności to m. in.: koszty wewnętrzne zagrożeń środowiska, koszty zewnętrzne zagrożeń środowiska, wszystkie koszty, które ponosi przedsiębiorstwo w sytuacjach awaryjnych oraz koszty odnoszące się do działań powodujących złamanie wymogów ochrony środowiska.

Bibliografia

1. M. Kramer, J. Brauweiler, Z. Nowak, *Międzynarodowe zarządzanie środowiskiem. T. 2, Instrumenty i systemy zarządzania*, C.H. Beck, Warszawa 2005
2. J. Lewandowski, *Zarządzanie środowiskiem w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2000
3. S. Nahotko, *Podstawy ekologicznego zarządzania przedsiębiorstwem*, OPO, Bydgoszcz 2002

---

¹⁴ B. Poskrobko, op. cit., str. 292-293

4. R. Pochyluk, P. Gradowski, J. Szymański, *Zasady wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z wymaganiami normy ISO 14001*, Ekokonsult, Gdańsk 1999
5. B. Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007
6. D. Stadnicka, *Projektowanie, wdrażanie i certyfikacja systemu zarządzania środowiskowego* [w:] J. Łunarski (red.), *Systemy zarządzania środowiskowego*, Centrum Szkolenia i Organizacji Systemów Jakości Politechniki Krakowskiej, Kraków 2006

Rola Państwa w kreowaniu proekologicznych postaw biznesu – niedoskonałość systemu. Studium przypadku – przedsiębiorstwo utylizacji odzielek pogarbarskich „RE-VISO”.

Streszczenie

Praca omawia mechanizmy podejmowania proekologicznych decyzji zarówno przez konsumentów jak i producentów. Opisuje trudność jaką mogą napotkać oddolne, czyli podejmowane przez społeczeństwo decyzje, mające na celu ochronę środowiska w zderzeniu z realiami rządzącymi gospodarką wolnorynkową. W ujęciu tej niedoskonałości forsowana jest teza, że to państwo posługując się licznymi narzędziami jest w stanie najskuteczniej oddziaływać na zachowania ludzi, skłaniając ich do proekologicznej postawy, gwarantując tym samym zwiększenie szans zrównoważenia rozwoju całej gospodarki.

Dla przykładu omówiona została sytuacja przedsiębiorstwa specjalizującego się w utylizacji odpadów, którego istnienie jak i prawidłowe funkcjonowanie niesie niewymierne korzyści dla całego systemu, które w zderzeniu z niedoskonałościami systemu nie było w stanie podołać niekorzystnym uwarunkowaniom, i wbrew teoretycznym wyliczeniom zbankrutowało.

Niedoskonałość Systemu

Bardzo ważne dla rozwoju Polski jest kierowanie się zasadą, by zaspokajanie obecnych potrzeb społeczeństwa nie przyczyniało się do zmniejszenia możliwości zaspokajania tych potrzeb w przyszłości przez następne pokolenia. Dlatego należy szukać kompromisu odnośnie trzech istotnych dla kraju interesów: troski o społeczeństwo i jego zdrowie, ekonomii i rozwoju gospodarczego, a przede wszystkim ochrony środowiska. Chęć maksymalizacji korzyści w jednej z tych grup wiąże się z zaniedbaniem pozostałych. Jedynie wyśrodkowanie w ramach zrównoważonego rozwoju daje możliwość stałego rozwoju wszystkich trzech sfer bez zagrożeń dla przyszłych pokoleń.

System gospodarczy, w którym funkcjonuje gospodarka polska, rozumiany w uproszczeniu jako zbiór różnorodnych powiązań pomiędzy klientami a producentami rządzi się własnymi prawami. Każdy konsument dysponując określonym budżetem dąży do zakupów, które maksymalizują jego łączne zadowolenie, wybierając koszyk produktów i usług, który daje mu największą satysfakcję. Producenci zaś starają się osiągnąć jak największe zyski przy określonych nakładach. Uogólniając, każdy podmiot wolnej gospodarki z założenia jest „egoistą” i dba tylko o swoje dobro. W tym brutalnym rachunku ekonomicznym nie ma miejsca na dobrowolną pro ekologię. W pogoni za sukcesami zapomina się o zrównoważonym rozwoju.

Istnieją określone mechanizmy automatycznego stabilizowania się rynku, które działają również w kwestii ochrony środowiska. Coraz bardziej świadome społeczeństwo preferuje produkty ekologiczne oraz te, które powstały w przyjaznych dla środowiska procesach. Przedsiębiorstwa chcąc czerpać korzyści ze sprzedaży zaczynają produkować preferowane przez konsumentów dobra. Zaś państwo w nowych realiach stara się dostosowywać prawo do nowej rzeczywistości. Logika ta jest oczywista, jednak ze względu na istniejące liczne ograniczenia nie daje ona tylu korzyści, ile wynikałoby z teorii, cały zaś proces począwszy od wyborów konsumentów aż po normy prawne trwa bardzo długo.

Niedoskonała sytuacja konsumentów

Każdy kupujący, przeznaczając część swojego dochodu na konsumpcję, stara się za jego pomocą w maksymalnym stopniu zaspokoić swoje potrzeby i osiągnąć jak największą łączną satysfakcję. Z tego powodu często rezygnuje z produktów ekologicznych z uwagi na ich z reguły wyższą cenę. W gospodarce rozwijającej się (np. Polska) obywatele relatywnie mało zamożnych zwyczajnie nie stać na proekologiczny tryb życia. Jest to podstawowy czynnik, który powstrzymuje rozszerzanie się idei ochrony środowiska. Bo choć ludzie mogą być świadomi zagrożeń płynących z zanieczyszczeń i nadmiernej eksploatacji środowiska, to z przyczyn finansowych nie będzie się to przekładało na ich decyzje konsumenckie. Przykładem może tu być zderzenie biodegradowalnej reklamówki kosztującej około 2,50 zł z, co prawda wielokrotnego użytku, jednak nie biodegradowalną, zwykłą reklamówką wartą 0,07 zł. Statystyczna decyzja konsumenta jest tu łatwa do przewidzenia.

Kolejną istotną kwestią jest, swego rodzaju, uzależnienie konsumentów od producentów, szczególnie w sektorach gospodarki, w których zaobserwować możemy monopol. Konsument nie ma bowiem żadnej alternatywy. Wtedy gdy przedsiębiorca nie przykładają należytej uwagi kwestiom związanym z ekologią, niejako zmusza też do takiego podejścia swoich klientów. Taki stan rzeczy zaobserwować można na terenach, na których funkcjonuje tylko jedno przedsiębiorstwo zajmujące się wywozem śmieci. Gdy firma nie jest w stanie np. odzyskiwać makulatury bądź szkła, nie prowadzi więc też segregacji śmieci. W tym wypadku jakakolwiek segregacja odpadów przez klientów nie ma żadnego sensu, gdy i tak trafią one wszystkie do jednego kontenera, a później na wysypisko.

Często też na decyzje konsumentów wpływa ich lenistwo. Efektem tego jest wybór przez nich produktów łatwych w obsłudze i nie sprawiających dużych problemów. Dla przykładu można podać tu piece do centralnego ogrzewania domków jednorodzinnych. Drewno jako surowiec odnawialny i stosunkowo tani często nie jest preferowane z uwagi na pracochłonność takiego rozwiązania. Do pieca trzeba bowiem codziennie „dokładać”, drewno trzeba magazynować, zaś sam proces spalania jest brudzący i jego efektem jest popiół będący dodatkowym problemem dla konsumenta. Piece te często przegrywają z o wiele droższymi w eksploatacji piecami na gaz, których obsługa w dobie komputeryzacji jest ograniczona do minimum.

Niedoskonała sytuacja biznesu

Producenci zawsze będą sięgali po technologie, które umożliwiają spełnienie oczekiwań klientów przy jak najniższych nakładach. Zaś klienci, zwłaszcza na polskim rynku, zwracają uwagę głównie na cenę, stąd też produkty bądź technologie proekologiczne nie cieszą się dużą popularnością. Nie dziwi więc fakt, że producenci stosują technologie i surowce, które negatywnie wpływają na środowisko naturalnie, kierując się jedynie wynikiem finansowym.

Istotna jest też następująca kwestia. Produkt jest zazwyczaj tak konstruowany, by w jak największym stopniu usatysfakcjonował klienta. Nie ma tu często większego znaczenia w jaki sposób zostanie on zapakowany, jak został wyprodukowany, czy przetransportowany. Liczy się głównie efekt końcowy, gotowy produkt wraz ze swoimi parametrami; użytecznością i ceną. Klienta nie obchodzi, i często nawet nie ma informacji o tym co się dzieje z odpadkami produkcyjnymi, jakimi technologiami jest ogrzewana hala produkcyjna, czy skąd biorą się surowce, z których zrobiony jest produkt. W takich sytuacjach producent nie ma praktycznie żadnego bodźca skłaniającego go do proekologicznych decyzji, często więc z nich rezygnuje, redukując koszty do minimum.

Rola Państwa

Biznes, charakteryzujący się dążeniem do maksymalizacji zysku, szuka nieustannie nowych obszarów do inwestycji i zwiększania możliwości osiągnięcia korzyści finansowych. Biznes o swoje korzyści zadba sam, utrzymując wielkość produkcji na poziomie popytu. Również i społeczeństwo, zwłaszcza w ustroju wolności i równości wszystkich obywateli, jest w stanie samo zatroszczyć się o własne dobro. Jedynie środowisko naturalne jest bezbronne wobec postępu gospodarczego świata, w tym też Polski. Masowe wycinanie lasów, zwiększanie się obszarów zurbanizowanych, narastające tony śmieci, eksploatacja złóż surowcowych, ingerencja w ekosystemy, przyczyniają się do nieustannego pogarszania się otaczającego nas środowiska, tworząc zagrożenia dla przyszłości świata¹⁵.

Na producentów oddziałują jedynie dwa czynniki, które skłaniają ich do stosowania zazwyczaj droższych ekologicznych rozwiązań. Są nimi odgórne nakazy państwa, bądź oddolne gusta i preferencje konsumentów. Na te drugie największy wpływ ma świadomość ludzi, ich odpowiedzialne podejście do życia, jak również zmieniające się trendy i mody. W tej materii oddziaływać można głównie na świadomość, choćby ucząc już od najwcześniejszych lat szkolnych poszanowania dla środowiska. Nie przyniesie to jednak dużych rezultatów, gdy w zderzeniu z rzeczywistością klient staje przed koniecznością wyboru np. ciężkiej, szklanej, drogiej i oddawanej do skupu butelki a lekkiej, plastikowej, taniej butelki, którą może wyrzucić gdziekolwiek. Mniejsza cena, jak i większa

---

¹⁵ Fierli Irena (red.), *Geografia Gospodarcza Świata*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, str. 29-53.

łatwość użytkowania, skłania klientów do nie ekologicznych wyborów i jedynie nielicznych stać na „luksus” pro środowiskowej polityki zakupów. Pozostaje więc tylko jeden bodziec, którym jest polityka państwa. Jednostki rządzące dysponują tu wieloma różnymi narzędziami, którymi mogą skłaniać bądź też nierzadko przymuszać przedsiębiorstwa do proekologicznego podejścia.

Przed produktami wchodzącymi na rynek stawiane mogą być różnego rodzaju wymogi¹⁶. Normą jest, by we wszystkich nowo produkowanych samochodach montować pasy bezpieczeństwa. Podobne uwarunkowania można stosować w wielu innych produktach. Wymuszenie np. na producentach czajników montowania miarek pojemności przyczyniło by się nie tylko do ilości oszczędzanej wody, ale i energii potrzebnej do ogrzania zbędnego nadmiaru. Innym przykładem może być konieczność montowania w spłuczkach toaletowych modułu umożliwiającego spuszczenia jedynie 1/3 zgromadzonej wody. Taka możliwość przełożyć się powinna na mniejsze jej zużycia.

Podobne wymogi mogą dotyczyć ograniczenia negatywnych skutków korzystania, czy przetwarzania niektórych dóbr. Wytyczne określające np. maksymalny poziom emisji związków niekorzystnych dla środowiska przez silniki spalinowe montowane w samochodach czy też piecach centralnego ogrzewania mogą być efektem ograniczenia negatywnych oddziaływań, jakie są wynikiem działalności człowieka.

Istotne też jest kontrolowanie szczególnie wrażliwych dla środowiska odpadów np. toksycznych czy radioaktywnych. Godne uwagi jest też unormowanie spraw dotyczących odpadów nadających się do recyklingu lub utylizacji. Przykładem mogą tu być odpady szklane, metalowe, zużyte baterie, sprzęt RTV AGD, odpady powstałe w wyniku uboju zwierząt, czy też odzierki pogarbarskie.

Duża część wymienionych wyżej rozwiązań jest już w znacznym stopniu stosowana dając pozytywne efekty. Jednak ciągle w tej materii jest jeszcze wiele do zrobienia. Niestety, z uwagi na niedokładność i niekonsekwencje niektóre z wprowadzonych już rozwiązań nie dają oczekiwanego rezultatu.

Państwo dysponuje jeszcze jednym dość istotnym, lecz niestosowanym narzędziem finansowym, mogącym pozytywnie oddziaływać na proekologiczne decyzje¹⁷. Biorąc pod uwagę fakt, że cena ma kluczowe znaczenie przy wyborze; zarówno surowców i półproduktów przez producentów, jak i produktów końcowych przez klientów, istotne znaczenie ma tu podatek. Jest on bowiem w dużej mierze cenotwórczy. Obecnie różnicowanie wielkości podatku zależy od branży w jakiej kwalifikuje się produkt, inna jest stopa opodatkowania książek, inna materiałów budowlanych, jeszcze inna różnych artykułów spożywczych. To narzędzie mogło by być też z powodzeniem stosowane do realizacji polityki proekologicznej.

---

¹⁶ Bazyli Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998, str. 221-236.

¹⁷ Bazyli Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998, str. 238-239.

Określenie odpowiednio niższej stawki podatku dla np. odnawialnych źródeł ciepła takich jak drewno czy granulaty, będące efektem utylizacji różnego rodzaju odpadów oraz odpowiednio wyższej stawki na nieodnawialne: węgiel, gaz, olej opałowy itp. Zastosowanie zróżnicowanych stóp podatkowych przyczyniłoby się do zmniejszenia ceny odnawialnych i ekologicznych źródeł ciepła, i w konsekwencji zwiększenie na nie popytu. Oczywistym jest fakt, że taki stan rzeczy przeniósłby się również na sprzedaż pieców przystosowanych do spalania drewna, węgla, gazu itp. Efektem tego byłoby też długotrwałe zmienianie się struktury zakupu węgla, ropy, gazy w stosunku do wielkości zakupu drewna i ilości utylizowanych odpadów. Dałoby to notabene możliwość stopniowego uniezależniania się od zagranicznych dostawców surowców energetycznych, jaki i odcinanie się od negatywnych wpływów sytuacji politycznej świata na ten rynek.

Podobnych przykładów stosowania różnych surowców, które można traktować jako komplementarne można wymieniać bez końca; papierowe i plastikowe/foliowe opakowania, gazety kupowane w formie papierowej i cyfrowej przez internet, plastikowe a drewniane zabawki. Zmiana cen ekologicznych produktów względem nie ekologicznych wpłynie niewątpliwie na wielkości popytu. Efektem końcowym byłoby ograniczenie ilości odpadów trudno rozkładających się w glebie bądź zwiększenie ilości odpadów nadających się do recyklingu. Takie zróżnicowane podatki mogłyby skłaniać nie tylko do wyboru preferowanych surowców, ale również w promowaniu nowoczesnych energooszczędnych technologii, czego przykładem mogą być energooszczędne formy światła takie jak diody LED zamiast zwykłych żarówek czy halogenów.

Studium przypadku

Dnia 13 lipca 2005 r. została zawiązana Spółka z o. o. „RE-VISO” z siedzibą w Gielniowie oddalonym ok. 50 km na zachód od Radomia. Kapitał początkowy wynosił 500 tys. zł. Jej celem miała być utylizacja odzieriek pogarbarskich, z których odzyskać można około 80% tłuszczu technicznego wykorzystywanego głównie do produkcji pasz. Resztę stanowiły odpady poprodukcyjne, tak zwane skwarki i ścieki przemysłowe. W procesie tym wykorzystywano najnowocześniejszą niemiecką linię technologiczną FLOTTVEG. Przed utworzeniem spółki udziałowcy przeprowadzili badania rynku. Obliczyli, że okoliczni producenci skór są w stanie zapewnić stałe i odpowiednio duże dostawy odzieriek pogarbarskich. Wart uwagi jest fakt, że prawo zabrania składować tego typu odpady na wysypiskach, a tym samym nakłada na producentów skór obowiązek zadbania o ich utylizację¹⁸. W styczniu 2006 r. ukończone zostały wszystkie prace adaptacyjne, jak i prace związane z montowaniem wyżej wymienionej instalacji.

Pierwszym problemem, z którym borykała się spółka, było uzyskanie odpowiednich pozwoleń. Zezwolenie zintegrowane, niezbędne do tego typu działalności, z uwagi na długie procedury przyznane zostało dopiero

---

¹⁸ Ustawa o Odpadach z dnia 27 kwietnia 2001 r.

w październiku 2006. Z uwagi na tak długi czas oczekiwania przedsiębiorstwo wygenerowało w tym okresie stratę w wysokości prawie 800 tys. zł, zmuszone bowiem było przez cały ten okres utrzymywać kompletną załogę i pełną gotowość do podjęcia pracy¹⁹.

Najpoważniejszą jednak przeszkodą w prawidłowym funkcjonowaniu przedsiębiorstwa były trudności w pozyskiwaniu odzieriek do przetwarzania. Z uwagi na deficyt tego typu surowca na rynku nasiliła się konkurencja, której efektem była stosunkowo niska cena utylizacji, balansująca na granicy opłacalności.

Z uwagi na te problemy z każdym rokiem przedsiębiorstwo generowało stratę. Była ona pokrywana najpierw poprzez podwyższenie kapitału zakładowego (do 1,5 mln zł), później z pożyczek współników (w sumie do 3 mln zł). Mimo to każdego roku występowała strata na działalności, która na koniec października 2010 r. skumulowała się do kwoty 2,8 mln zł. Przedsiębiorstwo straciło płynność finansową, przestało wywiązywać się ze swoich zobowiązań. Skutkiem tego było złożenie dnia 25.10.2010 r. przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Radomiu do Sądu Rejonowego w Radomiu wniosku o ogłoszenie upadłości likwidacyjnej Spółki.

Winę za niedobór odpadów pogarbarskich na rynku ponoszą sami producenci, którzy chcąc oszczędzić na utylizacji wywozili tego typu odpady na nielegalne składowiska, często do lasów. Dowodem na to jest między innymi znalezienie przez policję 200 ton tego odpadu opisane w „Echu Dnia” 8 lutego 2008 r.²⁰ Nielegalnych składowisk tego typu jest więcej, świadczyć o tym mogą choćby komentarze internautów zamieszczone pod tym artykułem na stronie internetowej gazety. Z uwagi na bardzo popularną metodę garbowania skór przy pomocy chromu, takie niekontrolowane składowiska grożą przedostaniem się tego pierwiastka do gleby²¹.

Historia ta jest najlepszym przykładem, że mimo stworzonych możliwości jak i odpowiednich uwarunkowań prawnych przedsiębiorstwa nie czują odpowiedzialności za środowisko. Łamiąc prawo przyczyniają się do jego destrukcji. Konsumenci zaś nie mają na to żadnego wpływu. I jedynie działalność państwa, pod warunkiem że będzie skrupulatna, skuteczna i konsekwentna, może przynieść korzyści.

Bibliografia

1. Dojlido Jan (red.), *Ekologia i Ochrona Środowiska*, Zakład Poligraficzny Politechniki Radomskiej 1997.
2. Fierli Irena (red.), *Geografia Gospodarcza Świata*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005.
3. Poskrobko Bazyli, *Zarządzanie środowiskiem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998.

---

¹⁹ Rachunek Zysków i Strat za okres od 13.07.2005 do 31.12.2006

²⁰ <http://www.echodnia.eu/apps/pbcs.dll/article?AID=/20080208/POWIAT0206/402564048>

²¹ Dojlido Jan (red.), *Ekologia i Ochrona Środowiska*, Zakład Poligraficzny Politechniki Radomskiej 1997, str. 357-364.

4. *Rachunki Zysków i Strat* sporządzone za okresy od 13.07.2005 do 31.10.2010.
5. *Sprawozdania Zarządu RE-VISO Sp z o. o. z działalności za lata 2006, 2007 i 2008.*
6. *Ustawa o Odpadach z dnia 27 kwietnia 2001 r.*
7. Witkowska Ewelina, *Eko-bomba na Potkanowie*, www.echodnia.eu, 8 lutego 2008.

Summary

The present work describes the mechanism of making pro-ecologic decision not only by consumers but also by producers. It describes the difficulties in making decisions by the society that are meant to the environment protection with the impact of free-market economy. In this imperfect conceptualization a thesis is being forced that a country using many tools is able to affect precisely on peoples' behavior to dispose their pro- ecologic attitude. Ensuring a sustainable development in the economy.

Giving an example of one company's situation which specialized in recycling tanning wastes which existences and functioning brings surd benefits for the whole system. It bankrupt contrary to the anticipation due to adverse determinants and the collision with the imperfect economic structure.

Iuliia Kubai, student of Faculty of business, Lutsk National Technical University

Iryna Monatik, (supervisor) Foreign languages department, Lutsk National Technical University

Corporate Social Responsibility of Business in the sphere of environmental protection (example of Ukraine)

Socialization of business is objective pattern of society transformation. It relates to the modern trends of scientific and technical progress development and growth requirements to the process and results of production and a systemic transformation of property relations, with the liberalization of economic relations, the formation of social protection, social functions of government. Great expectations are on the social role of business today.

Corporate Social Responsibility (CSR) did not arise suddenly, it slowly evolved over time and became part of everyday vocabulary only in the last decade, especially in North America and Western Europe. Some researchers argue that the idea of corporate social responsibility became popular in 1950 and the years passed as soon as corporations become more powerful and far-reaching.

There are three main sectors involved in the regulation and support of CSR at the national level. These are governmental institutions, public (NGOs, research institutes and others) and the business community, represented by companies or business associations.

At CSR affect various factors: socio-economic situation in the country, a historical and cultural heritage, existence of business socialization of the population, regional and local features of social development, moral beliefs of business representatives, state requirements, and business profitability.

Systemic social orientation helps companies to create and implement appropriate management systems. General requirements for such systems are established by international standards.

The purpose of our article - to show the necessity and possibilities of corporate social responsibility as an important and effective tool of Ukrainian enterprises in environmental protection. Various aspects of social responsibility in Ukraine are considered in the works of Z.S. Varnalij, V.E. Vorotina, V.M. Geys, A.V. Kuzhel, E.M. Libanov, S. Miller, N. Petrushenko, V.M. Marchenko and others.

Among the most frequently cited benefits of social responsibility (CSR) implementation for the company image is referred improving the efficiency of production processes, driven by the need to find ways to reduce emissions or adapt to technological production, sanitary, environmental standards. Improving corporate governance helps to improve access to capital, increase revenue and

ensure productivity growth of the company. Investments in environmentally friendly technologies run back through revenue growth.

In fact, CSR must be not only beneficial to society, but also to business, because when it comes to social responsibility, it comes to three things - people, money and nature. This is a target for any company. Expanding the scope of CSR, companies make corporate social responsibility to corporate social benefit.

CSR - element of the economic culture of the society, which shows the degree of development at the international level. Ukraine has not formed a national model of corporate social responsibility. There are conflicting signs of business socialization taking place in Ukraine, which prevent full use of European standards:

1) a tendency to gradual concentration of ownership and 2) even after the privatization much of the property found itself in possession of workers, the actual mechanisms of participation in the workforce enterprise management were not formed, and 3) there is a combination of functions of top management and owners, made possible the transition of shares that were distributed among workers, to business leaders, and 4) among all the stakeholders most entrepreneurs are willing to actively coordinate with the interests of government institutions.

The main problem of insufficient development of CSR is that the source of funding for environmental activities and updates of current and capital repair of fixed capital assets conservation value are still on own costs of the enterprises (94% in 2008). During 2008 - 2009 there was decline of profitability of enterprises (in January - September 2009 losses amounted to 6.39 mln enterprises). That gives reason for the prediction of cutting spending on environmental protection and upgrading of fixed assets.

The structure of social responsibility consists of several levels: the responsibility to the consumer, the responsibility to subordinates, responsibility to society, country, responsibility to shareholders or associates and, if not most importantly, responsibility to nature. UN Experts, the most common kinds of socialization practices of business in Ukraine implementation of environmental programs in Ukraine is only 29,8% (preference of alternative energy sources, production of environmentally friendly products, reduce emissions, construction waste treatment facilities).

According to the International Labour Organisation in 2004, Ukraine took the safety of working conditions and environmental standards, using the 45 place among 95 countries. Law of Ukraine on Environmental Protection provides tax incentives to enterprises that use alternative energy sources and innovative technologies. This law is effective and really stand out state benefits for active participation in the development of environmental programs, although such companies are currently very few and usually it is large companies that have funds for advanced technologies.

In Volyn st.33 according to the Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" and Article 19 of the Law of Ukraine "On Environmental Protection" in 2006 workers were monitored by the municipality of the city and

the regional program of environmental protection, compliance with environmental laws, using natural resources of local importance.

Lutsk Industrial Complex - is one of the biggest polluters of air basin in the Volyn region. 55 objects of economic activity are in the single state registration of enterprises polluting the air, and 2006 companies have permits to release pollutants into the air. 90% of the total mass of pollutants - are emissions from mobile sources (vehicles). Pursuant to the Law of Ukraine "On air protection" of economic structures implemented environmental measures:

- Locomotive repair works Motor by Ministry of Defence of Ukraine - well equipped with spring cleaning device cleaning efficiency 95%, and also the control measurements of harmful emissions into the atmosphere from all stationary sources in the enterprise;
- Open joint stock company "Elektrotermometriya" - replaced old boilers with new boilers equipment "Viassman";
- Municipal enterprise "Lutskteplo" – repaired 12 boilers;
- Open joint stock company "Volynhaz" – reconstructed boilers of the company.

The region holds meetings on improving of air quality with the involvement of heads of enterprises, institutions and organizations and representatives of regulatory bodies. They take into account all submitted proposals of enterprises, institutions and organizations to implement environmental protection measures for the conservation and improvement of surface air. On this basis the program of quality of air improved in the city of Lutsk for 2006-2010, was formed and approved the decision of the executive committee of the town council on improving the quality of air in the city.

Department of Ecology at the town council is now working closely with "Road Service" in terms of implementation within the city geographically Automated information system of traffic control and evaluate the negative impact of emissions from road transport.

Lutsk secured sufficient water resources. Water covers nearly 83% of residents. It is made on 3 water intakes from 55 artesian wells. In 2006, discharge of untreated sewage from water users – wasn't made. Water losses according to the company "Lutskvodokanal" remain consistently high and is 27%. This high rate of water loss is a consequence of the fact that from 301.8 km of water networks totally 136.2 km of water networks are old and emergency. Imperfect construction of water intake column also contributes to the loss of clean water. In order to improve the situation following steps were made:

- Replacement of equipment cooling technical water by Joint stock company "Terikhem-Luck";
- Construction of a sewer near the building of "LuAZ".

Thus the most important sites for environmental activities in the city remain municipal enterprise Lutskvodokanal, its reconstruction and modernization.

For control of water resources, managing the impact of economic activities on surface water, Executive Committee of the town council approved the decision of 15.06.2006 "On the improvement of environmental and sanitary conditions of

water protection zones and coastal strips of rivers Styr, Sapalaivka, Zhyduvka and Omelianivka.

In order to control the activities of firms that place and those that create and place the waste, the Department of Ecology at the town council during the year on the basis of documentary and visual inspections formed the list of businesses that must obtain permits and placing limits on the creation and disposal. Statistical reporting on Form 1T - toxic waste covered 250 enterprises, 46 enterprises received the previous year limits on the formation and disposal. Given the relatively small amounts of toxic industrial waste in the city, there are no industrial waste landfills. The city has 6 seats for removal of industrial waste, total area of 3.196 thousand square metres. Two waste seats do not meet the standards and only one is being monitored.

To reduce the negative impact on the environment and health of Lutsk, the decision of the town council executive committee from 11.02.2006 "About Waste Management in Lutsk the period 2006-2012" approved project for waste management in Lutsk the period 2006 - 2012 years, which will be submitted to the session. The program determines the strategy of local governments in 2006-2012 in the field of waste management and pollution abatement in this area.

In the city there are 83 industrial enterprises, firms, 28 service stations, 4 warehouses with fuel and lubricants, 73 departmental and 157 communal boiler houses, which pollute the atmosphere and stay in public accounting. 201 venture firms, organizations have the appropriate permits to release pollutants into the atmosphere. Total emissions of harmful substances into the atmosphere, both from stationary and mobile sources in the past year amounted to 14.5 tons. At the regional center of each resident on average accounted for 69 kg of harmful substances.

Despite the growth in average annual concentrations of dust, carbon monoxide, nitrogen dioxide, phenol, formaldehyde and other harmful substances in the business of building materials, brick and asphalt plants. In 2010 regulatory authorities (Sanitary Epidemic Station and Weather Center) fixed that there were 659 exceedances of nitrogen dioxide, 64 - phenol, 87 - formaldehyde, excess carbon monoxide was observed in 86 cases.

Conclusion

Globalization of the world, united Europe made sustainable development one of the main goals of multinational companies and governments in many countries. CSR did not arise suddenly, it slowly evolved over time and become part of everyday vocabulary only in the last decade.

Ukraine actively involves in the introduction of environmental programs and becomes an active member of the EU to establish environmental standards. A number of normative - legal acts encourage its enterprises to active CSR practice in the field of ecology.

Perspectives of development of CSR in Volyn region is to expand liability of companies, creating the appropriate committees to establish responsibility not as a voluntary phenomenon, but as binding rules.

The share of firms that believe that business should actively participate in solving social and environmental problems in comparison with 2005 has doubled and it is a positive result, which gives the opportunity to develop environmentally friendly business.

Bibliography

1. www.rada.gov.ua – Інтернет-сторінка Верховної Ради України
2. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні / Відп. ред.: Ю.Саєнко. – К.: „Батискаф”, 2002. – 72 с.
3. Social Accountancy (Accountability): Social Balance as a (no) instrument of ethic corporative action. Queila Regina Sourza. Electronic Journal of Business Ethics and Organization Srtudies. Vol. 9, No.2.
4. http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-dial/csr/csr_library.html - Інтернет-сторінка ЄС, присвячена регулюванню СББ на рівні ЄС та в державах-членах ЄС
5. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / За загальною редакцією В.М.Гейця, А.І.Даниленка, М.Г.Жулинського, Е.М.Лібанової, О.С.Онищенка. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
6. Мельник С.В. Соціальна відповідальність бізнесу як складова соціальної політики України / С.В.Мельник // Економіка та держава. – 2007. – №5. – С.72.

Summary

Article is about Corporate Social Responsibility of business in the sphere of environmental protection. Emphasis is laid on its development and implementation in Ukraine. Perspectives of development of CSR in Volyn region is to expand liability of companies, creating the appropriate committees to establish responsibility of business in the environmental protection..

Feasibility study regarding the establishment of ecological clusters in Ukraine

---

Introduction

Creating effective ecological – economic systems (EES), that will be the basis for sustainable development areas, is one of the urgent tasks facing the leadership of the every country, requiring appropriate natural, industrial, information, innovation, financial, labor and other factors. The biggest problem nowadays is finding the most advantageous forms of combination and use of these factors, in turn, secure higher efficiency of functioning of the EES. One of these forms is, in our opinion, the ecologically oriented clusters.

The studying of the clusters, especially their role in enhancing the effectiveness of socio-economic systems, dedicated works of such scientists as V. Bespalova, V. Leont'ev, S. Polyakov, M. Porter, D. Ryhalina, T. Tsihan and others. Most of these studies focus on the economic benefits, and neglected to study the role of clusters in the balanced environmental and economic development.

Given the current state of the problem we consider it appropriate to give general characteristic of ecologically oriented clusters, determine the conditions of their formation, the role and importance in improving efficiency of ecological – economic systems at local and national level.

Classical theories of cluster's development

The most popular are cluster development theories of M. Porter [7, 8]. At the present stage of scientific and theoretical studies of clusters, experts named 7 main specifications of clusters, namely: geographic, horizontal, vertical, lateral, technology, focus and quality [12]. Depending on their combinations, there will be the choice of a particular cluster strategy.

- 1) Geographic: planned construction of spatial clusters of economic activity, ranging from local (ex. gardening in the Netherlands) to global (ex. aerospace cluster);
- 2) Horizontal: a few industries or sectors may be included in a larger cluster (ex. system of mega clusters in the economy of the Netherlands);
- 3) Vertical: in clusters may be present related stages of production process. It is important to define who from the participants network is initiator and who is the final performer of innovation within the cluster;
- 4) Lateral: in cluster, there are united various sectors which can provide cost savings due to the effect that leads to new combinations (ex. multimedia cluster);

- 5) Technology: a set of industries that use one and the same technology (ex. biotechcluster);
- 6) Focus: a cluster of companies that are focused around one center - companies, research institutes or educational institution;
- 7) Quality: focus on the nature of cooperation between firms in promoting stability, incentives to develop innovations.

These specifications can be expanded, to emphasize the ecological aspects of development, which is especially relevant for today's ecological – economic systems.

Preconditions of formation ecologically oriented clusters

The presence of a number of prerequisites of ecologically oriented clusters (EOC) are important in the context of sustainable development of territories. These preconditions, in our view, can be considered: a) ecologically rating and b) the level of externalities effects, which produce different types of enterprises.

The main criteria used for an ecological rating of enterprise - the polluter [4] are:

- 1) creating ecological management systems (ISO 14001)
- 2) implementation of resource-, energy- and nature- saving technologies;
- 3) qualified team of managers responsible for environmental protection during production process;
- 4) determining the amount of income that is aimed at environmental protection measures;
- 5) forming a system for monitoring of the environment and the level of pollution;
- 6) formation of an effective system of penalties for violating laws on environmental protection;
- 7) minimizing the size of damages caused by violation of laws on environmental protection;
- 8) develop action plans for environmental protection;
- 9) presence in the enterprise cleaning facilities;
- 10) presence of necessary special documents that permit enterprise use of natural environment.
- 11) monitoring of the environment and sources of emissions and discharges of pollutants;
- 12) forming a system of measures for storage, distribution, and elimination of hazardous waste;
- 13) training courses for improving educational skills for the responsible people;
- 14) ecological informational provision;
- 15) the minimum number of accidents that caused environmental pollution, or their complete absence;
- 16) investment plan.

As to the second important precondition of ecologically oriented clusters - the level of externalities effects of companies, we propose the methodology for their incorporation as components of synergy effects [2; 3]. In order to form

EOC required detailed analysis of existing industries. Based on the results (levels of externalities effects and synergistic effects of ecological rating) decision will be taken to form EOC.

We believe that the situation prevailing today in the sphere of regulation of environmental protection and natural resources, as well as throughout the national economy, requires immediate resolution. Exit the current situation, we see in the restructuring of Ukraine's economy and focus on regional distribution of productive forces of Ukraine in a way in which positive externalities will be taken into account, as the effects, consequently, will be created conditions for the realization of synergy effects. As a result, there will be an increase of synergies potential of EES (Fig. 1).

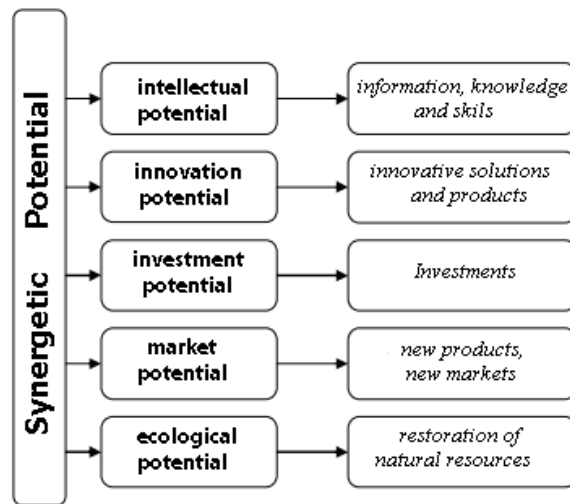

Fig.1. Synergetic potential ecological - economic systems (EEC)

Presently, the system (national / regional economy) is in a non equilibrium state. This means that the current state of ecological-economic systems are in crisis. The crisis caused by anthropogenic pressure that is considerably larger than the potential anabolic potential of environment. To the equilibrium state can lead increasing of the number of environmentally safe industries, those that will increase positive externalities effects. At the stage of making solution on the base of the results of calculations, there have to be made decisions concerning development of programs of socio-ecological-economic development of the territory or, if it comes to the national economy as a whole, the programs of the national ecologically oriented economy which emphasis on the development of environmentally oriented clusters. That is why, in our opinion, one of the most suitable forms of EES is clustering. We propose to form cluster structures in regions and believe that under the national program to advance toward sustainable development areas namely clusters can contribute not only to increase production efficiency, but also expand access to manufacturers of consumer goods and services.

Types of ecologically oriented clusters

In Ukraine, cluster strategies become more and more important theme for discussion. The designs of the regional economic development, but, unfortunately, continues to ignore environmental, ecological component. For example, the main driver of economic growth in Lviv, selected clusters of tourism and business services, as for the Donetsk region – clusters of industry, agriculture and food production. Cluster association is one of the most effective forms of development of small and medium business regions [9]. Clusters will not only increase efficiency but also widen access to manufacturers of consumer goods and services [10].

The most effective level of development of territories can occur in integrated ecological-economic systems-ecologically oriented clusters. When under ecologically oriented clusters understood complexes of households, in which economic individuals are united in sole cycles so that processes of economic activity of these households are supplemented by ecosystem components. It ensures maximum efficiency of using of natural factors. Similar complexes are trying to promote the principles under which creates the best conditions for the formation of synergetic effects, namely: complementarity, mutual benefit, interdependence components EES. Specifically, these complexes can be created based on households: forestry, protected natural territories and recreational facilities, travel agencies, educational institutions and others. As shown by the studies [14, 15, 16], such integration of enterprises can provide increase of synergy effects in the EES by 20-30 percents.

At a time when anthropogenic load on environment is increasing, and anabolic potential areas does not meet the anthropogenic load, there is a need for reformatting the structure of ecological and economic production. Under such conditions, increasing the role of enterprises/households that contribute to emergence of positive synergy effects and which will be formed around EOC.

For this purpose, it is necessity to form and use of appropriate mechanism of operation process functioning EOC, which, in turn, leads to review the structure and forms of organization of economic households to ensure mutually beneficial coexistence of natural and human systems. Such co-existence forms the basis for the emergence EOC. One of the forms of production that will play a leading role in the structure of national economy, can become such systems as ecologically oriented clusters, integrated ecological-economic systems, as ecopolisy. This is ecological-economic systems at a higher level, bringing together several ecologically oriented clusters.

Conclusion

Creating regional ecologically oriented clusters is one of the possible directions of realizing strategies for sustainable development. It can be clusters of tourism, ecotourism, rural tourism, agro-industrial, construction and other clusters, but the main requirement has to be thier ecological direction. In ecologically oriented clusters, some economic individuals are united in sole

cycles in such a way that processes of economic activity are supplemented by processes of reproduction of ecosystem components.

As a result of the formation and development ecopolisy, that consist of clusters of enterprises, can be obtained following effects: reduced energy capacity, reducing air pollution, implementation of measures on energy saving, increased investment in energy efficient technologies, reducing environmental pollution, encouraging the implementation of energy and resource saving technologies; reproduction of natural resources, improving the quality of ecosystems.

Bibliography

1. Burkov V.N. Mechanisms for the management of ecological-economical systems/ Burkov V.N., Novikov D.A., Schepky A., ed. Academician S.N. Vasiliev. - Moscow: Publishing physical and mathematical literature, 2008. – P.244.
2. Degtyaryova I.B. Effects in the calculation of synergy results in ecological and economic systems / I. B. Degtyaryova // Mechanism of regulation of the economy. - 2009. - M 1. - P. 52-B2.
3. Degtyaryova I.B. Realization of synergy effects on regional level/ I. B. Degtyaryova / Ecological management in the general control system: a collection of abstracts of the Ninth Annual Ukrainian Science Conference, April 21-22, 2009. - Part 1. - P. 73-7b.
4. Environmental rating companies - pollutants Lviv:/ Environmental Rescue Committee of Ukraine – Mode of access to resources: <http://www.ecoua.org/index.php?item=articles&sub=1598&did=0>.
5. Lukyanchykov N.N. Economy of district organizations: [learning for students of high schools, students and routed "economy"] / N.N Lukyanchykov, Y.M.Potravnnyy. - 4th ed. - Moscow: Unit-DANA, 2010. - P. 591.
6. Polyakov S.G. Principles generating of high technological clusters/ V.A. Bespalov, D.B. Rhaly, V.B Leontiev / YnVestRehyon. - 2005. - M 1. - P. 28-32.
7. Porter M. Competition / Michael Porter. - Moscow: Alpyna Business Books, 2005. - P. 715.
8. Rygalin D.B. Cluster approach in shaping innovation policy areas / D.B. Rygalin / InVestRegion. - 2008. - M 2. - P. 57-B3.
9. Rygalin D.B. Self-organization processes in high-tech industry clusters / D.B. Keck, A.Y. Budarov / InVestRegion. - 2008. - M 1. - P. 42-48.
10. Soloviev V.P. Innovation as a systemic process in a competitive economy (Synergistic effects of innovation). - Kiev: Feniks, 2004. – P.560.
11. Tsikhan Cluster Theory of Economic Development / T. Tsigan Teor by management practices. - 2003. - M 5. rlektronny resource]. - Mode of access to the resource: <http://www.subcontract.ru/Docum/DocumShow the reso>
12. Environmental Performance Review. Ukraine. Second Review. New York and Geneva, 2007. - P. 48.
13. Huppes G. Eco-efficiency and Its Terminology / Gjalt Huppes, Ishikawa Masanobu - The Massachusetts Institute of Technology and Yale University. // Journal of Industrial Ecology, 2005. - Volume 9. - M 4. - P. 43-46.
14. Roelandt Th. J. A. Cluster-based Innovation Policy: International Experiences / Th.J. A. Roelandt, V. A. Gilsing, J. Sinderen / Erasmus University Rotterdam, Research Memorandum 0012, 2000.
15. Roson R «Two-Sided Markets : A Tentative Survey» / R. Roson // Review of Network Economics, 2005. - M 4. - P. 142-160.

Klasytry oraz ich aktywność proekologiczna

Streszczenie

Artykuł wskazuje na korzyści związane z funkcjonowaniem klastrów, których źródła znajdują się w sposobie ich powstawania. W analizie uwzględniono również aspekty polityki zrównoważonego rozwoju. Zwrócono również uwagę na możliwe zagrożenia związane z rozwojem klasteringu, aczkolwiek w konkluzji stwierdzono, iż ich możliwość nie powinna hamować klasteringu.

Determinanty powstawania klastrów jako przesłanki ich pozytywnego wpływu na gospodarkę

Klasytry (ang. clusters, także skupiska, grona) to obszary koncentracji geograficznej pewnego typu działalności gospodarczej lub zasobów, jakie są potrzebne do jej prowadzenia. Ich wyodrębnienie z otoczenia jest uzasadniane wyższą gęstością występowania tego podobnego typu działalności niż średnia dla kraju lub regionu²². Kooperacja w ramach klastra może być niezaplanowana i każdy uczestnik posiada wtedy równy dostęp do skupiska²³. Zatem w określonej jednostce społeczno-terytorialnej, która charakteryzuje się obecnością z jednej strony wspólnoty osób, z drugiej grupy przedsiębiorstw, zachodzi między tymi dwoma populacjami doskonała osmoza.²⁴ Fizyczna bliskość przedsiębiorstw ułatwia wymianę informacji pomiędzy konkurującymi firmami.²⁵ Obecnie wyróżnia się dwa wiodące sposoby powstawania klastrów²⁶. Mogą one być twrzone na skutek działalności oddolnej²⁷ lub inicjatywy odgórnjej²⁸. Wyróżnia się²⁹ model czystych korzyści aglomeracji³⁰, model

---

²² Czakon W., Współpraca strategiczna przedsiębiorstw. Materiały dydaktyczne 2010, s. 25

²³ Perry M., Business clusters in the South: a critical appraisal from Indonesian evidence. Singapore Journal of Tropical Geography, 26(2), Department of Geography, National University of Singapore and Blackwell Publishers Ltd 2005, s. 229

²⁴ Becattini G., Dal settore industriale al distretto industriale. Alcune considerazioni sull'unita d'indagine dell'economia industriale. Rivista di economia e politica industriale nr 1 1979 w: I. Pietrzyk: Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 44

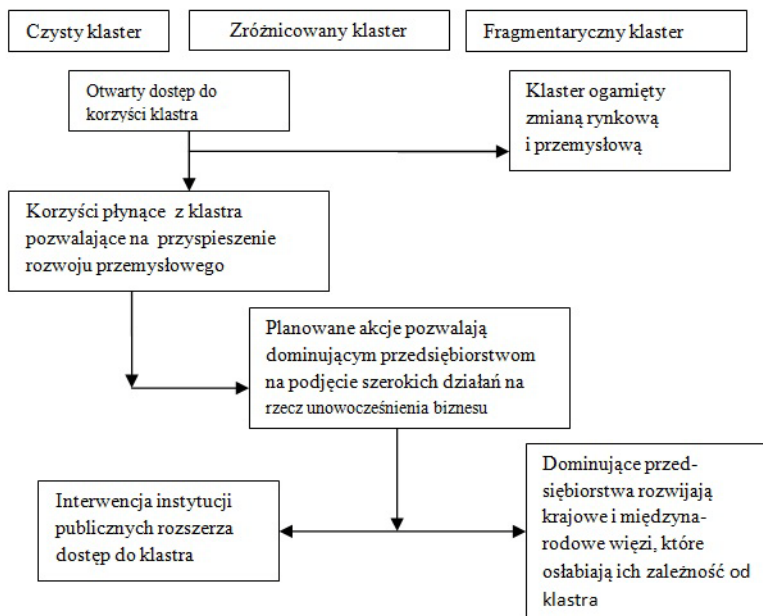
²⁵ Mammone R., How to Take Advantage of Business Clusters. BusinessWeek.com, 2009, s. 1

²⁶ Knop L., Poziom rozwoju klastrów w województwie śląskim w: Nowoczesność przemysłu i usług. Konkurencja i kooperacja w strategiach zarządzania organizacjami. Red. nauk. J. Pyka. TNOiK. Oddział w Katowicach. Katowice 2009, s. 387-391

²⁷ W ten sposób na Śląsku powstał m.in. Klaster 3x20 (inicjatywą grup zaangażowanych osób i podmiotów sektora energetycznego). Z kolei Klaster BioProdukt jest tworem polskich producentów żywności ekologicznej.

²⁸ MedSilesia- Śląska Sieć Wyrobów Medycznych powołana w 2006 r. w oparciu o projekt Tworzenie sektorowych sieci współpracy i jednostek wspierających w woj. śląskim oraz

kompleksów przemysłowych³¹ oraz model sieci społecznych³². Rozwój klastrów z uwzględnieniem specyfiki krajów słabiej rozwiniętych przedstawia poniższy rysunek³³.

Rysunek 1. Model Schmitz'a – rozwój klastrów w państwach o niskim poziomie PKB.

Źródło: Perry M., *Business clusters in the South: a critical appraisal from Indonesian evidence*. Singapore Journal of Tropical Geography, 26(2), Department of Geography, National University of Singapore and Blackwell Publishers Ltd 2005, s. 229.

Przykład działania władz, to możliwość dla klastrów wzięcia udziału w konkursie na nadanie przez Samorząd Województwa Pomorskiego statusu klastra kluczowego. Decyzję o przyznaniu statusu klastra kluczowego

---

Innowacyjny Śląski Klastery Czystych Technologii Węglowych powstały w ramach projektu zrealizowanego przez GIG.

²⁹ Kim H., McCann P.: Supply chains and locational adjustment in the global automotive industry. Policy Studies, Sep2008, Vol. 29 Issue 3, s. 261.

³⁰ Do korzyści zewnętrznych związanych z występowaniem grona zalicza się przepływy wiedzy cichej, przy czym relacje te są strukturalnie krótkotrwałe i dostęp do klastra jest otwarty.

³¹ Charakteryzowany przez stabilne relacje pomiędzy firmami przez wysokie koszty wejścia/wyjścia ograniczają dostęp do grona.

³² Kładzie nacisk na relacje międzyludzkie oraz zaufanie, także wskazuje na mogące wystąpić utrudnienia w dostępie do klastra, aczkolwiek dopuszcza on ciągle rekonstruowanie występujących relacji.

³³ Model pokazuje ponadto, iż niezaplanowane korzyści „w pojedynkę” nie mogą zapewnić wzrostu przedsiębiorstwa. Klastering redukuje skalę efektywnej inwestycji przez umożliwienie dzielenia się zasobami. Na rysunku widoczne jest, iż niektóre klastry de facto nigdy nie osiągną znaczących zaplanowanych akcji i mogą trwać nie będąc miejscem wzrostu przemysłowego. Klastry, które zostaną spopularyzowane przez przedsiębiorców, są znacząco różne w wielkości, zasobach, rynkach i ambicjach wzrostu. To zróżnicowanie może ostatecznie spowodować dezintegrację klastra, jeżeli zabraknie publicznego dofinansowania (Perry M., op. cit., s. 229).

podejmował Zarząd Województwa Pomorskiego. Aplikowały Pomorski Klaster ICT oraz Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny.³⁴

Korzyści z funkcjonowania klastrów w regionie

Jak zauważono powyżej z funkcjonowaniem klastrów nierozzerwalnie wiąże się procesy przepływu wiedzy. Przykładowo klaster LifeScience uruchomił blog, który umożliwia członkom wymianę informacji i zapoznanie się z aktualnymi wydarzeniami dotyczącymi klastra. Dodatkowo utworzono również grupę dyskusyjną na międzynarodowym portalu LinkedIn, która pełni rolę promocyjną, ale również informacyjną³⁵. Szukając odniesień do teorii można przywołać koncepcję T. Sturgeon'a. Wprowadził on swego czasu pojęcie modularnych sieci produkcyjnych³⁶. Sprawność zachodzenia wyżej zarysowanych procesów, z powstawaniem nowej wiedzy włącznie³⁷, zależy w dużej mierze od bliskości, i to zarówno tej geograficznej,³⁸ ale również tej społecznej³⁹. Przykłady tych pozytywnie ocenianych praktyk odnośnie właściwego zachowania wobec posiadanych informacji można odnaleźć w takich klastrach jak⁴⁰: Innowacyjnym Klastrem Przemysłowy Stowarzyszenie Komponentów Odlewniczych „KOMCAST”⁴¹ oraz w Alternatywnym Klastrze Informatycznym⁴². Przy okazji

---

³⁴ Profity dla klastrów wynikające z uzyskania takiego statusu to np. pozyskanie dodatkowych punktów podczas oceny projektów ubiegających się o dofinansowanie ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki- komponent regionalny (Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania. PARP, Warszawa 2010, s. 46-158). Należy zaznaczyć znaczenie drugiego z wymienionych klastrów dla pobudzenia wzrostu produkcji zielonej energii (<http://www.bkee.pl/>).

³⁵ Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania. Praca zbiorowa. PARP, Warszawa 2010, s. 46

³⁶ T. Sturgeon zakłada istnienie kompatybilnych, wzajemnie się wzmacniających skłonności do koncentracji przestrzennej i rozproszenia. Sieć T. Sturgeona jest utworzona za pomocą węzłów wiedzy milczącej, które łączą linie wiedzy poddanej kodyfikacji. Do tzw. modularności łańcucha wartości dodanej przyczyniają się zjawiska jak pionowy podział łańcucha produkcyjnego (przy czym odpowiedzialne za ten podział łańcucha są punkty, gdzie jest magazynowana wiedza sformalizowana) oraz agregacja pozioma (koncentracja przestrzenna) (Sturgeon T., What really goes on Silicon Valley? Spatial clustering and dispersal in modular production networks, Industrial Performance Centre MIT, Cambridge 2003, s. 1-47 w: Gotz M., Atrakcyjność klastra dla lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych, Instytut Zachodni, Poznań 2009, s. 49)

³⁷ I. Nonaka i H. Takeuchi stwierdzili swego czasu, iż podstawa dla kreowania wiedzy organizacyjnej jest konstituowana przez wspólne poznanie i kolektywne uczenie. Nonaka I., Takeuchi H., The Knowledge Creating Company. Oxford University Press. Oxford 1995 in: Lam A., The Tacit Knowledge Problem in Multinational Corporations: Japanese and US Offshore Knowledge Incubators, Royal Holloway College, University of London, London 2008, s. 3

³⁸ W modelu kompleksów przemysłowych jednym z zasadniczych założeń jest ograniczenie kosztów transportu między firmami (Kim H., McCann P.: Op. cit., s. 261)

³⁹ Czakon W., Hipoteza bliskości. Przegląd Organizacji 6/2009, s. 19

⁴⁰ Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania. PARP, Warszawa 2010, s. 46-158.

⁴¹ Stosowane zasady etyczne o nieodbieraniu klientów innym firmom z klastra mimo iż spotykają ich problemy finansowe na skutek których mogą one utracić zlecenie.

⁴² Wprowadzono zasadę, iż członkowie klastra przekazują 6% wartości każdej umowy pozyskanej na rzecz klastra od każdej umowy pozyskanej dzięki temu klastrowi.

omawiania korzyści związanych z ogólnie rozumianym przepływem wiedzy w klastrze należy zwrócić uwagę na to, iż część wiedzy organizacyjnej pozostaje niezależna od samych pracowników. Dzieje się tak w rezultacie jej skodyfikowania i usystematyzowania w systemach informacyjnych, strukturach i procesach biznesowych. Jest ona określana mianem wiedzy strukturalnej wspomagającej wykorzystanie wiedzy indywidualnej⁴³. W takim środowisku przedsiębiorcy są skłonni tworzyć następne MSP, co prowadzi do wzrostu stopnia ich specjalizacji⁴⁴. Należy mieć na uwadze także zaistniałą zmianę przenoszącą punkt konstytuujący istnienie organizacji z wymiaru organizacyjnego (regulacje formalno-prawne, normy, standardy technologiczne), na wymiary kognitywistyczny (komunikowanie się) oraz społeczny (współpraca grup społecznych).⁴⁵

R. Mammone stwierdził, iż rządowe agencje, federalne i lokalne zmierzają do oferowania sprzyjających rozwojowi przemysłu zachęt i polityk wykonawczych w przedsiębiorstwach, które są ulokowane w klastrze. Rządowa motywacja nie jest w pełni altruistyczna – rozwój klastrów pomaga w rozwoju regionów w rezultacie wzrostu liczby miejsc pracy i dochodów z podatków.⁴⁶ P. Kordel stawia pytanie o sposób przełożenia dynamiki klastrowania obecnego przemysłu na podniesienie jakości życia mieszkańców. Autor ten zwraca uwagę, iż rozważanie danego regionu jako obszaru wiedzy powoduje, iż dynamika klastrowania nie jest pochodną zasobów naturalnych posiadanych przez dany region lub też przez ekonomikę skali po stronie dostaw⁴⁷. Do innych pozytywnych zjawisk związanych z powstawaniem klastrów autorzy zaliczają: powiązanie odbioru i dokonywania dostaw surowcowych, obniżenie kosztów nadzoru i kontroli, wykorzystanie korzyści skali, możliwość zgromadzenia wokół projektu utalentowanych pracowników,⁴⁸ a także⁴⁹ ograniczanie niepewności co do rozwoju produktu, tworzenie regionalnego systemu innowacji⁵⁰, przyciąganie do regionu strategicznych inwestorów oraz wzrost dostępności usług okołobiznesowych (także usług z zakresu ocen oddziaływania na środowisko⁵¹).

---

⁴³ Klineciewicz K.: Knowledge management. Development, diffusion and rejection. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2004, s. 19

⁴⁴ Heffner K., Klemens B.: Czynniki wspierające i hamujące rozwój klastrów w: Sieci proinnowacyjne w zarządzaniu regionem wiedzy. Red. nauk. E. Bojar, J. Stachowicz, Politechnika Lubelska, Lublin 2008, s. 6

⁴⁵ Bojar E., Stachowicz J.: Rola wiedzy w rozwoju regionu w: Sieci proinnowacyjne w zarządzaniu regionem wiedzy. Red. nauk. E. Bojar, J. Stachowicz, Politechnika Lubelska, Lublin 2008, s. 253

⁴⁶ Mammone R., How to Take Advantage of Business Clusters. BusinessWeek.com, 2009, s. 1

⁴⁷ Determinują ją natomiast zjawisko „knowledge spillovers” oraz posiadane przez region zdolności do uformowania własnego portfela kompetencji technologicznych, co prowadzi finalnie do utworzenia właściwej infrastruktury wspierającej oraz instytucji B+R (P. Kordel Op. cit., s 137)

⁴⁸ Wang Y., Wang L., Software Industry Cluster be Disagreement on Theory and Practice. Intelligent Information Management, 2010, 2, s. 610

⁴⁹ Heffner K., Klemens B.: Op. cit., s. 7-9

⁵⁰ Szerzej poruszono w pracy autora pt. „Innowacyjność regionów a problemy współpracy międzyorganizacyjnej”. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiej Konferencji Młodych Naukowców: Współczesne dylematy funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw – teoria i praktyka. Sopot 2011

⁵¹ <http://www.uslugi-ekologiczne.pl/>

Klustry wobec idei zrównoważonego rozwoju

Za B. Fiedorem można stwierdzić, iż idea zrównoważonego rozwoju oznacza powiększanie produktu społecznego, konsumpcji i kapitału niepowodujące zmian jakości środowiska (nie jest naruszany poziom jakości środowiska, jaki przez daną społeczność uznawany jest za społecznie pożądany). Jest to wzrost, który nie powoduje zwiększenia się społecznie akceptowanego stopnia (koncentracji) zanieczyszczenia.⁵³ Ch. Laszlo opisuje transformację przedsiębiorstw w firmy tworzące zrównoważoną wartość, gdzie aktualna sytuacja rynkowa producenta zostaje poddana ocenie w kontekście nowopowstających oczekiwań rynkowych w zakresie korzyści społecznych i ekologicznych.⁵⁴ Przykłady udanych działań takiego postępowania wśród klastrów to⁵⁵ Nadwiślański Klaster Energii Odnawialnej⁵⁶, Klaster BioProdukt⁵⁷, Śląski Klaster Drzewny⁵⁸ oraz Innowacyjny Śląski Klaster Czystych Technologii Węglowych⁵⁹.

Zagrożenia związane z funkcjonowaniem klastrów

Klastering może wywołać bowiem wzrost cen gruntów i nieruchomości, przy zwiększonym wskaźniku rotacji pracowników mogą pojawić się naciski na wzrost płac. Ponadto może dojść do przeciążenia infrastruktury komunikacyjnej. Należy również wziąć pod uwagę ich specjalizacja sektorowa w momencie nagłego spadku popytu na wytwarzane produkty lub też wycofania się z działalności przez dużą firmę z klastra region mogą spotkać poważne

---

⁵² Co godne uwagi uczestnictwo w klastrach okazuje się opłacalne ze względu na ochronę własności intelektualnej. Jak pokazuje badanie, liczba zgłoszeń patentowych w klastrach jest ponad dziesięć razy wyższa niż średnia w Polsce. W rezultacie takie firmy rozwijają się dużo szybciej i są bardziej innowacyjne (Garski K., Rutkowska I., Klustry korzyści, na pod-stawie Baj L, Deloitte i PARP namawiają firmy do łączenia się w klustry, Wyborcza.biz, 27.10.2010 r., <http://www.pi.gov.pl/PARP/>

⁵³ Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych, Red. nauk. Fiedor B., Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002 w: Wąsikiewicz – Rusinak U., Ekorozwój w strategii gospodarowania, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie Kraków 2003, s. 30

⁵⁴ Laszlo Ch., Firma zrównoważonego rozwoju: jak wypracować trwałą wartość. Przekł. A. Rogalińska. Studio Emka, Warszawa 2008, s. 165

⁵⁵ Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania. PARP, Warszawa 2010, s. 46-158

⁵⁶ Klaster korzysta z dostępu do energii wodnej, z naturalnego występowania wierzby energetycznej używanej do produkcji biomasy (z wykorzystaniem tego źródła energetyka wiąże największe nadzieje- <http://www.klasteroze.pl/>) oraz wykorzystuje energię wiatrową. Nastawiony na poszanowanie energii jest także Klaster Technologii Energiooszczędnych EURO-Centrum na Śląsku, który szczyci się posiadaniem innowacyjnym budynkiem oszczędnym (<http://www.euro-centrum.com.pl/news/aktualnosci/pnt>)

⁵⁷ Wymaga od członków niestosowania nawozów sztucznych oraz środków ochrony roślin (Knop L., Op. cit., s. 391).

⁵⁸ Zakłada doprowadzenie do współistnienia przemysłu i środowiska przyrodniczego w oczekiwanym stanie (Heffner K., Klemens B., Op. cit., s. 6).

⁵⁹ Celem jest bezpieczne i ekonomiczne wydobywanie węgla oraz przygotowanie węgla ultra czystych dla celów energetyki (<http://www.coal.silesia.pl/>).

problemy⁶⁰. Zwraca się również uwagę na ryzyko faktycznego marnotrawstwa środków związanego ze sztucznym kreowaniem klastrów, co w efekcie może prowadzić do powstawania tzw. „katedr na pustyni.”⁶¹

Bibliografia

1. Becattini G., *Dal settore industriale al distretto industrial. Alcune considerazioni sull'unita d'indagine dell'economia industrial. Rivista di economia e politica industrial nr 1 1979 w: I. Pietrzyk: Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004
2. Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania. PARP, Warszawa 2010
3. Bojar E., Stachowicz J.: *Rola wiedzy w rozwoju regionu w: Sieci proinnowacyjne w zarządzaniu regionem wiedzy*. Red. nauk. E. Bojar, J. Stachowicz, Politechnika Lubelska, Lublin 2008
4. Czakon W., *Współpraca strategiczna przedsiębiorstw*. Materiały dydaktyczne 2010
5. Czakon W., *Hipoteza bliskości. Przegląd Organizacji 6/2009*
6. *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*, Red. nauk. B. Fiedor, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002 w: Wąsikiewicz – Rusinak U., *Ekorozwój w strategii gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie Kraków 2003
7. Garski K., Rutkowska I., Klastry korzyści, na pod-stawie Baj L, Deloitte i PARP namawiają firmy do łączenia się w klastry, Wyborcza.biz, 27.10.2010 r., <http://www.pi.gov.pl/PARP>
8. Grycuk A: *Klastry jako instrument polityki regionalnej*. Biuro Analiz Sejmowych. Infos, VII 2010,
9. Heffner K., Klemens B.: *Czynniki wspierające i hamujące rozwój klastrów w: Sieci proinnowacyjne w zarządzaniu regionem wiedzy*. Red. nauk. E. Bojar, J. Stachowicz, Politechnika Lubelska, Lublin 2008
10. Kim H., McCann P.: *Supply chains and locational adjustment in the global automotive industry*. Policy Studies, Sep2008, Vol. 29 Issue 3,
11. Klineciewicz K., *Knowledge management. Development, diffusion and rejection*. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2004
12. Knop L., *Poziom rozwoju klastrów w województwie śląskim w: Nowoczesność przemysłu i usług. Konkurencja i kooperacja w strategiach zarządzania organizacjami*. Red. nauk. J. Pyka. TNOiK. Oddział w Katowicach. Katowice 2009
13. Kordel P., *Innowacyjne sieci współpracy jako podstawy regionalnego środowiska rozwoju technologii: przykład województwa śląskiego w: Konkurencja i koegzystencja regionów w procesie integracji europejskiej*. Red. nauk. E. Bojar, J. Stachowicz, Op. cit.
14. Laszlo Ch., *Firma zrównoważonego rozwoju: jak wypracować trwałą wartość*. Przekł. A.Rogalińska. Studio Emka, Warszawa 2008
15. Mammone R., *How to Take Advantage of Business Clusters*. BusinessWeek.com, 2009
16. Nonaka I., Takeuchi H., *The Knowledge Creating Company*. Oxford University Press. Oxford 1995 in: Lam A., *The Tacit Knowledge Problem in Multinational Corporations: Japanese and US Offshore Knowledge Incubators*, Royal Holloway College, University of London, London 2008
17. Perry M., *Business clusters in the South: a critical appraisal from Indonesian evidence*. Singapore Journal of Tropical Geography, 26(2), Department of Geography, National University of Singapore and Blackwell Publishers Ltd 2005, s. 229

---

⁶⁰ Ponadto nie można również lekceważyć konkurencji ze strony firm zlokalizowanych w krajach o niskich kosztach wytwarzania (przede wszystkim Chiny i Indie), co może doprowadzić do upadłości lub zahamowania rozwoju klastrów (taka sytuacja miała miejsce we Włoszech w odniesieniu do branż tekstylnej, obuwniczej, czy meblarskiej) (Grycuk A: Klastry jako instrument polityki regionalnej. Biuro Analiz Sejmowych. Infos, 8 VII 2010, s. 2-3.)

⁶¹ Klastry. Innowacyjne wyzwanie dla Polski, pod red. S. Szultki, IBnGR, Gdańsk 2004, s. 11 w: Heffner K., Klemens B.: Op. cit., s. 10

18. Sturgeon T., *What really goes on Silicon Valley? Spatial clustering and dispersal in modular production networks*, Industrial Performance Centre MIT, Cambridge 2003 w: Gotz M., *Atrakcyjność klastra dla lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Instytut Zachodni, Poznań 2009
19. *Klastry. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*, pod red. S. Szultki, IBnGR, Gdańsk 2004, w: Heffner K, Klemens B., Op. cit.
20. Wang Y., Wang L., *Software Industry Cluster be Disagreement on Theory and Practice*. *Intelligent Information Management*, 2010, 2
21. <http://www.klasteroze.pl/>,
22. <http://www.bkee.pl>,
23. <http://www.uslugi-ekologiczne.pl>,
24. <http://www.coal.silesia.pl>

Clusters and their importance for sustainable development

Summary

The article presents the benefits which can be reaped when clusters develop. Their source stems from a way they are created. In analysis aspects of sustainable development are taken into consideration. An attention is paid to possible threatens of arising new clusters. Nonetheless they should not inhibit their creation.

Elementy zarządzania zrównoważonym rozwojem na poziomie jednostki samorządu terytorialnego

---

Streszczenie

Zrównoważony rozwój jest koncepcją zgodną ze światowymi trendami proekologicznymi. Zarządzanie rozwojem jest wyzwaniem, przed którym stoją zarówno wszystkie przedsiębiorstwa produkcyjne, jak i jednostki samorządu terytorialnego. Dlatego organizacje te muszą podejmować szereg działań, by dążyć do stabilnego rozwoju i zaspokajania różnorodnych potrzeb. Zarządzanie w samorządach zdecydowanie różni się od zarządzania przedsiębiorstwem. Różnice te wynikają przede wszystkim z konieczności spełniania przez nie funkcji użyteczności publicznej. Użyteczność ta obowiązuje w stosunku do całości społeczeństwa oraz obszaru, którym zarządza gmina. Problematyka zrównoważonego rozwoju w jednostkach samorządu terytorialnego jest zagadnieniem dość złożonym, dlatego też została podjęta próba jej charakterystyki w opracowaniu.

Zrównoważony rozwój jest koncepcją zgodną ze światowymi trendami proekologicznymi. Zarządzanie rozwojem, jest wyzwaniem, przed którym stoją zarówno wszystkie przedsiębiorstwa jak i jednostki samorządu terytorialnego. Specyfika funkcjonowania każdego z tych podmiotów skłania do różnorodnego podejścia w kwestii zarządzania, gdyż każdy z podmiotów posiada charakterystyczny dla siebie pakiet narzędzi, które może zastosować w dążeniu do osiągnięcia wyznaczonych celów związanych ze zrównoważonym rozwojem. Zrównoważony rozwój w jednostkach samorządowych ma charakter wielowymiarowy i jest przedmiotem wielu badań. Czynniki mogący mieć istotny wpływ na taką sytuację jest ciągły wzrost liczby ludności w ujęciu globalnym, co ma odzwierciedlenie także w ujęciu lokalnym. Wpływ to niewątpliwie na rozwój techniczno-technologiczny, produkcję i z tym związaną większą emisją zanieczyszczeń i odpadów. Miejscowy wzrost liczby mieszkańców powoduje szybki wzrost presji na środowisko, co w niektórych przypadkach przekracza zdolności odtwarzania się zasobów na danym terytorium. Mniejsza ilość zasobów nieodnawialnych, jak i odnawialnych powoduje coraz to bardziej postępującą degradację środowiska naturalnego. Postępujący wzrost zanieczyszczenia środowiska w ujęciu lokalnym potęguje takie zjawiska, jak na przykład ocieplanie klimatu. Każda ograniczona zdolność absorpcji środowiska wynika z zróżnicowania topograficznego, hydrologicznego i klimatycznego. Długookresowe cele ochrony środowiska uwzględniające naturalne przestrzenne zdolności środowiska powodują konieczność stosowania zdywersyfikowanych instrumentów polityki ochronnej. Nietypowość i różnorodność poszczególnych gmin pozwala na określenie wielowymiarowości czynników istotnych dla rozwoju lokalnego, poprzez ukazanie obszarów zrównoważonego rozwoju lokalnego (tabela 1).

Tabela 1. Obszary rozwoju regionalnego

<u>Lp.</u>	<u>Obszar</u>	<u>Zakres</u>
1.	Środowiskowy	świadomość ekologiczna społeczeństwa poziom zanieczyszczenia środowiska stopień degradacji środowiska infrastruktura ekologiczna poszczególne komponenty i zasoby środowiska przyrodniczego
2.	Społeczno-kulturowy	ludność wykształcenie warunki życia instytucje i usługi społeczne stopień posiadanych kwalifikacji zawodowych społeczeństwa
3.	Gospodarczy	posiadane zasoby atrakcyjność rynku lokalnego konkurencyjność regionu podział prowadzonych działalności na branże i sektory posiadana baza ekonomiczna samorządów koszty społeczne
4.	Przestrzenny	zagospodarowanie przestrzenne dostępność przestrzenna ład przestrzenny układ funkcjonalno-przestrzenny atrakcyjność przestrzenna wartościowe ujęcie posiadanej przestrzeni
5.	Infratechniczny	posiadana infrastruktura techniczna zorganizowanie infrastrukturalne posiadane rezerwy infrastrukturalne innowacyjność infrastrukturalna planowane bądź realizowane inwestycje infrastrukturalne

Zródło: Opracowano na podstawie: Zarządzanie przedsiębiorstwem komunalnym w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, P. Bartkowiak, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008r. s. 63.

Zrównoważony rozwój lokalny wymaga nie tylko realizacji polityki ekologicznej określonej dla całego regionu czy kraju, lecz co ważniejsze, realizacji polityki ładu ekologicznego na poziomie lokalnym. Dla efektywnego realizowania owej polityki gminy muszą podejmować szereg działań, które tworzą logiczną całość. Muszą one na początku diagnozować problemy mające miejsce w gminie. Następnie należy określić zadania zarówno priorytetowe, jak i niższego rzędu w zakresie poszczególnych obszarów rozwoju. Zadaniem – z jednej strony kończącym, bądź też rozpoczynającym cały proces, jest określenie pakietu możliwych do wykorzystania instrumentów oraz źródeł ich finansowania. Dzięki temu podstawowe jednostki samorządu terytorialnego mogą pełnić funkcję:

- regulatorów – kontrolowane oddziaływanie na podmioty gospodarcze, redukcja występujących barier i przeciwdziałanie ewentualnym konfliktom,
- stymulatorów – gminy kreują procesami rozwojowymi oraz są inicjatorami działań proekologicznych.

Można powiedzieć, że gmina, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego jest złożonym systemem ekonomiczno-społeczno-środowiskowym, w którym występuje wiele zależności. Dlatego musi ona podejmować szereg działań by dążyć do zrównoważonego rozwoju. Jednakże warunkiem stabilnego rozwoju jest zaspokojenie przez społeczeństwo swoich potrzeb zarówno na drodze rozwoju regionu, produkcji, jak i na drodze zapewnienia wszystkim równych i sprawiedliwych szans.⁶²

Zarządzanie w samorządach zdecydowanie różni się od zarządzania przedsiębiorstwem. Różnice te wynikają przede wszystkim z konieczności spełniania przez nie funkcji użyteczności publicznej. Użyteczność ta obowiązuje w stosunku do całości społeczeństwa oraz obszaru, którym gmina zarządza. Są one jednak zdecydowanie bardziej ograniczone w swoich działaniach zarządczych dotyczących podejmowanych decyzji, mogą realizować tylko te zadania, które wynikają z ustawy o samorządzie gminnym. W tym przypadku menedżerowie przedsiębiorstw posiadają zdecydowanie większą swobodę decyzyjną zarówno w kwestii stawianych celów, jak i metod ich realizacji.

Kolejną kwestią – dość niejednoznaczną – jest konieczność podporządkowania gmin interesowi społeczności lokalnej. Prowadzi to w konsekwencji do nastawienia jednostek na realizację statutowych celów i zadań w sposób możliwie najłatwiejszy. W niektórych przypadkach cele danego przedsiębiorstwa mogą być przeciwstawne w stosunku do celów danej jednostki samorządowej. Z tego też względu niezmiernie istotne jest zarządzanie jednostką samorządową w taki sposób, który spowoduje stymulację pożądanych zachowań wśród społeczności lokalnej oraz przedsiębiorców. Efektywne zarządzanie gminą może być realizowane jedynie przy współpracy z jednostkami gospodarczymi znajdującymi się w granicach gminy. Z tego też powodu samorząd powinien dbać o niewywoływanie konfliktów oraz powinien wspierać działania przedsiębiorców. Ingerowanie społeczności lokalnej może powodować duże zmiany w realizacji określonych celów. Ingerowanie to dotyczy często kwestii związanych z zarządzaniem środowiskowym danej jednostki samorządowej.⁶³

Zarządzanie środowiskowe obejmuje szereg czynności mających na celu kierowanie jednostkami w sposób sprzyjający ochronie środowiska. Dotyczy to zarówno posiadanych zasobów, jak i podejmowania działań.

Obecnie przedmiot zainteresowania zarządzania środowiskiem znacząco się zwiększył i obejmuje on nie tylko elementy zarządzania ochroną środowiska, ale także jego kształtowaniem i użytkowaniem. Docelowo ma zostać uzupełniony także o elementy odpowiedzialności społecznej jednostki. Główną barierą w realizacji koncepcji rozszerzonej odpowiedzialności jednostki jest niska świadomość społeczna w kwestii wytwarzania zanieczyszczeń i ich wpływu na środowisko naturalne, a także problemu niewłaściwych utylizacji. W systemie

---

⁶² Bartkowiak P., Zarządzanie przedsiębiorstwem komunalnym w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008r. s. 63.

⁶³ Mapa kluczowych problemów w zarządzaniu środowiskowym w samorządach terytorialnych, Gajdzik B., Pałasz J., Problemy Ekologii, vol. 11, nr 3 (63) maj-czerwiec 2007, s. 131-132.

zarządzania środowiskowego korzysta się niejednokrotnie z internalizacji efektów zewnętrznych. Zinternalizowane działania mogą być rozpatrywane w aspekcie korzyści, bądź strat przedsiębiorstwa. Analiza osiągniętych efektów pozwala na pośrednią ocenę wyników przeprowadzonych działań. Decyzje nieskoordynowane pod kątem ekologii zazwyczaj niosą za sobą natychmiastowe, negatywne zmiany środowiskowe, mające bezpośrednie przełożenie na ograniczenie zarówno możliwości produkcyjnych, jak i konsumpcyjnych, a w efekcie ekonomicznym na ponoszone koszty i osiągane zyski. Zabiegi internalizacji pozwalają na zdefiniowanie wielkości zasobów środowiska, jakie mogą być „wykorzystane”, co w praktyce oznacza ich „degradację” oraz podział uprawnień pomiędzy poszczególne, zainteresowane nimi jednostki.⁶⁴

Zarówno rząd, jak i samorządy podchodzą do zagadnienia zarządzania środowiskiem w sposób nie do końca nowoczesny i niekiedy niekorzystnie wpływający na środowisko naturalne. Strategia ta najczęściej polega wyłącznie na ustalaniu wysokości różnych norm i limitów zanieczyszczeń generowanych do środowiska bez analizowania przyczyn ich powstawania. Podejście takie zostało nazwane mechanizmem „końca rury”. W praktyce oznacza ono konieczność stosowania filtrów, katalizatorów i innych urządzeń wymaganych w różnych obszarach produkcji. O braku słuszności takiego postępowania świadczy postępująca degradacja środowiska naturalnego. Tolerancja środowiska do asymilacji zanieczyszczeń jest kilkakrotnie niższa od ich rzeczywistej emisji, mimo zobligowania przedsiębiorstw do stosowania w/w praktyki. Tym nierozwiązanym problemem zajmuje się m.in. zarządzanie środowiskowe, którego systemy zmierzają ku próbie eliminacji szkodliwych substancji we wszystkich etapach procesu przemysłowego. Najmniej efektywne są wszelkiego rodzaju administracyjne zakazy, z których rzadko wynikają określone działania przedsiębiorstw, gdyż nie ma skutecznego systemu egzekwowania zaniechań w stosowaniu różnorodnych zakazów. Największym problemem stojącym przed osobami uczestniczącymi w zarządzaniu środowiskowym jest to, iż nie wszystkie zanieczyszczenia da się kontrolować, co nie zawsze tkwi w świadomości tych osób. Wszelakie racjonalne działania podejmowane w ramach zarządzania środowiskowego prowadzą w pośredni lub bezpośredni sposób do ograniczenia emisji bądź efektywniejszego sposobu utylizacji zanieczyszczeń. Efekty takich działań mają najczęściej wymiar długookresowy, co może mieć negatywny wydźwięk z punktu widzenia jednostki, która nie osiąga szybkich efektów po początkowym etapie ponoszenia dużych - nie zawsze finansowych - nakładów.

System zarządzania środowiskowego, jako narzędzie służące do efektywnego korzystania z zasobów środowiska naturalnego ma bardzo złożoną i wielowymiarową budowę. Modelowy schemat zarządzania środowiskiem wraz z obszarem działania został przedstawiony na rysunku 1.⁶⁵

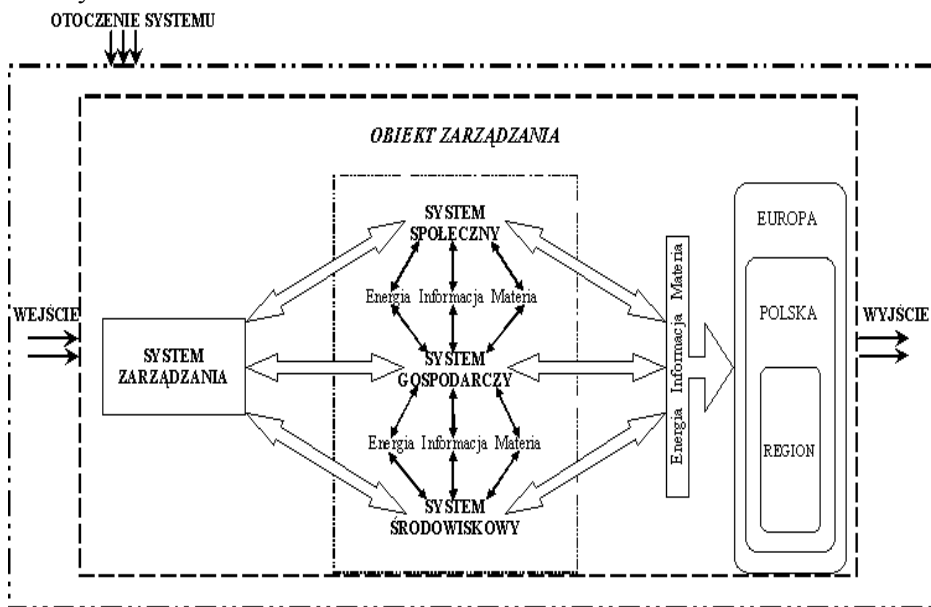
---

⁶⁴ Poskrobko B., Zarządzanie środowiskiem, PWE, Warszawa 1998, s. 10, 19, 315.

⁶⁵ Poskrobko B.: Zarządzanie środowiskiem, PWE, Warszawa 2007s. 44-45.

Wśród jego podstawowych elementów, można wyróżnić instytucje odpowiedzialne za zarządzanie środowiskowe, które to są bezpośrednio współzależne z narzędziami sterowania oraz obiektem. Potencjalne działania podejmowane w danym obszarze determinowane są specyfiką obiektu zarządzania oraz warunkami panującymi w otoczeniu. Obiekt zarządzania, który jest trudny do zdefiniowania ze względu na specyfikę rozproszenia elementów składowych uczestniczy zawsze (pośrednio lub bezpośrednio) w procesie zarządzania środowiskiem. Ze względu na istotność tego elementu przyjmuje się komplet sfer obejmujących procesy użytkowania, kształtowania i ochrony środowiska, jako kompletną budowę tego obiektu. Obiekt zarządzania w systemie środowiskowym podlega szeregowi interakcji oraz wpływa na niego wiele czynników go kształtujących. Nadrzędną rolę pełni otoczenie systemu zarządzania, które kształtuje nie tylko elementy wejściowe, ale poszczególne stałe systemu.

Rys. 1. Schemat i obszar działania systemu zarządzania środowiskiem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Poskrobko B., Zarządzanie środowiskiem, PWE, Warszawa 2007, s. 44-47.

Obiekt zarządzania podzielony został na trzy główne systemy: społeczeństwo, gospodarka i środowisko. Całością ten tworzy swoisty makrosystem, w którym zachodzi wiele procesów i zależności, a głównymi czynnikami, poprzez które następuje współoddziaływanie tych elementów są informacje, materia i energia. Przepływ tych elementów można zaobserwować w sposób ciągły pomiędzy wszystkimi częściami obiektu zarządzania. Częstotliwość oraz natężenie relacji między poszczególnymi systemami makrosystemu obiektu zarządzania oraz mniejszymi jednostkami zapewnia ciągłość funkcjonowania systemu zarządzania środowiskiem. Istotne w procesie oddziaływania na obiekt zarządzania jest stworzenie optymalnych warunków do przepływu informacji, materii i energii. Zmiany zachodzące w jednym z systemów prowadzą zawsze do określonych konsekwencji w pozostałych systemach, jednak zazwyczaj reakcja pozostałych elementów jest odroczone w czasie, co sprawia trudności w analizie efektów podjętych działań z zakresu zarządzania środowiskiem. Elementem najszybciej reagującym na zmiany w makrosystemie jest zazwyczaj gospodarka. Odwzorowanie makrosystemu gospodarka-społeczeństwo-środowisko w przestrzeni jest pojęciem względnym i może ono ukazywać obszar – od lokalnego po globalny – w zależności od danej sytuacji i otoczenia.

W schemacie tym istotne jest oddziaływanie systemu zarządzania, jego podsystemów, otoczenia i elementów przepływowych w jednakowy sposób na region, kraj i świat. Jednakowy sposób oznacza w tym ujęciu to, iż dane działanie wywołuje określone reakcje, w każdym z obszarów. Inną kwestią – różniącą efekty działań w skali mikro i makro jest wywoływanie zmian przez obszar danego rzędu także w innym obszarze. W praktyce oznacza to, iż określona reakcja w podsystemach na danym regionie wpływa także na reakcje w skali kraju, a nawet świata. Reakcja ta zachodzi także w drugą stronę i to nawet ze zdecydowanie bardziej widocznymi efektami, gdyż dany region może silnie wpływać, poprzez zarządzanie środowiskowe, na określony mikroregion. Często jest to nieoczekiwany – pozytywny bądź negatywny – efekt działań zarządzających środowiskiem w skali danego kraju czy w skali światowej.⁶⁶

Świadomość zarządzania rozwojem wynika z dużej degradacji środowiska naturalnego. Zrównoważenie elementów środowiskowych, ekonomicznych i społecznych z uwzględnieniem potrzeb obecnych, jak i przyszłych pokoleń stało się koniecznością w funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego. Skuteczność działań gmin była i jest nadal przedmiotem badań. W badaniach tych oceniano skuteczność działań samorządów lokalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju. W jednym z badań przeanalizowano gminy z trzech wybranych województw: kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim oraz warmińsko-mazurskim. Należy stwierdzić, iż program zrównoważonego rozwoju nie jest popularnym narzędziem opracowywanym przez gminy. W województwie kujawsko-pomorskim tylko 17,8% gmin posiadało taki program, w zachodniopomorskim 23,4%, a w warmińsko-mazurskim zaledwie 9,3%. Również pesymistycznie przedstawiają się wyniki dotyczące wdrażania

---

⁶⁶ Poskrobko B., Zarządzanie środowiskiem, PWE, Warszawa 2007, s. 44-64.

koncepcji zrównoważonego rozwoju, gdyż tylko 23,4% gmin z województwa zachodniopomorskiego planowało wdrożyć tę koncepcję i niestety tylko 10% gmin z województwa warmińsko-mazurskiego⁶⁷.

Dążąc do pewnych konkluzji należy stwierdzić, że potencjał, istota i znaczenie zrównoważonego rozwoju dla danej jednostki może być diametralnie różne, co wynika ze złożoności i różnorodności czynnika ludzkiego, na który wpływa. Poszczególne instrumenty edukacji ekologicznej nie są w stanie wywrzeć zachowań proekologicznych, jednak kształtują one niski i średni poziom świadomości, co przy dobrym przeprowadzeniu tego procesu prowadzi jednoznacznie do pożądanых zachowań na rzecz ochrony środowiska. Z badań wynika także, że większość gmin posiadała program lokalnego rozwoju, jednak plany zrównoważonego rozwoju nie są już tak popularne. Podsumowując można stwierdzić, że gminy mają przed sobą jeszcze daleką drogę w kierunku zrównoważonego rozwoju, a samorządowcy przed sobą trudne zadanie by efektywnie i co ważniejsze trwale wprowadzić tę koncepcję w życie.

Bibliografia

1. Bartkowiak P., Zarządzanie przedsiębiorstwem komunalnym w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008r.
2. Poskrobko B., Zarządzanie środowiskiem, PWE, Warszawa 1998.
3. Poskrobko B., Zarządzanie środowiskiem, PWE, Warszawa 2007.
4. Zawisza S., Rudzka A., Strategia zrównoważonego rozwoju gminy w świetle badań wybranych województw północnej Polski. Akademia Techniczno-Rolnicza w Bydgoszczy.
5. Mapa kluczowych problemów w zarządzaniu środowiskowym w samorządach terytorialnych, Gajdzik B., Pałasz J., Problemy Ekologii, vol. 11, nr 3 (63) maj-czerwiec 2007

Summary

Elements of management of sustainable development at the level of a local government unit. Sustainable development is a concept in line with global, proecological trends. Development management is a challenge faced by both: firms and local government. Therefore, these entities have to take a number actions to strive for sustainable development and to satisfy its needs by the society in the way of regional development, production and in the way to ensure that all will have equal and fair chances. Management of local government is very different from management in a company. These differences arise primarily from the need to comply with the public usefulness function. This usefulness applies to the society as a whole, and the area governed by the commune. However, it is much more limited in their managerial activities on the decision-making level, it can perform only those tasks which result of the Local Government Law. This matter is quite a complex issue, and therefore there is shown in this essay.

---

⁶⁷ Zawisza S., Rudzka A., Strategia zrównoważonego rozwoju gminy w świetle badań wybranych województw północnej Polski. Akademia Techniczno-Rolnicza w Bydgoszczy.

Zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej na przykładzie Miasta Poznań

Streszczenie

Pojęcie zrównoważonego rozwoju dotyczy wszystkich obszarów życia i działalności człowieka. W opracowaniu przedstawiona została analiza tego zagadnienia na podstawie polityki transportowej Miasta Poznania. Scharakteryzowano w nim szereg działań prowadzonych na rzecz zrównoważonego rozwoju w Mieście Poznaniu, na tle działań, jakie prowadzi w tym obszarze Unia Europejska. Autor do analizy problemu wykorzystał najnowsze informacje internetowe, aby oddać faktyczny stan gospodarki miejskiej.

Wstęp

Coraz częściej w literaturze przedmiotu, prasie oraz Internecie można zauważyć, że pojęcie zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju) dotyczy wszystkich obszarów życia i działalności człowieka. W opracowaniu analiza tego zagadnienia zostanie przeprowadzona na podstawie polityki transportowej Miasta Poznania. Można zauważyć, że z roku na rok istotnie zwiększa się sprzedaż nowych oraz używanych samochodów osobowych. W Polsce w 2010 roku sprzedaż ta była o 4,17% większa niż w analogicznym okresie 2009 roku.⁶⁸ Należy stwierdzić, że jedno gospodarstwo domowe posiada więcej niż tylko jeden samochód, co w konsekwencji skutkuje większymi utrudnieniami komunikacyjnymi w dużych miastach, brakiem wolnych miejsc do parkowania, wzrostem hałasu oraz oczywiście większą emisją szkodliwych dla środowiska naturalnego spalin i innych związków chemicznych. Skłania to do zastanowienia się, w jaki sposób można zapobiec takim niebezpiecznym praktykom. Odpowiedzią jest niewątpliwie wprowadzenie zharmonizowanego rozwoju transportu lokalnego. Dlatego też w pracy przedstawiono realizację działań prowadzonych w Poznaniu – stolicy Wielkopolski, na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarki miejskiej.

Podstawowymi dokumentami, które stanowią punkt wyjścia ustalenia kierunków polityki transportowej są:

- Zielona Księga pt. „Strategia Wspólnoty Europejskiej” dotycząca zrównoważonego przemieszczania,⁶⁹

---

⁶⁸ http://www.samar.pl/___la/pl/___ac/sec,4/new/61030/___Rejestracje-i-sprzedaz-samochodow-osobowych-w-grudniu-2010.html z dnia 2011-01-07.

⁶⁹ http://europa.eu/documentation/official-docs/green-papers/index_pl.htm - papierowe wersje dostępne są w punktach sprzedaży Urzędu Publikacji Unii Europejskiej z dnia 2011-05-08.

- Biała Księga pt. „Przyszły rozwój wspólnej polityki transportowej. Globalne podejście do stworzenia wspólnego systemu zrównoważonego przemieszczania”.⁷⁰

Polski rząd w dniu 29 czerwca 2005 roku przyjął wytyczne Unii Europejskiej zatwierdzając Politykę Transportową Państwa na lata 2006-2025, będącą kontynuacją poprzedniego dokumentu – „Polityka transportowa Państwa 2001-2015 dla zrównoważonego rozwoju kraju”. Głównym celem tego dokumentu jest znaczna poprawa jakości systemu transportowego oraz jego rozbudowa zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju.⁷¹ Od 2006 roku priorytetami dla Komisji Europejskiej jest ograniczenie ruchu miejskiego, pobieranie opłat za korzystanie z infrastruktury transportowej, nakierowanie uwagi na ekologię oraz produkcję biopaliw. Nie bez znaczenia pozostały do rozwiązania takie problemy jak:

- przeciążenie dróg ruchem samochodowym,
- zły stan bezpieczeństwa w ruchu drogowym z nadal zbyt wielką liczbą ofiar śmiertelnych, zwłaszcza pieszych,
- niska jakość i zły stan techniczny transportu publicznego,
- słaba współpraca administracji rządowej i samorządowej różnych szczebli; w szczególności dotyczy to transportu zbiorowego, a zwłaszcza jego finansowania oraz koordynacji eksploatacji i rozwoju dróg krajowych i wojewódzkich.⁷²

Najprościej zrównoważony rozwój transportu miejskiego można zdefiniować, jako ciągły zharmonizowany z ekologią postęp, doprowadzający do osiągnięcia równowagi pomiędzy transportem indywidualnym, a przewozem publicznym. Ekorozwój transportu zakłada większościowy (75%) udział komunikacji zbiorowej w obsłudze transportu miejskiego. Tak wysoki udział procentowy planuje uzyskać się dzięki licznym ograniczeniom ruchu dla pojazdów osobowych w śródmieściu oraz za sprawą nowoczesnej, ekologicznej, sprawnej i uprzywilejowanej komunikacji miejskiej. Dlatego konieczne staje się propagowanie pasażerom w miejsce transportu indywidualnego transport zbiorowy. Dotyczy to zwłaszcza głównego centrum miast.⁷³ W propozycji Unii Europejskiej odchodzenia od transportu osobowego, na rzecz transportu masowego, może być prowadzone przez szereg działań zachęcających mieszkańców, do których zaliczyć można między innymi wydzielenie pasa dla komunikacji zbiorowej, dzięki któremu pasażer autobusu czy tramwaju może szybciej dotrzeć do celu podróży niż osoby przemieszczające się swoim pojazdem. Kolejnym przykładem takich działań jest poprawa połączeń i bezpieczeństwa, dzięki czemu podróż staje się łatwiejsza i często przyjemniejsza.

⁷⁰ http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/index_pl.htm - papierowe wersje dostępne są w punktach sprzedaży Urzędu Publikacji Unii Europejskiej z dnia 2011-05-08.

⁷¹ Hebel K., Uwarunkowania i realizacja zrównoważonego rozwoju transportu miejskiego w Gdyni, [W:] Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej. Red. J. Słodczyk, D. Rajchel. Uniwersytet Opolski, Opole 2008, s. 152.

⁷² Ministerstwo Infrastruktury, Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025.

⁷³ Grzywacz W., Wojewódzka-Król K., Rydzkowski W., Polityka Transportowa, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000, s. 207.

W Poznaniu w ostatnim czasie wprowadzono nowe komfortowe nisko-podłogowe i klimatyzowane tramwaje (wyprodukowane przez firmę Solaris Bus&Coach), które są w pełni przystosowane do użytku dla osób niepełnosprawnych, szybciej jeżdżą, są wygodniejsze oraz mają składane siedzenia umożliwiające w razie potrzeby dostosowanie powierzchni użytkowej do różnych sytuacji. Oprócz tego tramwaje te zużywają mniej energii, a także emitują mniej hałasu. Pojazdy te spełniają najwyższe proekologiczne normy emisji spalin EURO IV i EURO V. Łącząc wszystkie zalety tych tramwajów, podróż dla pasażerów staje się przede wszystkim przyjemniejsza, o czym wspomniano już wcześniej, ale co najważniejsze także bezpieczniejsza.⁷⁴ Duży nacisk stawia się w Mieście Poznaniu na sprawny i ogólnodostępny system sprzedaży biletów, który przejawia się nowo montowanymi automatami biletowymi. Zlokalizowane są one w miejscach o największym natężeniu ruchu i w najważniejszych punktach Miasta. Automaty te są idealnym rozwiązaniem zarówno dla mieszkańców Poznania oraz turystów, dla których kupno biletu w kiosku często jest niemożliwe, chociażby ze względu na późną porę podróżowania.⁷⁵ Od niedawna wprowadzono również możliwość kupowania biletów Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego bezpośrednio w środku lokomocji, za sprawą mobilnych automatów montowanych w środku pojazdu.⁷⁶

Realizowana polityka Unii Europejskiej ma na celu zniechęcać społeczeństwo do korzystania z samochodów indywidualnych. I tak na przykład w Anglii od 2003 roku wprowadzono opłatę za wjazd do centrum Londynu. Taki ruch władz miał zachęcić obywateli do korzystania z komunikacji zbiorowej. Ewentualne uzyskane fundusze z opłat zostawały wykorzystywane do ulepszenia transportu miejskiego w samym mieście. W Poznaniu, dla przykładu, wprowadzono zakaz wjazdu na Stary Rynek. Zamontowano tam specjalne wysuwane słupki uniemożliwiające wjazd na płytę rynku. Kierowcy chcący uzyskać możliwość wjazdu, muszą ubiegać się o tzw. „karty dostępowe” wydawane tylko w sytuacjach okolicznościowych. Natomiast w strefie wokół Starego Rynku wprowadzono wysokie opłaty parkingowe, które mają skutecznie zniechęcać kierowców do parkowania w tych miejscach.⁷⁷

Innymi działaniami tym razem o zasięgu ogólnopolskim są wprowadzane podatki stałe, a więc opłaty, uiszczane przy zakupie pojazdu oraz od posiadania samochodu. Skutkiem tych czynności powinno być odrzucenie decyzji o kupnie kolejnego samochodu. Uważa się, że im większe będą także opłaty za korzystanie z infrastruktury, parkingów oraz podatki paliwowe, tym większe

---

⁷⁴<http://www.mpk.poznan.pl/projekty/przetarg-tramwaje/796-o-tramino-i-tatrach-z-janem-firlikiem> z dnia 12.01.2010.

⁷⁵<http://www.epoznan.pl/index.php?section=news&subsection=news&id=10029> z dnia 2008.07.02.

⁷⁶<http://www.ztm.poznan.pl/bilety/biletomaty/nowypage-3/> z dnia 2011.05.08.

⁷⁷<http://poznan.naszemiasto.pl/artykul/828110,karty-dostepowe-maja-ograniczyc-ilosc-aut-jezdzaczych-po,id,t.html> z dnia 2011.03.22.

będą szanse na to, że właściciel pojazdu zdecyduje się korzystać z komunikacji zbiorowej.⁷⁸

Pomysły szczególnie takie jak podnoszenie opłat parkingowych mogą cieszyć się dużym powodzeniem w centrach miast. Pokazuje to chociażby wywiad przeprowadzony wśród osób, które pozostawiają swoje samochody na obrzeżach Miasta Poznania, gdy są zmuszone szybko dojechać w określone miejsce znajdujące się w samym centrum. Przesiadając się do transportu lokalnego można zaoszczędzić czas i pieniądze przeznaczone na paliwo i opłaty parkingowe.

Zupełnie nowe rozwiązanie proponuje Zarząd Dróg Miejskich w Poznaniu, który chce wprowadzić od czerwca 2011 roku obowiązkową strefę 30km/h w centrum miasta. Będzie, więc to rejon, gdzie kierowcy będą mogli poruszać się z prędkością nie większą niż 30km/h. Dzięki temu działaniu będzie ciszej i bezpieczniej w centrum miasta. Według zastępcy Dyrektora Zarządu Dróg Miejskich, *„Na wielu ciągach komunikacyjnych prędkość 30 km/h jest najbardziej efektywna, a przejazd bez zrywów, tym samym tempem, jest krótszy niż ze zrywami 60 km/h”*.⁷⁹ Władze Miasta zapewniają mieszkańców, że ze strefy będą wyłączone ulice prowadzące do tras wylotowych. Przewiduje się, że wprowadzona zmiana będzie skutkować mniejszą ilością wypadków oraz kolizji. Oprócz tego dla rowerzystów i pieszych zostaną stworzone tzw. „kontrapasy”, które zwiększą ich bezpieczeństwo. Pomysły te spotykają się z ostrą krytyką kierowców, którzy uważają, że centrum będzie bardziej „zakorkowane” i już w ogóle dla nich nie przejezdne. Będzie trudniej w godzinach szczytu przedostać się z jednej do drugiej części Miasta. Kierowcy masowo ostrzegają, że i tak nie będą przestrzegać tych przepisów, co może spowodować zwiększoną ilość wystawianych mandatów przez policję i straż miejską. Wątpliwość może budzić jednak czas wprowadzenia proponowanych zmian, gdyż na przełomie czerwca i lipca, na poznańskich drogach, z uwagi na rozpoczynający się okres urlopowy, będzie mniej samochodów, a tym samym trudniej będzie sprawdzić skuteczność nowego przedsięwzięcia. Koszt wprowadzenia tej strefy to około 300tys. złotych, jednakże czy pieniądze te przełożą się na większe poczucie bezpieczeństwa kierowców i mieszkańców Miasta będzie można stwierdzić dopiero za parę miesięcy, gdy na drogi wrócą wszyscy kierowcy.⁸⁰

Kolejnym krokiem ze strony poznańskich urzędników mającym na celu zmniejszyć liczbę osób poruszających się pojazdami osobowymi jest budowa parkingów w systemie „park&ride”. Zadaniem takich miejsc jest to, aby podróżujący pojazdem zostawił go w tym miejscu, a dalej przemieszczał się transportem publicznym albo pieszo. Kierowcy kupujący bilety parkingowe, będą mogli bezpłatnie korzystać z komunikacji miejskiej w tych godzinach,

---

⁷⁸ Hebel K., Uwarunkowania i realizacja zrównoważonego rozwoju transportu miejskiego w Gdyni, [W:] Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej. Red. J. Słodczyk, D. Rajchel. Uniwersytet Opolski, Opole 2008, s. 153.

⁷⁹ http://epoznan.pl/news-news-24141-Centrum_od_czerwca_strefa_30_kmh z dnia 2011.03.18.

⁸⁰ http://epoznan.pl/news-news-24141-Centrum_od_czerwca_strefa_30_kmh z dnia 2011.03.18.

w których ich samochody pozostaną na takim parkingu.⁸¹ Inną istotną kwestią jest poszukiwanie lokalnych i zewnętrznych inwestorów, którzy będą skłonni do podejmowania finansowania ryzyka budowy takich parkingów.

Ostatnim projektem realizowanym przez Zarząd Transportu Miejskiego w Poznaniu jest Poznańska Elektroniczna Karta Aglomeracyjna "PEKA" propagująca transport zbiorowy. Zadaniem karty jest ujednoczenie systemu płatności za przejazd świadczony przez różnych, niezależnych przewoźników działających na obszarze Poznania i Powiatu poznańskiego. Dzięki realizacji tego projektu zwiększy się dostępność transportu publicznego. Funkcje, które będzie spełniać karta to:

- bilet Strefy Ograniczonego Postoju,
- portmonetka elektroniczna (będzie nią można zapłacić np. na stacjach benzynowych, w tramwaju i autobusie, w kinie, aptece, itp.),
- będzie ją można wykorzystać do podpisu elektronicznego,
- identyfikator (np. w urzędzie, bibliotece czy na imprezach masowych),

Największą zaletą karty będzie to, że podczas jej użytkowania, będą mogły być dodawane do niej kolejne usługi. Korzystać z niej będą mogły nie tylko osoby mieszkające w Poznaniu, ale także mieszkańcy okolicznych gmin.⁸²

Obecnie na szczególną uwagę zasługują działania ograniczające negatywny wpływ dróg na środowisko w fazie eksploatacji. Można wykorzystywać do tego zasłony (tzw. „ekrany akustyczne”) stawiane przy drogach, które mają chronić mieszkańców przed hałasem tworzonym przez silniki samochodowe. Często buduje się pasy zieleni izolacyjnej, a także wały naziemne, bądź prowadzi się drogi w wykopach. Nie tylko klimat akustyczny jest zagrożony, ale również zwierzęta zamieszkujące tereny blisko dróg. Dlatego montuje się specjalne ogrodzenia i przejścia dla zwierząt (tzw. „wiadukty ekologiczne”) oraz tworzy się nowe miejsca siedliskowe i żerowiskowe. Nie można zapomnieć równocześnie o ochronie wód podziemnych i powierzchniowych, aby temu zapobiec buduje się rowy infiltracyjne, montuje urządzenia oczyszczające wody roztopowe i opadowe spływające z dróg (osadniki, separatory, zbiorniki retencyjne).⁸³

Ważną również kwestią, jest osiągnięcie skutecznej realizacji celów polityki transportowej, opartej na zrównoważonym rozwoju oraz prawidłowe zrozumienie i akceptacja tych działań przez społeczeństwo. Wymieniać można wiele działań, które mają na celu ukazanie potencjalnych korzyści związanych z komunikacją publiczną, między innymi badania marketingowe, akcje edukacyjne w szkole, radiu i prasie. Na przykład w gdyńskich szkołach wyjaśniane były problemy związane z komunikacją miejską przy nacisku na pozytywne nastawienie do transportu publicznego tłumaczone przez pracowników Zakładu Komunikacji Miejskiej. Spotykać można również działania mające przekonać społeczeństwo do korzystania z transportu

---

⁸¹ <http://poznaniacy.com/index.php/pierwszy-poznanski-parking-park-ride/> z dnia 2010-10-22.

⁸² <http://www.ztm.poznan.pl/integracja/peka2/peka/> z dnia 2011.05.08.

⁸³ <http://www.gddkia.gov.pl/595/dzialania-ograniczajace-negatywny-wplyw-drog-na-srodowisko-w-fazie-eksploatacji> z dnia 2008.12.01.

zbiorowego poprzez tworzenie darmowych linii autobusowych dowożących dzieci do szkół oraz do niektórych centrów handlowych.⁸⁴

Podsumowanie

Szerokie działania na rzecz polityki zrównoważonego transportu zależą szczególnie od organów samorządowych, które to decydują o realizacji zadań korzystnych dla lokalnej społeczności. Wśród istotnych aspektów będących instrumentem polityki transportowej państwa oraz administracji samorządowej w odniesieniu do transportu w miastach, należy wymienić:

- „promowanie rozwiązań z zakresu integracji przestrzennej i funkcjonalnej podsystemów transportowych (np. Park&Ride), wspólne rozkłady jazdy, jednolite systemy taryfowe, wprowadzenie biletu ważnego we wszystkich środkach transportu u wszystkich przewoźników w skali regionów,
- wprowadzenie obowiązku formułowania polityki transportowej oraz tworzenie strategii rozwoju miasta i powiązanego z nią systemu transportu z uwzględnieniem zasady zwartej i zrównoważonego rozwoju miasta,
- formułowanie wymogów i zachęt do dostosowywania systemów transportowych miast do potrzeb niepełnosprawnych użytkowników,
- wprowadzenie obowiązku analiz ruchowych i parkingowych dla planów zagospodarowania przestrzennego,
- promowanie i wspomaganie w dużych miastach transportu szynowego,
- wspieranie działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- promowanie roweru, jako ekologicznego środka transportu, w tym wspieranie rozwoju sieci dróg rowerowych,
- promowanie poprzez edukację społeczną „kultury mobilności” itd.”⁸⁵

Prowadzone działania zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju pokazują, że są wdrażane z szeroko rozumianym interesem długoterminowej ochrony zasobów przyrodniczych miast. Pozwala to na jeszcze efektywniejsze korzystanie z dobrodziejstw XXI wieku, nie zapominając jednocześnie o następnych pokoleniach. Władze miejskie w założeniach swojego postępowania powinny prowadzić politykę opartą właśnie na zasadzie zrównoważonego rozwoju, gdzie głównym elementem jest sprawny i bezpieczny ekologicznie system komunikacji miejskiej.⁸⁶

---

⁸⁴ Hebel K., Uwarunkowania i realizacja zrównoważonego rozwoju transportu miejskiego w Gdyni, [W:] Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej. Red. J. Słodczyk, D. Rajchel. Uniwersytet Opolski, Opole 2008, s. 157.

⁸⁵ Hebel K., Uwarunkowania i realizacja zrównoważonego rozwoju transportu miejskiego w Gdyni, [W:] Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej. Red. J. Słodczyk, D. Rajchel. Uniwersytet Opolski, Opole 2008, s. 153-154.

⁸⁶ Chudak M., Transport drogowy w świetle idei zrównoważonego rozwoju, [W:] Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej. Red. J. Słodczyk, D. Rajchel. Uniwersytet Opolski, Opole 2008, s. 164-165.

Bibliografia

1. Chudak M., *Transport drogowy w świetle idei zrównoważonego rozwoju*, [W:] Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej. Red. J. Słodczyk, D. Rajchel. Uniwersytet Opolski, Opole 2008.
2. Grzywacz W., Wojewódzka-Król K., Rydzkowski W., *Polityka Transportowa*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000.
3. Hebel K., *Uwarunkowania i realizacja zrównoważonego rozwoju transportu miejskiego w Gdyni*, [W:] Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej. Red. J. Słodczyk, D. Rajchel. Uniwersytet Opolski, Opole 2008.
4. Ministerstwo Infrastruktury, *Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025*.
5. http://www.samar.pl/___la/pl/___ac/sec,4/new/61030/___Rejestracje-i-sprzedaz-samochodow-osobowych-w-grudniu-2010.html z dnia 2011-01-07.
6. http://europa.eu/documentation/official-docs/green-papers/index_pl.htm - papierowe wersje dostępne są w punktach sprzedaży Urzędu Publikacji Unii Europejskiej z dnia 2011-05-08.
7. http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/index_pl.htm - papierowe wersje dostępne są w punktach sprzedaży Urzędu Publikacji Unii Europejskiej z dnia 2011-05-08.
8. <http://www.mpk.poznan.pl/projekty/przetarg-tramwaje/796-o-tramino-i-tatrach-z-janem-firlikiem> z dnia 12.01.2010.
9. <http://www.epoznan.pl/index.php?section=news&subsection=news&id=10029> z dnia 2008.07.02.
10. <http://www.ztm.poznan.pl/bilety/biletomaty/nowypage-3/> z dnia 2011.05.08.
11. <http://poznan.naszemiasto.pl/artykul/828110,karty-dostepowe-maja-ograniczyc-ilosc-aut-jezdzacych-po,id,t.html> z dnia 2011.03.22.
12. http://epoznan.pl/news-news-24141-Centrum_od_czerwca_strefa_30_kmh z dnia 2011.03.18.
13. <http://poznaniacy.com/index.php/pierwszy-poznanski-parking-park-ride/> z dnia 2010-10-22.
14. <http://www.ztm.poznan.pl/integracja/peka2/peka/> z dnia 2011.05.08.
15. <http://www.gddkia.gov.pl/595/dzialania-ograniczajace-negatywny-wplyw-drog-na-srodowisko-w-fazie-eksploatacji> z dnia 2008.12.01.

Summary

The concept of sustainable development concerns all areas of life and human activity. The analysis has been introduced according to the transport policy of the City of Poznan. This research is characterize a number of actions having been introduced for the benefits of sustainable development in the City of Poznan, and it is based on the actions being led in this area by European Union. The author has used for analysis the problem the latest Internet information in order to reflect the actual state of the city economy.

Wpływ energetyki wiatrowej na rozwój regionalny oraz koncepcję zrównoważonego rozwoju

---

Streszczenie

Dostęp do energii jest główną determinantą rozwoju każdej gospodarki na świecie. Opracowanie ukazuje znaczenie energetyki wiatrowej dla koncepcji zrównoważonego rozwoju, a także porusza kwestię przeciwdziałania globalnemu ociepleniu. Opisano w nim kierunek polityki Unii Europejskiej dotyczącej odnawialnych źródeł energii i pokrótce przedstawiono stan energetyki wiatrowej w Polsce. Zaprezentowano także wpływ budowy farm wiatrowych na rozwój regionalny. Przy opracowywaniu referatu autor korzystał z najbardziej aktualnych informacji pochodzących z organizacji międzynarodowych działających w sektorze energetyki wiatrowej, aby oddać faktyczny stan badanego zagadnienia.

Wstęp

Na tempo rozwoju gospodarki i cywilizacji istotny wpływ ma między innymi szereg czynników ekonomiczno-społecznych. Od początku dla cywilizacji podstawowymi uwarunkowaniami rozwoju były produktywność rolnictwa i panujący klimat. Na przestrzeni wieków determinanty tegoż rozwoju ulegały istotnym zmianom. Podstawowe potrzeby zostały zastąpione przez inne czynniki tj. dostępność do edukacji, rozwój transportu, poziom industrializacji czy panujące doktryny ekonomiczno-społeczne. Wszystkie odgrywały bądź odgrywają ważną rolę, lecz kluczowym zagadnieniem łączącym ogół elementów wpływających na rozwój jest dostępność energii.

Energia warunkuje każdą działalność ludzką, tj. codzienną w gospodarstwie domowym, jak i produkcyjną. Obecnie właśnie energia jest zasadniczym czynnikiem sprzyjającym wzrostowi gospodarczemu wszystkich krajów świata. Gwałtowny rozwój wysokich technologii informatycznych oraz niezwykle szybki rozwój i upowszechnianie się na świecie motoryzacji spowodowały, że popyt na energię wzrasta w bardzo szybkim tempie. Sprzyja temu także ciągły wzrost liczby ludności na świecie, który znacząco wpływa na poziom konsumpcji energii.

Badając obecnie globalną sytuację energetyczną można łatwo stwierdzić, że produkcja energii opiera się prawie w całości na paliwach kopalnych. Na szczęście coraz częściej dostrzegane są fatalne skutki prowadzenia takiej polityki surowcowej. Patrząc poprzez pryzmat globalnego ocieplenia, a z tym zmieniającego się klimatu oraz coraz większej liczby chorób cywilizacyjnych można postawić pytanie o istnienie alternatywnej drogi rozwoju, na której będzie

można realizować założone cele przy wykorzystaniu innych dostępnych nośników energetycznych.

Niewątpliwie możliwość taką daje koncepcja zrównoważonego rozwoju, która zakłada gospodarowanie środowiskiem naturalnym w taki sposób, aby zaspokoić istniejące potrzeby bez umniejszania szans przyszłych pokoleń. Dowodem na to, że zachowania proekologiczne i prospołeczne nie muszą oznaczać rezygnacji

z rozwoju gospodarczego jest niezwykle rozwój odnawialnych źródeł energii.

W sektorze energetycznym jest to inicjatywa, która w pełni spełnia wymagania zrównoważonego rozwoju i jednocześnie jest przedsięwzięciem ekonomicznie opłacalnym. Bez wątplenia należy w dalszym stopniu wspierać i promować produkcję „zielonej” energii, gdyż jest to jedna z największych nadziei w walce z globalnym ociepleniem, które stało się najpoważniejszym wyzwaniem dla cywilizacji w XXI wieku.

Obecnie podstawę bilansu energetycznego stanowią nieodnawialne źródła energii i stąd tak duże zainteresowanie rezerwami surowców energetycznych, tj. ropą naftową, gazem ziemnym oraz węglem. Jednak w ostatnich latach można zaobserwować także wzrost znaczenia alternatywnych źródeł energii, które są technologiami przyjaznymi dla środowiska naturalnego. Prekursorami rozwoju tego sektora energetyki były kraje Unii Europejskiej, które najszybciej ratyfikowały Protokół z Kioto⁸⁷ – międzynarodowe porozumienie w sprawie walki z globalnym ociepleniem.

Produkcja energii oraz sektor motoryzacji należą do jednych z największych emitentów gazów cieplarnianych. Wykorzystując nowe technologie w produkcji energii kraje Unii Europejskiej zamierzają znacznie zredukować emisję szkodliwych substancji (pyłów i gazów) do atmosfery. Ponadto Parlament Unii Europejskiej, jako jedyny na świecie sformalizował postanowienia dotyczące odnawialnych źródeł energii i zawarł je w tzw. Białej Księdze⁸⁸ oraz Dyrektywie nr 2001/77/EC (21.10.2001r.).⁸⁹

Najszybciej rozwijającą się „zieloną” technologią w Unii Europejskiej, a zarazem najbardziej perspektywiczną jest energetyka wiatrowa. W okresie

---

⁸⁷ Uzupełnienie Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (United Nations Framework Convention on Climate Change) i jednocześnie międzynarodowe porozumienie dotyczące przeciwdziałania globalnemu ociepleniu. Na mocy postanowień protokołu kraje, które zdecydowały się na jego ratyfikację, zobowiązały się do redukcji do 2012 roku własnych emisji gazów cieplarnianych o wynegocjowane wartości zestawione w załączniku do protokołu (co najmniej 5% poziomu emisji z 1990 - art. 3 ust. 1).

⁸⁸ Komunikat Komisji Europejskiej nr COM (97) 599 z dnia 26 listopada 1997r.

w sprawie ogłoszenia strategii i planu działania Wspólnoty: Energia dla przyszłości – odnawialne źródła energii (Energy for the Future – Renewable Sources of Energy White Paper for Community Strategy and Action Plan).

⁸⁹ Dyrektywa w sprawie wspierania produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii na rynku wewnętrznym energii elektrycznej. (Directive on the Promotion of Electricity Produced from Renewable Energy Sources In the Internal Electricity Market) DzU WE L 283 z dnia 27.10.2001, s. 33.

ostatnich 15 lat nastąpił w Europie jedenastokrotny przyrost zainstalowanej mocy w tego typu instalacjach. W 2010 roku farmy wiatrowe stanowiły aż 40% mocy wszystkich nowo wybudowanych urządzeń wykorzystujących ekologiczne źródła energii elektrycznej. Poprzez prowadzoną w Unii Europejskiej politykę udało się w 2010 roku zwiększyć moc produkcyjną z 74 919 MW do 86 075 MW kosztem 13 miliardów euro. Dzięki temu w Europie już ponad 200 000 osób znalazło zatrudnienie w sektorze energetyki wiatrowej tworząc tym samym znaczącą gałąź europejskiej gospodarki. Według szacunków Europejskiego Stowarzyszenia Energetyki Wiatrowej (EWEA) w roku o przeciętnym poziomie wietrzności farmy wiatrowe są już w stanie dostarczyć blisko 4,8% unijnego zapotrzebowania na prąd elektryczny⁹⁰. W ten sposób energetyka wiatrowa znacznie przyczynia się do ograniczania wykorzystywania paliw kopalnych, a co za tym idzie obniża poziom emisji szkodliwych zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do atmosfery. W 2009 roku energia pozyskiwana z siły wiatru pozwoliła ograniczyć emisję około 105 milionów ton CO₂, czyli ekwiwalentu emisji 25% (53 milionów) wszystkich samochodów zarejestrowanych w Unii Europejskiej.

Polska jako pełnoprawny członek Wspólnoty Europejskiej realizuje wspólną politykę europejską została zobligowana do osiągnięcia 15% udziału energii ze źródeł odnawialnych w bilansie ogólnym do 2020 roku. Jest to cel bardzo trudny do osiągnięcia, lecz zważając na tempo zmian jakie zachodzą w całym sektorze odnawialnych źródeł energii można wnioskować, że jest to wynik możliwy do osiągnięcia. Największe nadzieje pokłada się w rozwoju energetyki wiatrowej, gdyż jest to technologia o największym potencjale technicznym i najlepszym poziomie rentowności w produkcji energii. Najlepszym na to dowodem jest fakt, że w 2010 roku nastąpił historyczny moment i energetyka wiatrowa stała się liderem wśród „zielonych” technologii⁹¹ pod względem zainstalowanej mocy, wyprzedzając energetykę wodną. Na tle europejskim Polska utrzymując wysokie tempo rozwoju ma szansę dorównać krajom o największych mocach produkcyjnych, gdyż posiada niebywały potencjał energetyki wiatrowej, który zbliżony jest do takich krajów jak Niemcy, Francja czy Hiszpania, a rezultatem tego jest duża aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw, które są uznawane za globalnych liderów rozwoju energetyki wiatrowej w Europie i na świecie. Według danych przedstawionych przez Agencję Rynku Energii całkowita moc elektrowni wiatrowych w Polsce wynosiła na koniec grudnia 2008 roku 544 MW, a już w analogicznym okresie 2009 roku osiągnęła ona wartość 725 MW. Rok 2010 był jeszcze pomyślniejszy dla nowych inwestycji co znacząco przełożyło się na wzrost mocy. Na chwilę obecną dysponujemy potencjałem bliskim 1280 MW, a zgodnie z założeniami polityki energetycznej państwa w 2020 roku poziom ten ma wzrosnąć do 13 000 MW. Zważywszy, że jeszcze 20 lat temu najnowocześniejsze turbiny wiatrowe miały maksymalną moc rzędu

---

⁹⁰ Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej, *Energetyka Wiatrowa w Polsce*, Warszawa 2010, s. 7.

⁹¹ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2010*, Warszawa 2010r.

kilkuset kW, to nastąpił niewiarygodny postęp technologiczny w energetyce wiatrowej. Na dzień dzisiejszy montuje się turbiny o mocy kilku MW, co sprawia, że energia wiatru należy do jednej z najbardziej efektywnych technologii i jest jedną z największych nadziei na zmianę obecnego bilansu energetycznego.

Produkcję energii elektrycznej z siły wiatru można prowadzić w dużych farmach wiatrowych, w miejscach o szczególnych walorach wietrzności. Takie inwestycje to nie tylko przedsięwzięcia proekologiczne, poprawiające stan środowiska naturalnego, ale także wydarzenie o charakterze społecznym.

W ostatnich latach powstały nieprawdziwe przesłanki dotyczące energetyki wiatrowej, które przedstawiają instalacje wiatrowe jako obiekty nieefektywne produkcyjnie, ekonomicznie, emitujące duży hałas, a nawet zagrażające ludzkiemu życiu. Oczywiście jest to pogląd fałszywy, który wynika z braku wiedzy, utartych stereotypów bądź z negatywnego nastawienia ludzi. Pomimo wielu zalet, jakie dostarcza energetyka wiatrowa na szczeblu międzynarodowym bądź krajowym oraz w walce z globalnym ociepleniem, pełni ona także bardzo ważną rolę w regionach i jest bezprecedensowym bodźcem dla rozwoju lokalnego.

Znaczenie energetyki wiatrowej dla rozwoju regionu i realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju można przedstawić na przykładzie obecnie największej farmy wiatrowej w Polsce, która została wybudowana w wielkopolskiej Gminie Margonin. Kompleks 60 turbin wiatrowych o mocy 2 MW każda należy do jednych z większych w całej Europie i może pochwalić się możliwościami zaspokojenia potrzeb na energię elektryczną w blisko 100 tysięcy gospodarstw domowych bez emisji CO₂ do atmosfery. Cała inwestycja oprócz produkcji „czystej” energii, ma także spore znaczenie dla poszczególnych interesariuszy⁹²:

Gmina Margonin jest miejscem, w którym zlokalizowana jest farma. Dzięki zrealizowanej inwestycji budżet Gminy, który wynosi około 20 milionów złotych na rok wzbogacił się o dodatkowe 2 miliony złotych z tytułu podatków od nieruchomości. Wzrost budżetu o około 10% dla Gminy, w której głównym źródłem dochodu mieszkańców jest rolnictwo, a w której nie jest rozwinięty rynek usług czy przemysł, to spore dofinansowanie. Dzięki temu możliwa jest realizacja wielu inwestycji, które wcześniej nie miałyby miejsca. Kolejnym ważnym aspektem jest poprawa infrastruktury drogowej w regionie. Przy budowie farmy wiatrowej trzeba było dowozić lokalnymi drogami poszczególne komponenty elektrowni, których masa często wynosiła kilkadziesiąt ton. Mogło to mieć katastrofalny skutek dla nieprzystosowanych do tego typu transportu dróg, lecz na bazie porozumienia inwestor zobligował się do przystosowania trasy przejazdu do rodzaju ładunku. Dzięki temu konstrukcje wielu dróg zostały wzmocnione, a w niektórych przypadkach wybudowano nowe odcinki. Tuż po realizacji projektu inwestor podjął także odpowiedzialność naprawy i tak zaistniałych szkód, co sprawiło, że Gmina Margonin może pochwalić się bardzo

---

⁹² ENVIRON Poland, Stakeholders Engagement Plan dla Farmy Wiatrowej Margonin Polska, Warszawa 2009, s. 3.

dobrym stanem technicznym infrastruktury drogowej. Kolejną korzyścią wynikającą z projektu jest aspekt medialny, gdyż Gmina Margonin, z gminy rolniczej i niczym niewyróżniającej się od tysiąca innych gmin w Polsce, stała się miejsce rozpoznawalnym w całym kraju, jak i za granicą. Władze samorządowe upatrują w tym dobry sposób na promocję regionu i liczą w ten sposób na kolejnych potencjalnych inwestorów, którzy chcieliby zainwestować pieniądze w Gminie⁹³.

Oczywiście każda inwestycja o tak dużym charakterze musi mieć akceptację społeczną. Wydaje się, że taka właśnie w Gminie Margonin jest, ponieważ gdy podobne inwestycje realizowane są w innych miejscach kraju bardzo często można zauważyć duże niezadowolenie mieszkańców, a nawet ich aktywny opór. Jednak w Gminie Margonin większość ludzi upatruje w przedsięwzięciu wiele korzyści, zarówno dla regionu jak da nich samych.

Farma Wiatrowa Margonin zlokalizowana jest na obszarze ponad 50 km², które należą do 55 lokalnych rodzin. Z tytułu dzierżawy właściciel elektrowni płaci rocznie każdej z rodzin blisko 10 tysięcy złotych. Chodź na skalę krajową nie jest to duża kwota, to w regionie, gdzie główną działalnością gospodarczą jest rolnictwo jest znacznym dofinansowaniem dla domowych budżetów. Ważną kwestią jest to, że stojące instalacje energetyczne w żaden sposób nie przeszkadzają w dalszej uprawie roli oraz nie stwarzają niebezpieczeństwa dla żyjących tam mieszkańców. Również inni mieszkańcy Gminy, którzy nie otrzymują korzyści finansowych, mają powód do zadowolenia. Inwestorzy elektrowni, aby zapoczątkować i utrzymać dobre relacje z lokalnymi mieszkańcami, mogą pochwalić się wieloma szczytnymi inicjatywami tj. sponsorowaniem lokalnego klubu sportowego, doposażeniem szkół, budową placów zabaw, organizacją akcji edukacyjnych czy zafundowanie zegara na wieży kościoła⁹⁴.

Podsumowanie

Przedstawione korzyści zlokalizowania Farmy Wiatrowej Margonin w tej Gminie dało efekty zarówno dla samorządu lokalnego, jak i dla mieszkańców. Istotne w tym miejscu jest podkreślenie wagi komunikacji między interesariuszami, a inwestorem. Pełna świadomość mieszkańców o inwestycji w znacznym stopniu ułatwia i podnosi efektywność prac związanych z jej realizacją oraz umożliwia nawiązanie dobrych, długofalowych relacji. W Gminie Margonin, nieocenioną pracę wykonał burmistrz Miasta Margonin, który zadbał o dobre relacje na linii inwestor – samorząd, prowadził zindywidualizowane rozmowy z mieszkańcami, przekonywał i informował o wszystkich korzyściach, jak i potencjalnych zagrożeniach. Wszystko to sprawiło, że przy realizacji projektu nie było praktycznie żadnych głosów

---

⁹³ <http://futureblog.pl/2009/08/najwieksza-farma-wietrzna-w-polsce-120-mw/> z dnia 03.08.2009

⁹⁴ <http://www.eko-gminy.pl/gminy-przyjazne-oze-dobre-praktyki/pazdziernik-2010/47-margonin-farmy-wiatrowe.html> z dnia 01.10.2010r.

sprzeciwów, a mieszkańcy mogą w pełni cieszyć się wszystkimi dobrodziejstwami wynikającymi z inwestycji.

Bibliografia

1. Dyrektywa UE w sprawie wspierania produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii na rynku wewnętrznym energii elektrycznej, DzU WE L 283, z dnia 27.10.2001, s. 33.
2. ENVIRON Poland, Stakeholders Engagement Plan dla Farmy Wiatrowej Margonin Polska, Warszawa 2009, s. 3.
3. Główny Urząd Statystyczny, Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2010, Warszawa 2010r.
4. <http://futureblog.pl/2009/08/najwieksza-farma-wietrzna-w-polsce-120-mw/> z dnia 03.08.2009
5. <http://www.eko-gminy.pl/gminy-przyjazne-oze-dobre-praktyki/pazdziernik-2010/47-margonin-farmy-wiatrowe.html> z dnia 01.10.2010r.
6. Komunikat Komisji Europejskiej nr COM (97) 599, Energia dla przyszłości – odnawialne źródła energii (Energy for the Future – Renewable Sources of Energy White Paper for Community Strategy and Action Plan), z dnia 26 listopada 1997r.
7. Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej, Energetyka Wiatrowa w Polsce, Warszawa 2010, s. 7.

Summary

Access to energy is a main determinant in a development for all countries all over the world. The compilation shows a sense of wind power for a concept of sustainable development and also takes up the subject of counteract a global warming. The study describes a direction of policy related to renewable sources of energy in European Union and shortly presents a situation of wind power in Poland. Moreover the impact of wind farms on a regional development was introduced. In preparing the paper, the author has used from the most up-to-date information coming from international organizations operating in wind power sector in order to reflect the actual state of the examined issue.

Realizacja koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw na przykładzie firm działających w województwie lubelskim

---

Streszczenie

Wraz z postępującym procesem globalizacji konieczne stało się, aby przedsiębiorstwa zmieniły swoje dotychczasowe podejście do partycypowania w życiu lokalnych i ponadlokalnych społeczności. Wpływ, jaki wywierają podmioty gospodarcze na otoczenie, w którym funkcjonują, ma nierzadko negatywny charakter, stąd też konieczne jest po pierwsze minimalizowanie negatywnych skutków działalności gospodarczej, po drugie rekompensowanie społeczeństwu za poniesione szkody. Koncepcją, która ma za zadanie niejako pogodzić przedsiębiorstwa ze społeczeństwem jest społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw. Nadrzędną ideą tej koncepcji jest utrzymywanie pozytywnego wpływu na wszystkie aspekty działalności przedsiębiorstwa, szczególnie aspekt społeczny, ekologiczny i ekonomiczny.

W artykule poruszono zarówno teoretyczną, jak i bardziej praktyczną problematykę społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Przedstawiono ogólne założenia koncepcji – pojęcie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw zaproponowaną przez Komisję Europejską, która dyktuje współcześnie trendy w rozwoju tej idei. Następnie autor przedstawia teorię interesariuszy, która wywarła znamienity wpływ na SOP. W dalszej części szczegółowo omówiono poszczególne aspekty i obszary społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw oraz akty prawa międzynarodowego normującego społecznie odpowiedzialną działalność przedsiębiorstw. Kolejną część opracowania ukazuje czytelnikom zakres i formy działalności korporacji. W ostatnim podrozdziale omówiono narzędzia i instrumenty koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.

Wstęp

Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jest jedną z najszybciej rozwijających się koncepcji we współczesnym zarządzaniu przedsiębiorstwami. Wywodzi się z idei zrównoważonego rozwoju, który rozumiany jest, jako rozwój pozwalający realizować obecne potrzeby nie pozbawiając przyszłych pokoleń możliwości realizowania ich potrzeb. Idei powstałej w wyniku uświadomienia sobie przez największe korporacje światowe ich wpływu na otoczenie, w którym funkcjonują. Konieczna była, zatem zmiana dotychczasowego paradygmatu zysku, którym kierowały się przedsiębiorstwa, na podejście zrównoważone, uwzględniające w swych założeniach wzajemne relacje pomiędzy przedsiębiorstwem a elementami jego otoczenia, w tym różnymi grupami interesariuszy.

Teoria społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw

Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jest koncepcją, według której „przedsiębiorstwa dobrowolnie uwzględniają aspekty społeczne i ekologiczne w swoich działaniach handlowych oraz w kontaktach z interesariuszami. Bycie odpowiedzialną firmą nie oznacza tylko spełniania wszystkich wymogów formalnych, ale zwiększone inwestycje w zasoby ludzkie, ochronę środowiska i relacje z interesariuszami, czyli dobrowolne zaangażowanie”⁹⁵. Jest to jedna z wielu definicji zaproponowanych dla koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, jednakże z punktu widzenia państw członkowskich Unii Europejskiej niezwykle ważna, ze względu na to, iż sformułowała ją Komisja Europejska.

Społeczna odpowiedzialność może być podejmowana w różnych formach i zakresach działalności przedsiębiorstwa. Jadwiga Adamczyk wskazuje na⁹⁶:

- podstawową działalność gospodarczą,
- przedsięwzięcia komercyjne wspierające sukces ekonomiczny,
- inicjatywy społeczne na rzecz społeczności lokalnej,
- działalność filantropijna.

Stosunkowo nową formą działalności społecznej jest partnerstwo polegające na współpracy między przedsiębiorstwem a daną społecznością⁹⁷. Celem przedsiębiorstwa w ramach partnerstwa jest pozyskanie akceptacji i przychylności społeczności dla działań biznesowych. Równocześnie przedsiębiorstwa spełniają oczekiwania i zajmują się problemami społecznymi otoczenia. Partnerstwo przyczynia się do wypracowania skutecznych metod komunikacji między biznesem a społeczeństwem oraz do ponoszenia współodpowiedzialności.

Koncepcja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw działających w województwie lubelskim – studium przypadku

1. PGE Obrót S.A. Oddział w Lublinie – przedsiębiorstwo z sektora energetycznego

Przykładem przedsiębiorstwa, które realizuje koncepcję społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw jest PGE Obrót S.A. Oddział w Lublinie – przedsiębiorstwo z branży elektrociepłowniczej. W przypadku przedsiębiorstw elektrociepłowniczych realizacja koncepcji społecznej odpowiedzialności jest najdobitniej widoczna w obszarze ekologicznym. Związane jest to niewątpliwie ze sporym wpływem działalności przemysłowej, w postaci produkcji energii cieplnej, na środowisko naturalne. Przez długie lata, w szczególności w przed 1990 rokiem, ignorowano konieczność ochrony środowiska naturalnego,

---

⁹⁵ *Green Paper. Promoting European framework for Corporate Social Responsibility*, European Commission 2001, s. 6.

⁹⁶ Adamczyk J., *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2008, s. 147.

⁹⁷ *ibidem*, s. 144.

co przyczyniło się do jego degradacji. Obecnie świadomość ponoszonej wobec środowiska naturalnego odpowiedzialności wśród przedsiębiorstw sektora ciepłowniczego jest na bardzo wysokim poziomie, jednakże często działania komunalnych przedsiębiorstw ciepłowniczych w tej kwestii sprowadzają się do absolutnego minimum, które wyznaczone jest w krajowych czy też międzynarodowych normach i standardach. Znacznie lepiej sytuacja ta kształtuje się wśród przedsiębiorstw prywatnych, które świadczą usługi z zakresu użyteczności publicznej w postaci dostarczania energii ciepłej. Na taką sytuację wskazuje się w raporcie końcowym Zespołu ds. Prac Badawczych nad Problematyką Społeczną Odpowiedzialności Przedsiębiorstw Energetycznych⁹⁸.

W obszarze ochrony środowiska PGE Obrót S.A. Oddział w Lublinie podejmuje liczne inicjatywy. Jednym z ważniejszych przedsięwzięć było dostosowanie urządzeń sieci elektrociepłowniczej do obecnych wymogów ekologicznych. Dokonano modernizacji oraz dobudowano szczelne misy olejowe pod transformatorami w stacjach Ryki oraz Międzyrzecz Podlaski.

Warto podkreślić, że wszystkie jednostki organizacyjne badanego podmiotu posiadają aktualne zezwolenia na wytwarzanie odpadów niebezpiecznych oraz programy gospodarki tymi odpadami ważnymi do 2015 roku⁹⁹. Inne inicjatywy lublińskiego oddziału PGE to między innymi współpraca z Urzędem Wojewódzkim w Lublinie przy instalowaniu konstrukcji wsporczych pod gniazda bociana białego. Instalacje takie montowane są na słupach energetycznych sieci przesyłowej niskich napięć, w pełni bezpiecznych dla ptaka. Do 2007 roku zamontowano blisko 1500 takich konstrukcji. Kolejnym działaniem w obszarze ekologii jest czynny udział przedsiębiorstwa w akcji ochrony kasztanowców znajdujących się w Ogrodzie Saskim w Lublinie.

Realizacja działań w obszarze społecznym polega głównie na podejmowaniu inicjatyw filantropijnych przez PGE Obrót S.A. Oddział w Lublinie. Przedsiębiorstwo wspiera finansowo między innymi Bractwo Miłosierdzia św. Alberta, Hospicjum Dobrego Samarytanina, Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym „Misericordia” czy wreszcie Dom Dziecka w Przybysławicach. Filantropijna działalność przedsiębiorstwa to także finansowe wspieranie uczelni wyższych, szkół i przedszkoli. Wśród placówek, które dostały wsparcie znalazły się do tej pory między innymi: Gminne Przedszkole w Końskowoli, Gimnazjum im. Jana Pawła w Poniatowej, Zespół Szkół Energetycznych im. prof. Kazimierza Drewnowskiego w Lublinie. W 2007 roku podjęto także współpracę z Politechniką Lubelską. Współpraca z uczelniami wyższymi opiera się głównie na pomocy w organizacji konferencji krajowych i międzynarodowych. Dalsze z działań filantropijnych podejmowanych przez badane przedsiębiorstwo to finansowe wspieranie kultury i sportu. Do najważniejszych działań na rzecz lokalnej kultury należały: sponsorowanie iluminacji Pomnika Walki i Męczeństwa w Muzeum w Majdanku czy też pomoc w organizacji Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego Konfrontacje

---

⁹⁸ Prezes Urzędu Regulacji Energetyki a społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw energetycznych. Raport końcowy, Wyd. Urzędu Regulacji Energetyki, Warszawa 2008, s. 18.

⁹⁹ LUBZEL Dystrybucja Sp. z o. o. Raport roczny 2007, s. 14.

Teatralne. W dziedzinie sportu PGE Obrót S.A. Oddział w Lublinie podejmuje się wspomaganie Stowarzyszenia Piłki Ręcznej „Safo” Lublin – jednej z najbardziej utytułowanych drużyn piłki ręcznej w Polsce.

2.Zakłady Azotowe „Puławy” S.A.

Kolejnym podmiotem gospodarczym, który zostanie zaprezentowany, jako przykład przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego są Zakłady Azotowe „Puławy” S.A., jeden z największych tego typów zakładów w Polsce. Analiza spółki pozwala na postawienie tezy o bardzo wysokim poziomie świadomości społecznej odpowiedzialności, jaką charakteryzują się Zakłady Azotowe „Puławy” S.A. (ZAP S.A.) ze względu na prowadzenie działalności przemysłowej o bardzo wysokim ryzyku. Już sama liczba dokumentów strategicznych, raportów, analiz oraz norm pokazuje, że badane przedsiębiorstwo podchodzi do problematyki społecznej odpowiedzialności z najwyższą powagą.

Jako pierwsze zaprezentowane zostaną społecznie odpowiedzialne działania w obszarze środowiska naturalnego. W tym obszarze ZAP S.A. wykorzystuje praktycznie wszystkie spośród narzędzi realizacji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, tj. społecznie odpowiedzialne zarządzanie, konsumpcję oraz inwestycje. Pierwszym przejawem realizacji przedmiotowej koncepcji jest spełnianie przez przedsiębiorstwo wymogów środowiskowych, co potwierdzone jest posiadaniem Pozwolenia Zintegrowanego na eksploatację instalacji. Jest to warunek konieczny prowadzenia Zakładu¹⁰⁰. Wszystkie produkty ZAP S.A. wytwarzane są przy wykorzystaniu technologii zgodnych ze standardami światowymi, które zapewniają najwyższą jakość produktów – spełniają kryteria BAT – Najlepsze Dostępne Techniki. Standardy te zostały opracowane przez instytucje Komisji Europejskiej. ZAP S.A. wykorzystuje najlepsze dostępne technologie zarówno w zakresie produkcji, jak i w zakresie, w jakim dana instalacja jest zaprojektowana, wykonana i eksploatowana. Kolejny instrument społecznie odpowiedzialnego zarządzania w ZAP S.A. to przygotowywane corocznie raporty środowiskowe, w których opisywany jest szczegółowo wpływ przedsiębiorstwa na środowisko naturalne znajdujące się w otoczeniu funkcjonowania przedsiębiorstwa. Jednym z głównych instrumentów społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa, jest opisywana w raportach polityka „Responsible Care – odpowiedzialność i troska”, która dotyczy w głównej mierze ochrony środowiska, zdrowia oraz bezpieczeństwa technicznego. Zgodnie z przyjętą polityką ZAP S.A. zobowiązały się do dobrowolnej poprawy swej działalności we wskazanych wcześniej elementach. W ramach ochrony środowiska działania podejmowane przez ZAP S.A., w samym tylko 2010 roku to między innymi:

- przebudowa kotła nr 2 w celu dostosowania go do obowiązujących norm emisji,
- przeprowadzenie prac związanych z przebudową instalacji demineralizacji wody,

---

¹⁰⁰ <http://www.zapulawy.pl> (stan na dzień 30.04.2011 r.)

- rozbudowa składowiska innego niż niebezpieczne i obojętne,
- przeprowadzenie rekultywacji przez zalesienie obszaru w najbliższym otoczeniu ZAP S.A.

W ramach działań w obszarze poprawy bezpieczeństwa procesowego i bezpieczeństwa pracy podjęto między innymi:

- zabudowy wentylacji wyciągowej, przez co wyeliminowano efekt zagazowania środowiska pracy oparami poreakcyjnymi w przypadku awarii,
- wymieniono eternitowe pokrycie zadaszeń ramp na inny materiał,
- wybudowano nowe podesty remontowe przez co udało się poprawić poziom bezpieczeństwa oraz w znaczny sposób ułatwiono pracę ekipom remontowym.

Najbardziej szkodliwym dla środowiska naturalnego efektem ubocznym prowadzonej działalności produkcyjnej Zakładów Azotowych Puławy S.A. jest niewątpliwie bezpośrednia emisja zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego. ZAP S.A. wyprowadzają do atmosfery takie zanieczyszczenia, jak: dwutlenek siarki, tlenki azotu, amoniak, podtlenek azotu, pył saletry amonowej, pył dymnicowy, tlenek węgla oraz pył mocznika¹⁰¹. Prowadzone na przestrzeni lat prace modernizacyjne, wprowadzanie nowoczesnych technologii ograniczania emisji wymuszonych przez coraz bardziej restrykcyjne przepisy związane z ochroną środowiska naturalnego przyczyniły się do spadku emisji poszczególnych zanieczyszczeń. W 2009 roku (w stosunku do 1985 roku) uzyskano redukcję wyprowadzania szkodliwych związków do atmosfery: pyłów ze spalania paliw o około 96%, pyłów saletry o około 82%, pyłów mocznika o około 93%, amoniaku o około 88%, tlenków azotu o około 62%, dwutlenku siarki o około 27%.

Jak widać, w przypadku niektórych zanieczyszczeń, udało się niemalże całkowicie wyeliminować ich emisję. Główne działania, podjęte od 1985 roku, które przyczyniły się do osiągnięcia tak wyraźnych rezultatów to między innymi likwidacja starej instalacji i budowa nowej instalacji produkcji mocznika, dzięki czemu zredukowano emisję tej substancji. Dzięki budowie instalacji poprawiającej wchłanianie tlenków azotu zmniejszono ich wyprowadzanie do atmosfery o blisko 93%. Wybudowano także instalację utylizacji związków siarki znajdujących się w gazach wylotowych z Instalacji Kwasu Siarkowego, przez co emisja dwutlenku i trójtlenku siarki spadła o blisko 98%. To tylko niektóre, wybrane działania na rzecz ochrony atmosfery. Równie znaczące są osiągnięcia ZAP S.A. na rzecz ochrony wód powierzchniowych. Zakłady Azotowe Puławy S.A. ze względu na charakter prowadzonej działalności zużywają w procesie produkcyjnym znaczne ilości wody. W samym tylko 2009 roku ilość pobranej do produkcji i procesów towarzyszących wody wyniosła 99 183 841 m³. Blisko 82% pobranej wody pochodziła z Wisły, najdłuższej rzeki w Polsce w otoczeniu, której rozłokowane są liczne, często niezwykle rzadkie i drogocenne, ekosystemy fauny i flory. Z tego też względu ZAP S.A. obarczone są niezwykle wielką odpowiedzialnością za zachowanie całego środowiska przyrodniczego obrębu rzeki Wisły w niezmiennym stanie. Głównym działaniem

¹⁰¹ *Raport środowiskowy 2010 Zakładów Azotowych Puławy S.A.*, s. 14.

Zakładów, przyczyniającym się do zmniejszenia szkodliwego wpływu na stan wód rzeki Wisły jest redukcja bezpośrednich zrzutów ściekowych. W 2009 roku, w stosunku do 1985 roku, udało się uzyskać redukcję na poziomie 54% dla azotu amonowego czy też o 93% dla szkodliwego dla wód azotu organicznego. Do głównych działań podjętych w okresie 1985-2009, które przyczyniły się do zmniejszenia negatywnego wpływu na stan wód powierzchniowych i podziemnych należą:

- wybudowanie ujęcia wody z rzeki Knurówki dla celów przemysłowych,
- wdrożenie projektu racjonalizatorskiego polegającego na częściowym zwracaniu wód pochłodniczych do powtórnego wykorzystania,
- wybudowanie instalacji hydrolizy ścieków w celu odzysku i zawrócenia do procesów produkcyjnych amoniaku.

Z ochroną środowiska naturalnego wiąże się także zagadnienie racjonalnej gospodarki odpadami, których produkcja przez ZAP S.A. w 2009 roku wyniosła 338 303,95 Mg. Do takich odpadów zaliczają się między innymi mieszanki popiołowo-żużlowe, popioły lotnego węgla, szlasy z biologicznego oczyszczania ścieków przemysłowych, szlasy z dekarbonizacji wody oraz pozostałe odpady. Wśród najważniejszych inwestycji zrealizowanych w latach 1985-2005 w obszarze gospodarki odpadami znalazła się budowa nowoczesnej instalacji do załadunku i magazynowania popiołu lotnego pochodzącego ze spalania węgla – uzyskano redukcję powstawania mieszanek popiołowo-żużlowych o około 50%. Niezwykle ważne dla zmniejszenia produkcji odpadów okazało się wdrożenie procedur polityki racjonalnego gospodarowania odpadami i opakowaniami. Kolejne z podjętych działań to modernizacja Magazynu Surowców Wtórnych i Przedmiotów Niepełnowartościowych.

Zakłady Azotowe „Puławy” S.A. podejmują także liczne społecznie odpowiedzialne inicjatywy w obszarze społecznym. Tak, jak w przypadku PGE Obrót S. A. Oddział w Lublinie, ZAP S.A. koncentrują się w tym obszarze na działalności filantropijnej. Zakłady Azotowe „Puławy” S.A. obejmują swym mecenatem liczne wydarzenia kulturalne i sportowe. Jak zostało to określone w Raporcie Środowiskowym 2010 „jednym z filarów strategii proekologicznej Spółki jest równowaga społeczna przejawiająca się aktywnymi działaniami w celu podnoszenia jakości życia społeczności lokalnej oraz współuczestnictwo w życiu kulturalnym, edukacyjnym i sportowym regionu”.

Celem usystematyzowania działalności filantropijnej Zakładów stworzono dokument będący integralną częścią strategii przedsiębiorstwa, tj. „Politykę sponsoringową i społeczną Zakładów Azotowych Puławy” przyjętą przez Władze Spółki w 2008 roku. ZAP S.A. jest między innymi mecenasem licznych wydarzeń sportowych oraz sportowców. Spółka jest głównym sponsorem klubu piłki ręcznej KS Azoty-Puławy. Przedsiębiorstwo wspiera finansowo także medalistę Mistrzostw Europy w pływaniu Konrada Czerniaka. Wśród sponsorowanych wydarzeń kulturalnych znalazły się: wystawienie „Traviaty”, Festiwal „Dwa Brzegi” czy Międzynarodowe Warsztaty Jazzowe w Puławach. ZAP S.A. wspomaga także Muzeum Zamoyskich w Kozłowiec oraz Oddziały Muzeum Nadwiślańskiego w Kazimierzu Dolnym.

Zakłady Azotowe Puławy S.A. są ponadto zaangażowane w społeczną edukację ekologiczną. Wśród głównych działań podejmowanych na rzecz lokalnej społeczności znalazły się organizowanie cyklicznie prelekcje dla dzieci i młodzieży szkolnej, w czasie których przybliżano problematykę ochrony środowiska naturalnego w ZAP S.A. Zakłady rozpowszechniają corocznie szczegółowe raporty środowiskowe, które dokładnie omawiają główne założenia prowadzonej w przedsiębiorstwie polityki „Responsible Care – odpowiedzialność i troska”. Ponadto w okresie od marca do kwietnia przeprowadzana jest akcja „Drzewo za butelkę”. Głównym założeniem akcji jest wymiana zebranych przez dzieci szkolne butelek wyprodukowanych z tworzyw sztucznych na sadzonki drzew. W 2010 roku dzieci z trzynastu placówek szkolnych zebrały łącznie 379 752 butelki, dzięki czemu udało się posadzić 376 drzew.

Podsumowanie

Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w polskich warunkach posiada nie tylko dobrze opracowaną warstwę teoretyczną, ale i coraz bardziej rozwinięty aspekt praktyczny, o czym świadczą podane przykłady działań społecznie odpowiedzialnych realizowanych przez wybrane podmioty województwa lubelskiego. Świadomość społecznej odpowiedzialności wciąż ulega poprawie. Coraz częściej wielkie przedsiębiorstwa przemysłowe zaczynają wychodzić poza sferę obszaru ekologii, który wciąż najdobitniej kojarzony jest z koncepcjami zrównoważonego rozwoju i społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, i sięgają po narzędzia i instrumenty przedmiotowej koncepcji w innych obszarach, tj. społecznym, prawnym, etycznym czy ekonomicznym. Przedsiębiorstwa nie tylko dostosowują swoją działalność do coraz bardziej restrykcyjnych wymogów krajowych i międzynarodowych, ale i same wychodzą z własnymi inicjatywami. Dostrzegana jest wartość dodana takich inicjatyw, liczne korzyści płynące z tego tytułu, w tym możliwość wypracowania znaczącej przewagi konkurencyjnej, która nierzadko decyduje o bycie przedsiębiorstwa, szczególnie w przypadku funkcjonowania przedsiębiorstwa na wolnym rynku.

Bibliografia

1. Adamczyk J., *Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2008.
2. *Green Paper. Promoting European framework for Corporate Social Responsibility*, European Commission 2001.
3. <http://www.zapulawy.pl> (stan na dzień 30.04.2011 r.).
4. *LUBZEL Dystrybucja Sp. z o.o. Raport roczny 2007*, 2008.
5. *Prezes Urzędu Regulacji Energetyki a społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw energetycznych. Raport końcowy*, Wyd. Urzędu Regulacji Energetyki, Warszawa 2008.
6. *Raport środowiskowy 2010 Zakładów Azotowych Puławy S.A.*, 2010.

Summary

With the ongoing process of globalization it has become necessary for companies to change their current approach to participate in the life of local and supra-local communities. The impact of businesses on the environment in which they operate, is often negative nature, and therefore it is necessary first to minimize the negative effects of economic activity, and secondly to compensate the public for damage. Concept, which aims to combine business sense with the society is the corporate social responsibility. The principal idea of this concept is to keep a positive impact on all aspects of business, especially the social aspect, ecological and economicall.

This paper deals with both theoretical and more practical issues of corporate social responsibility. Details the general concept of corporate social responsibility, as proposed by the European Commision, which dictates the contemporary trends in the development of this idea. Then the author presents the theory of stakeholders, which had a prominent impact on the CSR. In later are discussed in detail various aspects and areas of corporate social responsibility and acts of international law regulating the activities of socially responsible companies. The next section shows the readers the scope and forms of corporate activities. The last section discusses the tools and instruments, the concept of corporate social responsibility.

Preferowane technologie OZE w powiecie zamojskim

Streszczenie

Wyczerpywanie się tradycyjnych źródeł energii oraz nadmierne zanieczyszczenie środowiska naturalnego spowodowały wzrost zainteresowania odnawialnymi źródłami energii, którymi są: biomasa, energia wody, energia geotermalna, energia wiatru oraz energia słoneczna.

Na terenie powiatu zamojskiego występują korzystne warunki atmosferyczne do podejmowania decyzji w sprawie prowadzenia inwestycji energetycznych wykorzystujących energię promieniowania słonecznego i energię wiatru.

W powiecie zamojskim są także dogodne warunki do budowania urządzeń przekształcających energię promieniowania słonecznego w energię użyteczną ze względu na dobre usłonecznienie, zwłaszcza latem.

Mimo, iż średnia prędkość wiatru w powiecie zamojskim na wysokości 30 m nad gruntem wynosi około 4 m/s, to występują tu bardzo dogodne warunki do lokalizacji siłowni wiatrowych.

Powiat zamojski znany jest z produkcji roślin wykorzystywanych jako alternatywne źródła energii. Biomasa to bezpieczne dla środowiska odnawialne źródło energii. Pozyskiwanie energii z biomasy jest pozytywne z punktu widzenia ochrony środowiska nie tylko ze względu na zmniejszoną emisję zanieczyszczeń.

Odnawialne źródła energii mogą przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego tego regionu oraz stwarzają duże możliwości w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy.

We współczesnych czasach nie łatwo jest wyobrazić sobie życie bez korzystania z energii elektrycznej. W codziennym życiu ludzi energia zawsze będzie odgrywać ważną rolę. Potrzebujemy jej szczególnie przy produkcji przemysłowej, transporcie, ogrzewaniu domów czy oświetleniu. Początkowo tej energii dostarczało nam środowisko w postaci zasobów naturalnych nieprzetworzonych paliw, jak np. drewna, węgla brunatnego, kamiennego, ropy naftowej czy gazu. Jednak ciągły wzrost zapotrzebowania na energię, zmniejszanie się zasobów kopalnianych, a także względy ekologiczne i ekonomiczne stawiają przed ludźmi nowe zadania i wyzwania w tej dziedzinie.

Pozyskiwanie odnawialnych źródeł energii niesie ze sobą wiele korzyści ekonomicznych i ekologicznych. Wśród tych pozytywnych skutków należy wymienić regionalny rozwój gospodarczy, dywersyfikację źródła dochodów dla producentów i rolników z regionu, dodatkowe miejsca pracy, możliwość skorzystania z środków pomocowych czy też wzrost bezpieczeństwa energetycznego regionu, zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery, redukcję zanieczyszczeń wody, emisji dwutlenku węgla do atmosfery oraz redukcję ilości wytwarzanych odpadów, a także stworzenie

proekologicznego wizerunku regionu. Wobec niebezpieczeństw jakie niesie ze sobą pozyskiwanie energii z konwencjonalnych źródeł, coraz większą rolę przypisuje się odnawialnym źródłom, których zasoby są nieograniczone, a technologia wytwarzania z nich energii jest technologią proekologiczną. Koncentracja uwagi na odnawialnych źródłach energii związana jest między innymi z faktem nieustannego zmniejszania się zasobów konwencjonalnych źródeł energii i wpływem globalnego ocieplenia na środowisko przyrodnicze. Najczęściej wykorzystywanymi źródłami energii odnawialnej są energia spadku wód, energia promieniowania słonecznego, energia wiatru, energia biomasy, energia wód geotermalnych, oraz energia pływów mórz i oceanów¹⁰².

„Obecnie koszt wytworzenia 1 MWh ze źródeł odnawialnych jest znacznie wyższy, niż w przypadku energii wytworzonej ze źródeł konwencjonalnych. Odnawialne źródła energii mają jednak praktycznie nieograniczone zasoby i są przyjazne dla środowiska, co powoduje, że warto zapewnić odpowiedni system wsparcia do ich rozwoju. Na poprawę konkurencyjności OZE w stosunku do paliw kopalnych wpływa również brak kosztów związanych z emisją dwutlenku węgla oraz niskie tzw. koszty „zewnętrzne”¹⁰³.

Powiat zamojski położony jest w południowej części województwa na obszarze 1 872 km². Powiat tworzy 15 gmin położonych wokół Zamościa, w tym: 3 miejskie – Krasnobród, Szczebrzeszyn, Zwierzyniec oraz 12 wiejskich – Adamów, Grabowiec, Komarów Osada, Łabunie, Miączyn, Nielisz, Radecznica, Sitno, Skierbieszów, Stary Zamość, Sułów i Zamość. Liczba ludności w powiecie wynosi 109 040, pod względem powierzchni zajmuje w województwie drugie miejsce. Powiat zamojski jest położony na granicy trzech regionów geograficznych: Wyżyny Lubelskiej, Wyżyny Zachodniowołyńskiej oraz Rostocza. Ich odmienność i specyfika sprawiają, że na stosunkowo niewielkim obszarze znajdują się urozmaicone formy krajobrazowe i przyrodnicze. Z uwagi na urodzajne gleby głównym działem gospodarki jest rolnictwo, mniej natomiast jest rozwinięty przemysł. Główną gałęzią jest przetwórstwo rolno-spożywcze oraz przemysł meblarski.. Powiat zamojski jest regionem o dużej różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej, bogatej historii i tradycjach kulturowych. Powiat, to również skarbnica cennych i unikatowych zabytków. Cały teren powiatu zamojskiego urzeka walorami naturalno-krajobrazowymi, w które wkomponowane są zabytki architektoniczne. Z najcenniejszych obszarów przyrodniczych utworzono Rostoczański Park Narodowy w Zwierzyncu oraz parki krajobrazowe: Krasnobrodzki, Szczebrzeszyński i Skierbieszowski.¹⁰⁴

Mając na uwadze analizę odnawialnych źródeł energii dostępnych i wykorzystywanych na terenie powiatu zamojskiego, dokonano przeglądu literatury z tego zakresu i sformułowano wnioski, że OZE stanowią istotny udział w bilansie energetycznym poszczególnych zamojskich gmin. Przyczyniają

---

¹⁰² S. Słupik, Odnawialne źródła energii w polityce energetycznej państwa, [w:] D. Kielczowski, B. Dobrzańska (red.), Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska w gospodarce, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2007, s. 184.

¹⁰³ <http://www.egospodarka.pl/30806,Energetyka-odnawialna-a-bariery-Polsce,1,39,1.html>

¹⁰⁴ J. Cabaj, *Powiat zamojski*, Wyd. Fotpress, Zamość 2007, s. 5

się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu, a zwłaszcza do poprawy zaopatrzenia w energię na terenach o słabo rozwiniętej infrastrukturze energetycznej. Potencjalnie największym odbiorcą energii ze źródeł odnawialnych jest rolnictwo, a także mieszkalnictwo i komunikacja. W szczególności dla Zamojszczyzny, dotkniętej bezrobociem, odnawialne źródła energii stwarzają duże możliwości w zakresie powstawania nowych miejsc pracy, a także pozwalają na przeznaczenie gruntów nie użytkowanych rolniczo pod uprawę roślin energetycznych służących do produkcji ekopaliw.

Na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego eksperci opracowali w 2006 r. specjalny raport dotyczący rozwoju energii alternatywnej na Lubelszczyźnie. Wynika z niego, że w powiecie warto inwestować w odnawialne źródła energii. Dodatkowo potwierdza to J. Hanas¹⁰⁵. Niektóre z nich są już wykorzystywane.

Specyfikację odnawialnych źródeł energii na terenie Zamojszczyzny określono na podstawie wielu publikacji. Stosując OZE napotyka się różne opinie, co jest powiązane z rynkiem lokalnym. W powiecie zamojskim głównie preferowane są, jak wynika z Tabeli 1., odnawialne źródła energii takie jak: biomasa (szczególnie słoma) oraz elektrownie słoneczne.

Tabela 1. Preferowane technologie OZE w powiecie zamojskim

		Koszt wytworzenia jednostki energii	Zasoby lokalne	Preferencja polityki państwa	Wsparcie ze strony samorządów lokalnych	Łatwość obsługi urzędzeń	Wpływ na lokalne ożywienie gospodarcze	Akceptacja społeczna
Biomasa	Biomasa drzewna	średni	duże	++	++	tak	tak	tak
	Biogaz	średni	duże	++	++	nie	tak	nie
	Biopaliwa płynne	niski	średnie	++	++	nie	tak	tak
	Słoma	niski	bardzo duże	++	++	tak	nie	tak
Elektrownia wodna		niski	średnie	+	+	tak	nie	tak
Elektrownia wiatrowa		niski	średnie	+	+	nie	nie	nie
Elektrownia słoneczna		wysoki	duże	+	+	nie	tak	tak

Źródło: Opracowanie własne na podstawie podanej literatury i przeprowadzonych badań.

¹⁰⁵ J. Hanas, *Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenach przygranicznych Polski, Białorusi i Ukrainy*, Wyd. Agencja Wschód, Lublin 2005, s. 6.

Biomasa

Biomasa to bezpieczne dla środowiska odnawialne źródło energii. Jej największą korzyścią jest zerowy bilans emisji dwutlenku węgla (CO₂), uwalniany podczas spalania biomasy, a także niższa niż w przypadku paliw kopalnych emisja dwutlenku siarki (SO₂), tlenków azotu (NO_x) i tlenku węgla (CO)¹⁰⁶. Pozyskiwanie energii z biomasy jest pozytywne z punktu widzenia ochrony środowiska nie tylko ze względu na zmniejszoną emisję zanieczyszczeń. Wykorzystując biomasę zapobiegamy marnotrawstwu nadwyżek żywności, zagospodarowujemy odpady produkcyjne przemysłu leśnego i rolnego, utylizujemy odpady komunalne. Jako źródło energii elektrycznej biomasa jest mniej zawodna niż – np. energia wiatru czy energia Słońca¹⁰⁷.

Pochodzenie biomasy może być bardzo różnorodne, poczynając od polowej produkcji roślinnej, przez odpady występujące w rolnictwie, przemyśle rolno-spożywczym, gospodarstwach domowych, gospodarce komunalnej, leśnictwie, przemyśle drzewnym i celulozowo-papierniczym. Tereny rolnicze, które z uwagi na silne zanieczyszczenie gleb, nie nadają się do uprawy roślin jadalnych, mogą być wykorzystane do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji biopaliw.¹⁰⁸ Powiat zamojski znany jest z produkcji roślin wykorzystywanych jako alternatywne źródła energii. Główne plantacje wierzby energetycznej znajdują się w gminach Sułów, Nielisz, Zamość i Adamów¹⁰⁹.

W kwietniu 2011 r. PEP Biomasa Energetyczna Wschód Sp. z o.o. rozpoczęła budowę zakładu produkującego pellet na terenie Kompleksu Szczepieszka Podstrefy Zamość SSE EURO-PARK Mielec. Na nieruchomości GPBE Wschód wybuduje zakład przetwarzania słomy na pellety. Uruchomienie zakładu w Zamościu jest przewidziane na trzeci kwartał 2011. Pellety dostarczone będą jako biomasa energetyczna do Elektrowni Połaniec.

W perspektywie 2012 roku, strategia PEP SA przewiduje osiągnięcie wiodącej pozycji w zakresie dostaw biomasy energetycznej do dużych polskich elektrowni systemowych. Zakład w Zamościu będzie trzecim zakładem w Grupie PEP produkującym pellet. W 2009 roku rozpoczął działalność zakład w Sepólnie Krajeńskim a w roku 2010 zakład w Ząbkowicach Śląskich¹¹⁰.

To posiadające tak wiele zalet źródło energii ma jednak także pewne wady, wśród których można wymienić:

- stosunkowo małą gęstość surowca, utrudniającą jego transport, magazynowanie i dozowanie,

---

¹⁰⁶ B. Kościak, Odnawialne źródła energii a rozwój zrównoważony, [w:] B. Kościak (red.), Bioenergetyka Podkarpacka, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła w Jarosławiu, Jarosław 2007, s. 11.

¹⁰⁷ <http://www.biomasa.org/index.php?d=artykul&kat=53&art=49>

¹⁰⁸ A. Kowalczyk-Juško, B. Kościak, Potencjał biomasy w województwie lubelskim, [w] B. Kościak, M. Sławińska (red.), Energetyka a ochrona środowiska naturalnego w skali globalnej i lokalnej, Wyd. Wieś Jutra, Warszawa 2009, s. 58-59.

¹⁰⁹ <http://www.lubelskie.pl/index.php?pid=1078>

¹¹⁰ <http://www.inwestujnawschodzie.pl/index.php/Aktualnosci/154>

- szeroki przedział wilgotności biomasy, utrudniający jej przygotowanie do wykorzystania w celach energetycznych,
- mniejszą niż w przypadku paliw kopalnych wartość energetyczną surowca: do produkcji takiej ilości energii, jaką uzyskuje się z tony dobrej jakości węgla kamiennego potrzeba około 2 ton drewna bądź słomy,
- fakt, że niektóre odpady są dostępne tylko sezonowo¹¹¹.

Elektrownie wodne

Zasoby wodno-energetyczne województwa lubelskiego wynoszą 707,22 gigawatogodzin, co stanowi około 3 proc. zasobów energetycznych kraju. Obecnie największa elektrownia wodna w powiecie zamojskim znajduje się w miejscowości Nielisz. Wybudowana przy sztucznym zalewie o powierzchni 840 ha, z dopływem rzeki Wieprz, ma moc 450 kilowatów. Po zagospodarowaniu terenu wokół zbiornika wodnego jest miejscem wypoczynku i rekreacji dla turystów. Analiza warunków środowiska naturalnego i kulturowego, a także gospodarczych rozwiązań inżynierskich wybudowanego zbiornika i propozycji zagospodarowania przestrzennego terenów funkcjonalnie z nim związanych udowodnia, że zbiornik „Nielisz” jest przykładem inwestycji dodatnio wpływającej na rozwój infrastruktury ekologicznej terenów wiejskich, pozwalającej zachować wartości kulturowe i zwiększającej walory krajobrazowe przyległych obszarów¹¹².

Zaletą wykorzystywania elektrowni wodnych są sztuczne zbiorniki wodne, które gromadzą wodę i zmniejszają ryzyko powodzi, oraz małe problemy przy utrzymaniu i eksploatacji. Natomiast do wad tego typu elektrowni zalicza się zależność od opadów deszczu.

Elektrownie wiatrowe

Udział energii wiatrowej w Polsce jest szacowany na ok. 0,017 proc. całkowitej produkcji energii. Na obszarze powiatu zamojskiego średnioroczne 10-minutowe prędkości wiatru na wysokości 10 m wahają się od 3,1 m/s. Odpowiada to prędkościom wiatru na wysokości 30 m od 3,6 m/s. Największe prędkości wiatrów są notowane w miesiącach zimowych (od listopada do marca), zaś najmniejsze latem (zazwyczaj w sierpniu). Przeciętnie w roku na Zamojszczyźnie notuje się ponad 18 dni, w których prędkość wiatru jest wyższa niż 10 m/s i blisko 2 dni o prędkości ponad 15 m/s. Na terenach, gdzie średnioroczna prędkość wiatru wynosi minimum 4 m/s występują korzystne warunki dla rozwoju profesjonalnej energetyki wiatrowej, zaś dla potrzeb

---

¹¹¹ <http://www.biomasa.org/index.php?d=artykul&kat=53&art=49>

¹¹² W. Przegon, Zbiornik wodny w Nieliszu Zamościa jako przykład inwestycji proekologicznej, Inżynieria Rolnicza, Nr 8 (41), 2002, s. 19-27.

odbiorców indywidualnych (małe elektrownie wiatrowe) średnioroczna prędkość wiatru może być znacznie mniejsza¹¹³.

O rozwoju i budowie infrastruktury wykorzystującej wiatr jako odnawialne źródło energii powinno decydować to, że siłownie wiatrowe nie zanieczyszczają środowiska, mogą być lokalizowane w miejscach nieużytków i wykorzystują energię wiatru, która jest bezpłatna. Poważną wadą urządzeń wykorzystujących do produkcji energii prędkość wiatru są wysokie koszty inwestycyjne i eksploatacyjne oraz cykliczność pracy, która wymaga akumulatorów energii. Elektrownie wiatrowe stanowią zagrożenie dla ptaków i niekiedy mogą być źródłem hałasu, mogą także zakłócać odbiór fal radiowych i telewizyjnych¹¹⁴.

Elektrownie słoneczne

W 1993 roku dokonano rejonizacji naszego kraju pod względem możliwości wykorzystania energii Słońca. Za najlepiej usłonecznioną (powyżej 1048 kWh/m²/rok) i najlepszą, jeżeli chodzi o natężenie promieniowania uznana została między innymi wschodnia część Lubelszczyzny. Pod tym względem region powiatu zamojskiego przewyższa północne krańce naszego kraju, gdyż ma o około 9% więcej energii słonecznej. Zdaniem ekspertów wschodnie tereny województwa lubelskiego są najlepiej nasłonecznionymi w Polsce, średnie roczne całkowite promieniowanie w Zamościu przekracza 3 800 MJ/m². Natomiast średnie roczne zachmurzenie nieba jest najniższe w kraju (na poziomie poniżej 65 proc.)¹¹⁵.

Kolejnym ważnym parametrem jest usłonecznienie, czyli czas, w którym promieniowanie Słońca bezpośrednio dochodzi do powierzchni terenu. Biorąc pod uwagę to kryterium Lubelszczyzna także przoduje w Polsce. Na Zamojszczyźnie potencjalny okres bezpośredniej operacji słonecznej w zależności od pory roku zmienia się od blisko 8 godzin- dzień najkrótszy (22 grudnia – 7 godzin i 57 minut) do 16 godzin i 30 minut- dzień najdłuższy (22 czerwca). Średnia roczna suma usłonecznienia rzeczywistego w Zamościu wynosi 1591 godzin. Największe wartości tego elementu obserwuje się w miesiącach letnich, gdy dni są najdłuższe, a najmniejsze w zimowych. Z kolei średnia roczna wartość usłonecznienia przypadająca na dobę wynosi w Zamościu 4,4 godziny (w lipcu 7,2 godz., zaś w grudniu tylko 1,1 godz.). Te czynniki powodują, że gminy z powiatu zamojskiego w ostatnim czasie są najbardziej zainteresowane inwestowaniem w energię słoneczną, którą wykorzystują do ogrzewania pomieszczeń i wody. W miesiącach letnich baterie słoneczne mogą dostarczyć 90-100 proc. ciepłej wody, a w miesiącach zimowych 10-15 proc. Cykliczność dobową i roczną zaliczamy do wad energii

---

¹¹³ A. Samborski, Uwarunkowania środowiskowe inwestycji w odnawialne źródła energii na Zamojszczyźnie, [w] B. Kościak, M. Sławińska (red.) Energetyka a ochrona środowiska naturalnego w skali globalnej i lokalnej, Wyd. Wieś Jutra, Warszawa 2009, s. 54

¹¹⁴ Tamże, s. 55.

¹¹⁵ M. Butkowski, Wykorzystanie energii słonecznej do podgrzewania wody za pośrednictwem kolektorów słonecznych, Polskie Sieci Elektroenergetyczne, s. 4

promieniowania słonecznego, co wiąże się z koniecznością jej magazynowania oraz znacznie podnosi koszty budowy urządzeń wspomagających absorpcję energii¹¹⁶.

W powiecie zamojskim energię słoneczną wykorzystuje się także do oświetlania znaków drogowych z modułów fotowoltaicznych¹¹⁷.

Do oceny technologii odnawialnych źródeł energii w powiecie zamojskim wykorzystano takie kryteria oceny jak:

- koszt wytworzenia jednostki energii,
- zasoby lokalne,
- preferencja polityki państwa,
- wsparcie ze strony samorządów lokalnych,
- łatwość obsługi urządzeń,
- wpływ na lokalne ożywienie gospodarcze,
- akceptacja społeczna.

Wyniki badań przedstawiono w Tabeli 1.

Głównym motorem napędowym budowy nowych elektrowni opartych o źródła odnawialne jest protokół z Kioto, a w szczególności zapisy o obniżaniu emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Obniżenie emisji ma pociągnąć za sobą spowolnienie rozwoju efektu cieplarnianego¹¹⁸. Przedstawione w naszej pracy wartości zachmurzenia nieba, usłonecznienia i prędkości wiatru w powiecie zamojskim upoważniają do stwierdzenia, iż na tym terenie występują korzystne warunki atmosferyczne do podejmowania decyzji w sprawie prowadzenia inwestycji energetycznych wykorzystujących energię promieniowania słonecznego i energię wiatru, ale koszty ich uruchomienia powodują, że na zbliżonym poziomie należy określić biomasę.

Bibliografia

1. Hanas J., Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenach przygranicznych Polski, Białorusi i Ukrainy, Wyd. Agencja Wschód, Lublin 2005.
2. <http://www.biomasa.org>
3. <http://www.egospodarka.pl>
4. <http://hc-concept.eu/ofirmie.html>
5. <http://www.inwestujnawschodzie.pl>
6. <http://www.lubelskie.pl>
7. Kościak B., Odnawialne źródła energii a rozwój zrównoważony, [w:] B. Kościak (red.), Bioenergetyka Podkarpacka, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła w Jarosławiu, Jarosław 2007.
8. Przegon W., Zbiornik wodny w Nieliszu Zamościa jako przykład inwestycji proekologicznej, Inżynieria Rolnicza, Nr 8 (41), 2002.

---

¹¹⁶ A. Samborski, Uwarunkowania środowiskowe inwestycji w odnawialne źródła energii na Zamojszczyźnie, [w:] B. Kościak, M. Sławińska (red.), Energetyka a ochrona środowiska naturalnego w skali globalnej i lokalnej, Wyd. Wieś Jutra, Warszawa 2009, s. 55.

¹¹⁷ Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla województwa lubelskiego, Raport II Uwarunkowania, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin 2004, s. 39.

¹¹⁸ J. Szyszko, Zasoby energetyczne Polski podstawą jej bezpieczeństwa i zrównoważonego rozwoju, [w:] B. Kościak, M. Sławińska (red.), Energetyka a ochrona środowiska naturalnego w skali globalnej i lokalnej, Wyd. Wieś Jutra, Warszawa 2009, s. 15-16.

9. Samborski A., Uwarunkowania środowiskowe inwestycji w odnawialne źródła energii na Zamojszczyźnie, [w:] B. Kościk, M. Sławińska (red.), Energetyka a ochrona środowiska naturalnego w skali globalnej i lokalnej, Wyd. Wieś Jutra, Warszawa 2009.
10. Szyszko J., Zasoby energetyczne Polski podstawą jej bezpieczeństwa i zrównoważonego rozwoju, [w:] B. Kościk, M. Sławińska (red.), Energetyka a ochrona środowiska naturalnego w skali globalnej i lokalnej, Wyd. Wieś Jutra, Warszawa 2009.
11. Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla województwa lubelskiego, Raport III Program, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin 2004.
12. Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla województwa lubelskiego, Raport II Uwarunkowania, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin 2004.

Summary

The exhausted traditional sources of energy and the pollution of environment cause the growth of interest in renewable energy sources such as: sunlight, wind, rain, tides and geothermal heat, biomass, ect.

In the region of Zamosc the beneficial weather conditions in the region of Zamosc give reasons to start investing in producing energy of the renewable sources.

After taking into consideration many factors (economic, social, environmental) the conclusions were presented in the paper.

Uwarunkowania społeczno-ekologiczne szansą rozwoju gospodarczego z uwzględnieniem klastrów

---

Streszczenie

Polityka regionalna oraz jej rozwój zależy głównie od podmiotów tworzących region. Niniejszy referat ma na celu uświadomienie, że klastry tworzące pewną grupę, będą głównym czynnikiem powodującym stały, zrównoważony i stabilny rozwój. Proekologia związana z rozwojem społeczno-gospodarczym jest wynikiem prowadzenia strategii polityki ekologicznej, zastosowania normy ISO 14000 oraz dobrej woli każdego przedsiębiorstwa.

Rozwój każdego regionu uwarunkowany jest trzema czynnikami: innowacyjność, konkurencyjność oraz współorganizacja pomiędzy otoczeniem a jednostkami występującymi i współdziałającymi na danym terytorium. Tempo i rozwój społeczno – regionalny jest uzależniony od oddziaływania władz samorządowych. Te one są zorientowane na rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w danym regionie, czego wynikiem jest tworzenie klastrów. Samorządy terytorialne dbając o wizerunek regionu oraz o podniesienie swojej rangi na przestrzeni geograficznej podejmują szereg działań do których zaliczyć należy: podniesienie efektywności i konkurencyjności lokalnej gospodarki, przyciągnięcie inwestorów zewnętrznych, rozwój istniejących przedsiębiorstw i tworzenie nowych, podnoszenie poziomu życia mieszkańców, poprawa sytuacji na rynku pracy – zmniejszenie bezrobocia.¹¹⁹

Powyższe założenia znajdują swoje podwaliny w koncepcji tworzenia klastrów. Z upływem lat klastry zyskują coraz większą popularność jako doskonałe narzędzie podnoszenia konkurencyjności i innowacyjności gospodarek lokalnych i regionalnych, a co za tym idzie zwiększa się proces rozwoju regionu. Głównym celem oraz misją działania klastra jest człowiek oraz jego współpraca. Im więcej jest współpracy pomiędzy przedsiębiorcami, nawet tymi konkurującymi ze sobą, a współpraca ta jest bardziej efektywna i zróżnicowana to tym więcej będzie zalet innowacyjności i konkurencyjności. Konkurencja, która jest istotnym elementem współpracy między przedsiębiorstwami jest motywem do znalezienia porozumienia między sobą, równowagi pomiędzy współpracą i konkurencją.¹²⁰

---

¹¹⁹ Bobrecka-Jamro D., Jastrzębska W., Szpunar-Krok E., Tuziak B., *Klastry w agrobiznesie. Uwarunkowania funkcjonowania i wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2008, s.97

¹²⁰ Szulika S. [red], *Klastry. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*. Instytut badań nad gospodarką rynkową, Gdańsk 2004, s. 5

Polskie prawo nie reguluje norm tworzenia, zasad organizowania się i funkcjonowania klastrów. Współpraca w ramach klastrów może mieć tym samym charakter formalny jak i nieformalny. Grupa nieformalna nie jest zarejestrowana i nie stanowi odrębnego podmiotu gospodarczego, każdy członek klastra występuje w takiej strukturze jako podmiot indywidualny. Zaletą takiej formy jest brak biurokracji i zmniejszenie kosztów związanych z rejestracją. Taka forma najczęściej występuje na terenach wiejskich, gdzie kluczowa rolę odgrywa więź sąsiedzka między podmiotami. „Nieformalność” będzie budować zły wizerunek grupy, jej niewiarygodność na tle innych organizacji zrzeszonych formalnie, a współpraca z niewiarygodnym partnerem jest ryzykowna w każdej gałęzi rynku. „Nieformalność” jest również symbolem nietrwałości i spontaniczności. Cechy te budują również zły wizerunek, iż relacje z dostawcami i odbiorcami również będą cechować się niestałością i nietrwałością. Natomiast forma sformalizowana występuje w postaci fundacji, stowarzyszenia, spółdzielni, spółki cywilnej lub spółki prawa handlowego.¹²¹

NORMA ISO 14000

Przedsiębiorstwa, które są zaliczane do tych bardziej uciążliwych dla środowiska mają tutaj swój szczegółowy udział. Przedsiębiorstwa zakładające długofalowe funkcjonowanie muszą wykazać się pełnym zrozumieniem strategii ekologicznych i ich realizacją w stopniu zapewniającym sprostanie wymaganiom rynku i otoczenia. Prowadząc swoją politykę jakości zgodną z obowiązującymi kryteriami unijnymi od 1993 roku w przedsiębiorstwach prowadzona jest strategia zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 oraz regulacji Unii Europejskiej EMAS, polegającą na identyfikacji aspektów środowiskowych działalności oraz opracowaniu, wdrożeniu i utrzymaniu polityki środowiskowej przedsiębiorstwa. W Europie norma ISO 14001 została opublikowana przez CEN jako norma EN ISO 14001, a w Polsce znana jest jako PN-EN ISO 14001. Normy ISO serii 14000 podobnie jak normy ISO serii 9000 są instrumentami dobrowolnymi dostarczającymi praktyczne i realne rozwiązania problemów środowiskowych oraz stanowiącym skuteczne i proste narzędzie ciągłej poprawy i doskonalenie systemu organizacyjnego przedsiębiorstwa. Firma, która źle lub nieefektywnie realizuje zakres czynności procesowych, traci klientów, obniża jakość wyrobów i traci wizerunek medialny. Wiele przedsiębiorstw nie widzi tego z perspektywy czasu.¹²²

Wprowadzenie systemu zarządzania środowiskowego przynosi firmie różnorodne korzyści, do których należą:

w obszarze zarządzania i finansów:

- a) redukcja kosztów energii, surowców, usuwania odpadów,
- b) redukcja kosztów ponoszonych za zaistniałe sytuacje awaryjne

---

¹²¹ Bobrecka-Jamro D., Jastrzębska W., Szpunar-Krok E., Tuziak B., *Klasy w agrobiznesie...* s.70

¹²² Skawińska E., Zalewski R. I., *Klasy biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat – Europa – Polska*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, s. 104

- c) oszczędność czasu i ludzkiego wysiłku przy wykorzystaniu umiejętności i zasobów firmy.
- d) racjonalne skalkulowanie kosztów ubezpieczeń
- e) szybsze wykrywanie i usuwanie nieprawidłowości
- f) możliwość wprowadzania działań zapobiegawczych przed wystąpieniem szkodliwych efektów środowiskowych.

w obszarze prawnospołecznym:

- a) polepszenie wizerunku firmy w oczach klientów;
- b) polepszenie stosunków z władzami i grupami zainteresowanymi
- c) spełnienie wymogów inwestorów i polepszenie dostępu do kapitału.
- d) ułatwienia w otrzymywaniu odpowiednich zezwoleń poprzez prezentację właściwego stosunku do spraw ochrony środowiska.

Zwłaszcza teraz, gdy bardzo duży nacisk nałożony jest na ochronę środowiska, rozwój gospodarczy musi być zrównoważony w stosunku do zużywania się surowców naturalnych środowiska. Tezy proekologiczne nie są uważane za materię, z której można pozyskiwać korzyści zwłaszcza w produkcji. Przedsiębiorstwa muszą być nastawione, na to, że normy prawne regulują zakres ich produkcji. Organizacje proekologiczne oraz inne lobby nieustannie zabiegają o nowe regulacje prawne odnośnie procesów produkcji przyjaznych środowisku oraz modernizacji infrastruktury. Ochrona środowiska dla przedsiębiorstw liczona jest w kategoriach kosztów. Jest to postawa bierna przedsiębiorstw. Są normy, które wyznaczają ramy ich działalności, ramy zgodne z prawidłowym funkcjonowaniem danej branży, oraz ramy, za które przedsiębiorstwo nie może przejść. Z drugiej strony, dużo firm prowadzi politykę aktywną, proekologiczną. Polityka proekologiczna prowadzona jest celowo, ze względów marketingowych. Przedsiębiorstwo prezentuje się o ocenie klientów i innych kontrahentów bardziej nowoczesniej i solidniej. Działanie marketingowe uświadamia potencjalnemu klientowi, że firma ma na uwadze swoich klientów ale i zarazem wydaje sumy pieniężne na ochronę środowiska. W wyniku czego pozyskuje więcej klientów, wprowadza produkty na nowe obszary i nowe rynki oraz stara się o wszelakie ulgi i dofinansowania. Prowadzone są badania rynku w temacie proekologicznym. Mimo, iż dane przedsiębiorstwo aktywne ponosi koszty w krótkim okresie, cechują się swoją innowacyjnością i konkurencyjnością w długim okresie. Inną cechą, która świadczy pozytywnie o takiej firmie jest fakt, że polityka jakości prowadzona przez firmę oraz zarządzanie firma jest prowadzone na wysokim poziomie, bo firma jest w każdej chwili mobilna, elastyczna i gotowa na zmiany.

Mając na uwadze działalność klastrów i szeroko pojęty cel tworzenia klastrów, należy stwierdzić, iż jednym z głównych czynników spajających podmioty jest dobra komunikacja między nimi i ściśle określony cel proekologiczny, który jest wyrażony w sposób jasny, zrozumiały dla wszystkich członków, mierzalny oraz realny. Ważnym jest, aby istniała jednostka, która mogłaby się cechować zaufaniem otoczenia, działaniem dla sieci na rzecz rozwoju ze względów ekologicznych, a nie tylko dla interesów wybranych podmiotów lub ze względu na korzyści jakie sama chce osiągnąć. Jednostki rządowe w skali krajowej oraz ich przedstawiciele na terytorium samorządowym

powinny współdziałać finansowo wykorzystując środki w ramach wsparcia rządowego. Istotne znaczenie odgrywa również szeroki dostęp do informacji oraz informatyzacji oraz współpraca z jednostkami badawczymi i naukowymi.¹²³

Rozwój klastrów firm uwarunkowany jest dopływami bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). BIZ tworzą przedsiębiorstwa od podstaw oraz modernizują już istniejące czym zapewniają sobie wpływ na jego funkcjonowanie. Nie tylko kapitał finansowy stanowi podstawę rozwoju klastra, a co za tym idzie w długim okresie rozwoju regionu, ale również podstawą jest ciągłe dostosowywanie się do zmian otoczenia, środowiska. Wspomniane powyżej podmioty o aktywnej polityce zarządzania i nastawienia na ruch proekologiczny mają tutaj wysoko rozwiniętą sieć stosunków bezpośrednich i partnerskich. Relacje między firmami ma charakter dobrowolny, dlatego też idzie się w kierunku rozpoznania przyczyn słabej współpracy pomiędzy podmiotami.¹²⁴

Unia Europejska określa klastery jako stymulator rozwoju przedsiębiorstwa. Rozwój przedsiębiorstwa należy zatem rozumieć jako szeroko idący rozwój społeczno-gospodarczy, bo mechanizmy rozwoju same na siebie naciskają. Rozwój ten jest pochodną dzielenia się doświadczeniami, szerokim dostępem do wiedzy i informacji, poszukiwania partnerów biznesowych i transferu technologii. Informacje, które powinny być łatwo dostępne będą czynnikiem szybkiego reagowania na potrzeby członków klastra i rynku, projekty formułowania finansowych programów. Natomiast w sferze inwestycji, należy skoncentrować się na badaniach proekologicznych, inwestować w różnorodne centra i parki technologiczne. Poprawa komunikacji między podmiotami oraz między klastrem a otoczeniem może przynieść satysfakcję na gruncie budowania partnerstwa oraz wzmocnić związki komunikacyjne wewnętrzne oraz zewnętrzne. Kapitał ludzki jest niemniej ważny niż kapitał finansowy będący fundamentem klastra. Należy przygotować wyspecjalizowanych specjalistów oraz wzmocnić regionalne inicjatywy w zakresie wzrostu kwalifikacji zasobów ludzkich. Pomimo, iż klastry mają różne cele i działają na różnych rynkach działanie klastrów ma jeden wspólny cel, jest to prowadzenie polityki ukierunkowanej na wzrost konkurencyjności oraz innowacyjności. Władze publiczne nie powinny tworzyć barier uniemożliwiających tworzenie rozwiązań innowacyjnych i proekologicznych w rozwoju społeczno-gospodarczym.¹²⁵

---

¹²³ Staszewska J., *Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009, s. 41

¹²⁴ Skawińska E., Zalewski R. I., *Klastry biznesowe w rozwoju konkurencyjności ...* s.176 i n.

¹²⁵ Staszewska J., *Klaster perspektywą ...*, s. 48

Bibliografia

1. Bobrecka-Jamro D., Jastrzębska W., Szpunar-Krok E., Tuziak B., *Klasy w agrobiznesie. Uwarunkowania funkcjonowania i wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2008
2. Skawińska E., Zalewski R. I., *Klasy biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat – Europa – Polska*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009
3. Staszewska J., *Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009
4. Szulika S. [red], *Klasy. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*. Instytut badań nad gospodarką rynkową, Gdańsk 2004

Summary

Socio-ecological opportunity for economic development of the clusters

Regional Policy and its development depends mostly on organisations existing in the region. The aim of the report is to familiarize the participants with clusters creating a certain group and being the major factor contributing to the stable, constant and balanced development. Pro-ecology, connected with socio-economical development is the outcome of the norm ISO 14000 and good will of every enterprise.

Rozwój zrównoważony a współczesne przedsiębiorstwa

Wstęp

Pojawiające się w latach sześćdziesiątych XX wieku problemy dotyczące wzrostu zanieczyszczenia środowiska, coraz szybszego zużywania się zasobów naturalnych, niezaspokajania podstawowych potrzeb ludności, które stale rosły spowodowały konieczność bliższego przyżycia się tym problemom. Dlatego też międzynarodowym debatom na ten temat poświęcono wiele czasu. W ten sposób narodziła się idea zrównoważonego rozwoju. Nawiązuje ona do wyżej wymienionych wątpliwości i stanowi coraz częstszy przedmiot dyskusji.

Pojęcie zrównoważonego rozwoju

Polski termin „zrównoważony rozwój” stanowi odpowiednik angielskiego pojęcia „sustainable development”. W naszym języku nie ma określenia, które w stu procentach oddawałoby znaczenie angielskiego pojęcia. Jego sens można oddać poprzez takie wyrażenia jak „możliwy do utrzymania”, „zdolny do trwania”, co prowadzi do niejednolitego tłumaczenia w literaturze określenia *sustainable development* jako: ekorozwój, rozwój trwały, rozwój samopodtrzymujący się, rozwój z poszanowaniem dóbr przyrody.¹²⁶

Termin „sustainable development” po raz pierwszy został użyty przez Barbarę Ward pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku, a dużą popularność zdobył on po opublikowaniu raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju w 1987 roku. Zrównoważony rozwój został w nim określony jako „zaspokajanie potrzeb dnia dzisiejszego w sposób, który nie ogranicza przyszłym pokoleniom możliwości zaspokajania ich potrzeb”. Takie podejście do rozwoju oznacza sprawiedliwość w aspekcie zaspokajania potrzeb bieżących, jak i sprawiedliwość międzypokoleniową, co skłania do prowadzenia polityki zabezpieczającej materialne i społeczne podstawy rozwoju kolejnych pokoleń.¹²⁷

W Polsce postulaty zrównoważonego rozwoju przyjęte zostały podczas transformacji ustrojowej na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Założenia tej idei zostały przedstawione w protokole podzespołu Okrągłego Stołu ds. ekologii w 1989 r., który zawierał „Przyjęcie oraz konsekwentne respektowanie zasady ekorozwoju i wynikającej z niej ekopolityki, jako wiodących dla dalszego społecznego i gospodarczego rozwoju

---

¹²⁶ G. Zabłocki, *Rozwój zrównoważony. Idee efekty, kontrowersje.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2002, s. 7.

¹²⁷ *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, praca zbiorowa pod red. T. Bergier, J. Kronenberg, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010, s. 71.

kraju, prowadzących do: środowiska bezpiecznego dla zdrowia, równowagi ekologicznej w podstawowych ekosystemach, tworzenia niezbędnych warunków dla ochrony sił człowieka oraz możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego”.¹²⁸ W ustawie Prawo ochrony środowiska z 2001 r. można znaleźć między innymi definicję zrównoważonego rozwoju, czyli „takiego rozwoju społeczno-gospodarczego, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli, zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń”.¹²⁹

Obecnie termin "rozwój zrównoważony" określa koncepcję, której najczęściej podawanym postulatem jest rozwój społeczny niezakłócający ekosystemów w których funkcjonuje człowiek. Przyjmowane jest także założenie iż korzystna dla życia i rozwoju równowaga zależy od przebiegu w od przebiegu procesów zachodzących w tych ekosystemach.

Zrównoważony rozwój często utożsamiany z ekorozwojem definiowany był różnie na przestrzeni lat. W 1990 roku grupa polskich i amerykańskich uczonych określiła że ekorozwój jest „programem restrukturyzacji, mającej na celu ochronę przyrody i środowiska człowieka na użytek obecnego i przyszłych pokoleń, oraz w uznaniu wartości przyrody jako takiej. Obejmuje on: długotrwałe wykorzystanie odnawialnych zasobów naturalnych, efektywną eksploatację nieodnawialnych źródeł energii, utrzymanie stabilności procesów ekologicznych i ekosystemów, ochronę różnorodności genetycznej oraz ogólną ochronę przyrody, zachowanie i polepszenie stanu zdrowia ludzi, bezpieczeństwa pracy i dobrobytu”¹³⁰

Jeszcze innym określeniem zrównoważonego rozwoju, często używanym w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i traktowanym jako jego definicja było stwierdzenie, że „Stabilny rozwój oznacza rozwój, który zaspokaja potrzeby obecne, nie pozbawiając przyszłych pokoleń możliwości zaspokojenia ich potrzeb”¹³¹.

Obecnie najbardziej podkreśla się, że bez stosowania zasad zrównoważonego rozwoju w gospodarce istnieje możliwość wystąpienia nieodwracalnych zmian, między innymi zachwiania równowagi klimatycznej na skutek nadmiernej emisji gazów cieplarnianych. Ponadto zwraca się też teraz uwagę na przyszłe pokolenia. Troska o ich jakość życia i warunki życia jest jednym z ważnych elementów zrównoważonego rozwoju. Kolejnym aspektem zrównoważonego rozwoju, któremu poświęca się wiele uwagi jest równość szans dla żyjących dziś ludzi (narodów, regionów). Równość szans dla wszystkich ludzi jest bardziej realistycznym przejawem sprawiedliwości niż jednakowy podział dóbr.

---

¹²⁸ S. Kozłowski: *Zrównoważony rozwój-program na jutro*, Abrys, Poznań-Warszawa 2008, s. 15.

¹²⁹ Ibidem, s. 15.

¹³⁰ Środowisko a rozwój Polski. Deklaracja ekorozwoju, Białystok 1990

¹³¹ *Nasza wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju*, PWE, Warszawa 1991, s. 67

Powiedzieć należy ogólnie, że zrównoważony rozwój to koncepcja dobrobytu, która harmonizuje wartości ekonomiczne, ekologiczne i społeczne¹³².

Poszczególne jego składniki oznaczają:

- ekonomiczny – zaspokojenie materialnych potrzeb człowieka przy wykorzystaniu dostępnych technologii nie niszczących środowiska naturalnego,
- ekologiczny – praktyka zachowań ograniczających degradację środowiska,
- społeczny – zapewnienie społeczeństwu podstawowych warunków życia, np. dostępu do ochrony zdrowia, edukacji.¹³³

Zrównoważony rozwój w zarządzaniu przedsiębiorstwem

W kontekście zrównoważonego rozwoju powstały „zasady zarządzania ekorozwojowego”, które mają na celu ukierunkować ludzi w jaki sposób powinni lub nie powinni postępować. Dziesięć zasad zarządzania ekorozwojowego to:¹³⁴

1. Nie należy zużywać więcej zasobów odnawialnych, takich jak lasy, woda pitna, zwierzyzna łowna, ryby, niż przyroda może je regenerować.
2. Zużyciu zasobów nieodnawialnych, takich jak ropa naftowa czy surowce mineralne, powinno towarzyszyć jednoczesne tworzenie ich substytutów i nowych źródeł energii.
3. Nie należy zanieczyszczać środowiska substancjami toksycznymi takiego rodzaju i w takiej ilości, że przyroda nie może ich włączyć do swych oczyszczających procesów.
4. Należy stosować czystą lub przynajmniej czystsza produkcję towarów.
5. Trzeba zwiększyć produktywność surowców, materiałów i źródeł energii.
6. Należy zmieniać wskaźniki rozwoju gospodarczego z ilościowych na bardziej jakościowe.
7. Ekspansję wielkich korporacji należy równoważyć rozwojem przedsiębiorczości średniej i drobnej, a ponadto, jeśli to tylko jest możliwe, lokalnej.
8. Trzeba ograniczać konsumpcję ekonomiczną nadmierną i czynić ją bardziej sprawiedliwą.
9. Rozwój gospodarczy powinien brać pod uwagę dobro przyszłych pokoleń.
10. Proekologiczne reformy należy wprowadzać nie tyle karami i nakazami prawnymi, ile systemem zachęt pozytywnych.

Projekt ekorozwoju dotyczy trzech dziedzin życia społecznego: gospodarki, polityki społecznej i ochrony środowiska przyrodniczego. Możliwe harmonijne pogodzenie tych dziedzin wymaga jednak ogólnych zmian w mentalności tak rządzących jak i rządzonych.

---

¹³² Zrównoważony rozwój, praca zbiorowa pod red. A. Bogumił, Warszawa 2004, s.19

¹³³ A. Skowroński: *Zrównoważony rozwój perspektywą dalszego postępu cywilizacyjnego*, Problemy Ekorozwoju, 2006, nr 2, s. 51.

¹³⁴ Zrównoważony rozwój, red. A. Bogumił, Warszawa 2004, s.37-47

Koncepcję zrównoważonego rozwoju można odnoście zarówno do całej gospodarki, jak i do poszczególnych przedsiębiorstw. Dla przykładu w przedsiębiorstwach transportowych można wyróżnić¹³⁵:

- wymiar ekologiczny i bezpieczeństwa, czyli ograniczanie kosztów zewnętrznych;
- sferę społeczną i polityczną, obejmujące takie działania w zakresie polityki transportowej i działalności przedsiębiorstw, które szanują wszystkie grupy interesów;
- zrównoważony rozwój poszczególnych gałęzi transportu (w tym odpowiednie ich proporcje);
- wymiar terytorialny transportu (promowanie i wspieranie obszarów mniej rozwiniętych w tej dziedzinie, ograniczanie wąskich gardeł);
- strategię logistyczne skierowane ku wysokiemu poziomowi jakości infrastruktury i usług.

Obecnie ważnym podejściem do zarządzania jest podejście sytuacyjne, ponieważ zależnie od warunków należy odpowiednio dobrać sposoby osiągnięcia założonego celu. Współcześnie w planach dotyczących firm przedsiębiorcy powinni uwzględniać środowisko naturalne, ponieważ jest ono zarówno „producentem, wytwórcą” zasobów naturalnych wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa, jak również potrafi samo neutralizować część odpadów powstających podczas procesu produkcji, bądź użytkowania wyrobu. Tego typu podejście do zarządzania, z uwzględnieniem środowiska naturalnego, nazwać można podejściem proekologicznym¹³⁶.

Przedsiębiorstwo postępujące zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju powinno dążyć do harmonii między celami ekonomicznymi, ekologicznymi i społecznymi. W skali przedsiębiorstwa zrównoważony rozwój oznacza¹³⁷:

- wyznaczanie strategii rozwoju uwzględniając uwarunkowania ekologiczne,
- przestrzeganie przyjętych norm w ujęciu ekologicznym,
- uwzględnianie uwarunkowań regionalnych i lokalnych w potrzebach rozwojowych przedsiębiorstwa.

Realizowanie koncepcji zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do poszczególnego przedsiębiorstwa odbywa się poprzez działania mające wprowadzające energooszczędne i materiałooszczędne techniki produkcji, ograniczanie zanieczyszczeń przy jednoczesnym dbaniu o osiągnięcie wyznaczonych celów ekonomicznych. Ekologiczne znaczenie tego typu zachowań to wolniejsze tempo korzystania z zasobów przyrody i wzrostu zanieczyszczeń, co prowadzi do wzrostu poziomu jakości życia pokoleń obecnych i przyszłych. To podejście do zarządzania nawiązuje do koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu.

---

¹³⁵ T. Dołęgowski: *Od etyki gospodarczej i etyki biznesu do Corporate Social Responsibility i koncepcji rozwoju zrównoważonego*, w *Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa a relacje z interesariuszami*, praca zbiorowa pod red. H. Brdulak, T. Gołębiowski, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2005, s. 434.

¹³⁶ J. Adamczyk: *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2001, s. 182.

¹³⁷ J. Adamczyk, op. cit., s. 183.

Przedsiębiorstwo, realizujące koncepcję zrównoważonego rozwoju może liczyć na osiągnięcie sukcesu w zakresie takich celów ekonomicznych jak: wzrost zysków czy wartości przedsiębiorstwa. Dążenie do maksymalizacji tej wartości jest możliwe, gdy działalność przedsiębiorstwa będzie skierowana ku realizacji zasad zrównoważonego rozwoju.¹³⁸

Istnieje wiele powodów, dla których troska o jakość środowiska przyrodniczego nie może być oddzielona od zarządzania przedsiębiorstwem. Zaznaczyć należy, że firmy, które decydują się na stosowanie koncepcji zrównoważonego rozwoju mogą liczyć na wzrost zaufania wśród klientów czy partnerów biznesowych. Osiągana w ten sposób korzyść polega na kreowaniu pozytywnego wizerunku firmy, a tym samym wzroście konkurencyjności na rynku, która jest wyznacznikiem przetrwania i rozwoju współczesnego przedsiębiorstwa.

Zakończenie

Koncepcja zrównoważonego rozwoju nabrała istotnego znaczenia w dobie obecnych problemów społeczeństw odnoszących się do spraw gospodarczych, społecznych i ekologicznych, a także do sprawiedliwości międzypokoleniowej. Zrównoważony rozwój pomaga ludzkości doskonalić się, wspiera etyczne zachowania przedsiębiorców, a także wpływa na podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców. Wszystkie wyżej wymienione aspekty podkreślają jak ważna w dzisiejszych czasach jest koncepcja zrównoważonego rozwoju i dlaczego powinna zajmować główne miejsce podczas planowania działań lokalnych, regionalnych, krajowych, międzynarodowych, globalnych.

Problemy współczesnych społeczeństw o charakterze gospodarczo-społecznym i ekologicznym oraz dążenie do sprawiedliwości międzypokoleniowej stanowią ważne przesłanki do realizacji założeń, coraz bardziej popularnej współcześnie, koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Idea ta stanowi zarówno innowację samą w sobie, jak i wymaga, by świat kierował się strategią innowacyjną np. w procesie tworzenia nowoczesnych technologii. Mówiąc o niezwykłości koncepcji zrównoważonego rozwoju należy podkreślić jej kompleksowe ujęcie rzeczywistości, która nas otacza. Łączy bowiem ona w swoich założeniach przenikające się wzajemnie, kluczowe dla życia człowieka sfery. Nie pozwala na fragmentaryczne rozwiązywanie zaistniałego problemu, wskazując na wysoką rangę zależności jakie występują między danymi dziedzinami życia.

Zrównoważony rozwój to krok ku doskonałości. To wskazanie zasadności kształtowania i utrwalania w postawach m.in. przedsiębiorców zachowań etycznych. To wspieranie działań o charakterze solidaryzmu międzypokoleniowego. To wreszcie sposób na podnoszenie poziomu jakości życia, która we współczesnym świecie powinna zajmować priorytetowe miejsce w procesie planowania o zasięgu globalnym, regionalnym i lokalnym.

---

¹³⁸ J. Adamczyk, op. cit., s. 183.

Bibliografia

1. Adamczyk J.: *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2001, s. 182.
2. Dołęgowski T.: *Od etyki gospodarczej i etyki biznesu do Corporate Social Responsibility i koncepcji rozwoju zrównoważonego*, w *Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa a relacje z interesariuszami*, praca zbiorowa pod red. H. Brdulak, T. Gołębiowski, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2005, s. 434.
3. Ibidem, s. 15.
4. Kozłowski S.: *Zrównoważony rozwój-program na jutro*, Abrys, Poznań-Warszawa 2008, s. 15.
5. *Nasza wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju*, PWE, Warszawa 1991, s. 67.
6. Skowroński A.: *Zrównoważony rozwój perspektywą dalszego postępu cywilizacyjnego*, Problemy Ekorozwoju, 2006, nr 2, s. 51.
7. Środowisko a rozwój Polski. Deklaracja ekorozwoju, Białystok 1990.
8. *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, praca zbiorowa pod red. T. Bergier, J. Kronenberg, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010, s. 71.
9. Zabłocki G., *Rozwój zrównoważony. Idee efekty, kontrowersje.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2002, s. 7.
10. *Zrównoważony rozwój*, praca zbiorowa pod red. A. Bogumił, Warszawa 2004, s.19.
11. *Zrównoważony rozwój*, red. A. Bogumił, Warszawa 2004, s.37-47.

Sustainable development and the modern companies

The concept of sustainable development has become essential in the era of current societal problems related to matters of economic, social and environmental, as well as intergenerational equity. Sustainable development helps to improve humanity, promotes ethical business behavior, and raises the level and quality of life. All these aspects underline how important today is the concept of sustainable development and why it should have a central position in the planning of local, regional, national, international, global.

The problems of modern societies of a social economic and environmental crisis and the pursuit of justice between generations are important prerequisites for achieving the objectives, more and more popular nowadays, the concept of sustainable development. This idea is both an innovation in itself, and requires that the world was guided by such an innovative strategy in creating new technologies. Speaking about the uniqueness of the concept of sustainable development is its comprehensive approach to emphasize the reality that surrounds us. Because it combines in its assumptions, overlapping each other, crucial to the sphere of human life. Does not allow for piecemeal resolution of the problem, pointing to the high rank of dependence that occur between the spheres of life. Sustainable development is a step towards perfection. This is an indication of the merits of development and perpetuation of such attitudes business ethical behavior. To support the efforts of an intergenerational solidarity. Finally, it is a way of improving the quality of life, which in the modern world, should occupy a prominent place in the planning process of global, regional and local levels.

Klasy motorem rozwoju

Streszczenie

Klasy są niewątpliwie ciekawą formą współpracy zasługującą na uwagę. Generują one wiele korzyści, przede wszystkim poprawiają konkurencyjność organizacji w nich zrzeszonych. Klasy poprzez ułatwienie dostępu do najnowszej wiedzy, podnoszą kreatywność i innowacyjność przedsiębiorstw, przyczyniają się do rozwoju technologii. Wielość form klasów daje możliwości dostosowania do specyfiki branży klastra, jak również panujących na rynku warunków.

Klaster – co to jest?

W wielu opracowaniach podkreśla się, że koncepcja klastra stanowi nowy sposób myślenia. Wiele jest definicji klastra, co może prowadzić do nieporozumień zarówno na gruncie teoretycznym, jak i praktycznym. Sytuację komplikuje dodatkowo istnienie wielu koncepcji teoretycznych w mniejszy lub większym stopniu zbieżnych z koncepcją klastra, na przykład dystrykt przemysłowy, regionalny system innowacji, sieć innowacji itd. W rezultacie nie ma jednej, powszechnie stosowanej i zaakceptowanej, definicji klastra.

Nie ma także jednego określenia dla tej formy współpracy. W literaturze polskiej, obok stosowanego już spolszczenia angielskiego terminu *clusters*, funkcjonują również skupiska firm, dystrykty przemysłowe, klasy przemysłowe, aglomeracje, kompleksy przemysłowe, sieci firm, organizacje uczące się, regiony inteligentne, grona przedsiębiorczości, siebi biznesowe¹³⁹. Jak mówi D. Mazurkiewicz, specjalista od systemów innowacyjnych na Politechnice Lubelskiej¹⁴⁰ „klasy to też inaczej grupy producenckie”.

Przyjmuje się, że w znaczeniu ekonomicznym słowo to po raz pierwszy zostało użyte w pracach Michaela E. Portera skąd, przetłumaczone jako „klaster” lub „grono” trafiło do polskiej terminologii zarządzania.

Dlatego też rozsądnym wyjściem jest odwołanie się do oryginalnej definicji Portera, według której klaster to: „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (na przykład uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale także współpracujących.”¹⁴¹ Klasy osiągające masę krytyczną (niezbędna

---

¹³⁹ Ł. Kalupa, *Klasy – „stare wino w nowych butelkach”?*, w: Zarządzanie przedsiębiorstwem, red. E. Skawińska, Politechnika Poznańska, Poznań 2007, s. 171-182.

¹⁴⁰ G. Kotyło: *Klasy motorem rozwoju*, Kurier Lubelski, Lublin 2004.12.24, s. 2

¹⁴¹ M. E. Porter: *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 246

liczba firm i innych instytucji tworząca efekt aglomeracji) i odnoszące niezwykle sukcesy konkurencyjne w określonych dziedzinach działalności, są uderzającą cechą niemal każdej gospodarki narodowej, regionalnej, stanowej a nawet wielkomiejskiej, głównie w krajach gospodarczo rozwiniętych¹⁴².

Zdaniem Jacobsa i de Mana¹⁴³ wszystkie opisywane w literaturze przedmiotu przykłady klastrów można zaliczyć do jednej z trzech poniższych kategorii zjawisk ekonomicznych:

1. Grono jako skoncentrowana geograficznie forma działalności ekonomicznej grupy firm z pokrewnych sektorów, często związanych z ośrodkami wiedzy jak uniwersytety czy centra naukowo – badawcze.
2. Grono jako łańcuchy produkcyjne zintegrowane pionowo (wąsko zdefiniowane sektory, w których sąsiadujące ze sobą etapy procesu produkcyjnego tworzą jądro klastra). Zaliczyć tu można sieci utworzone przez największe firmy działające na wyodrębnionym obszarze.
3. Grono jako całe sektory lub branże (np. klastr chemiczny lub klastr rolno – spożywczy).

Większość z definicji spotykanych w literaturze zawiera w sobie niektóre lub wszystkie z następujących wymiarów¹⁴⁴:

- koncentracja geograficzna (przestrzenna),
- współpraca (konkurencja),
- koncentracja sektorowa,
- specjalizacja,
- współzależność,
- eksploatawanie tych samych rynków, technologii.

Czynniki te są uznawane za najbardziej charakterystyczne cechy klastrów.

Koncentracja geograficzna. Bliskość przedsiębiorstw sprzyja rozprzestrzenianiu się współpracy, nawiązywaniu i podtrzymywaniu kontaktów między partnerami a także innowacji.

Współpraca (konkurencja). Zjawiska współpracy czyli kooperacji oraz konkurencji występujące łącznie wzmacniają potencjał innowacyjny członków grona a także pozwalają na osiągnięcie przez nich efektów synergii.

Koncentracja sektorowa. Uczestnicy grona często pochodzą z jednego lub też kilku pokrewnych sektorów.

Specjalizacja. Obecność dużej grupy wyspecjalizowanych firm i organizacji jest cechą charakterystyczną wielu klastrów. Specjalizacja sprzyja podnoszeniu efektywności działania organizacji, wzmacnia jednocześnie potrzebę współpracy oraz budowania sieci powiązań kooperacyjnych.

Współzależność. Pomiędzy uczestnikami klastra zachodzą dynamiczne interakcje. Ich jakość oraz intensywność determinują sukces ekonomiczny grona.

---

¹⁴² T. Brodzicki, ST. Szulika: *Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw*, „Organizacja i kierowanie” nr 4 2002, s. 45

¹⁴³ A. Grycyk: *Koncepcja gron w teorii i praktyce*, „Organizacja i kierowanie” nr 3/2003, s. 5

¹⁴⁴ Tamże, s. 4-5, a także M. Bucka: *Koncepcja klastrów w funkcjonowaniu małych i średnich przedsiębiorstw*, W: Polska w rozszerzonej Unii Europejskiej – uwarunkowania i perspektywy rozwoju. Tom 1, Red. nauk. M. Helmut, E. Pancer – Cybulska, Wyd. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2004, s. 122-123

Ważne tu może być poczucie regionalnej wspólnoty oraz wspólna wizja funkcjonowania klastra zaakceptowana przez organizacje w nim działające.

Dodatkowo niektórzy badacze podkreślają wspólną trajektorię rozwoju grona, eksploatawanie tych samych rynków, technologii lub wspólnej bazy wiedzy (często o charakterze dobra publicznego).¹⁴⁵

Klaster może być więc rozumiany jako: przestrzenna koncentracja przedsiębiorstw, instytucji i organizacji wzajemnie powiązanych wzajemną siecią relacji o formalnym, jak i nieformalnym charakterze opartych o wspólny rozwój technologiczny, wspólne rynki docelowe itd.¹⁴⁶ Przedsiębiorstwa te jednocześnie konkurują i kooperują ze sobą w pewnych aspektach działania.

Podmioty funkcjonujące w takiej strukturze tworzą system wzajemnych interakcji i współzależności, który wywołuje efekty synergii i przez to przyczynia się do szybszego rozwoju firm i gospodarek regionalnych/krajowych¹⁴⁷.

Historyczne i intelektualne początki teorii klastrów

Klastry od dawna występują w krajobrazie gospodarczym. Od wieków istnieją geograficzne skupiska rzemiosł i firm w określonych sektorach, jednakże ich rola była bardziej ograniczona a głębia i zakres zwiększyły się w miarę rozwoju konkurencji i narastania złożoności nowoczesnej gospodarki. Globalizacja oraz coraz większe znaczenie wiedzy poważnie zmieniły rolę klastrów.¹⁴⁸

Intelektualnym fundamentem teorii klastra jest marshallowski dystrykt przemysłowy. Powstające później koncepcje rozwoju oparte o przewagę lokalizacyjną i podejście systemowe stanowiły uzupełnienie tej bazowej teorii (Tabela 2).

---

¹⁴⁵ A. Grycyk: *Koncepcja gron w teorii i praktyce*, „Organizacja i kierowanie” nr 3/2003, s. 5

¹⁴⁶ G. Kotyło: *Klastry motorem rozwoju*, Kurier Lubelski, Lublin 2004.12.24, s. 2

¹⁴⁷ St. Szultka: *Klastry. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*, IBnGR, Gdańsk 2004, s. 10

¹⁴⁸ M. E. Porter: *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 256-257

Tabela 1. Koncepcje pokrewne i komplementarne dla klastra

Koncepcja	Główne cechy charakterystyczne
<i>Dystrykt przemysłowy</i>	Skoncentrowane przestrzennie skupisko wzajemnie powiązanych przedsiębiorstw jednego bądź pokrewnych sektorów, w ramach którego pojawia się pozytywny efekt aglomeracji oparty na trzech zasadniczych źródłach: przepływie wiedzy pomiędzy przedsiębiorstwami, kreowaniu poprzez wspierające sektory przemysłu wyspecjalizowanych czynników produkcji i usług oraz wyłonieniu się dostosowanego do potrzeb dystryktu wyspecjalizowanego rynku wykwalifikowanej siły roboczej.
<i>Biegun wzrostu</i>	Koncentracja ludności prowadząca do uzyskania pozytywnych efektów zewnętrznych, Rozwój oparty o przemysł wiodący wspomagany przez inne branże gospodarki skupione wokół niego.
<i>Strefy wzrostu</i>	Współzależności pomiędzy przedsiębiorstwami i sektorami ułatwiają przepływ wiedzy.
<i>Bloki kompetencji</i>	Współwystępowanie pewnej liczby różnych kompetencji (klientów, którzy tworzą popyt, innowatorów tworzących nowe produkty, przedsiębiorców identyfikujących potencjalne innowacje, fundusze venture capital), które razem przyczyniają się do rozwoju i komercjalizacji określonych produktów.
<i>Klastry regionalne</i>	Skoncentrowany przestrzennie w ramach regionu klastry typu porterowskiego charakteryzujący się globalną konkurencyjnością.
<i>Kompleksy przemysłowe</i>	Koncentruje się na powiązaniach pomiędzy firmami rozwijającymi nowe technologie (w postaci komponentów, maszyn i systemów produkcyjnych) z jednej strony, a firmami wykorzystującymi te technologie z drugiej.
<i>Obszary zasobowe</i>	Obszar taki obejmuje szeroki wachlarz produktów i usług, który jest relatywnie stabilny w czasie i ma znaczący udział w gospodarce. Składa się z współzależnych sektorów w związku z koniecznością kooperacji przy produkcji końcowego produktu bądź usługi. W jego skład może również wchodzić sektor publiczny. Firmy z danego obszaru mają takie same potrzeby pod względem warunków produkcyjnych.
<i>Łańcuchy produkcyjne</i>	Oparty na pionowych powiązaniach w procesach produkcyjnych, którego jądro stanowią przedsiębiorstwa sąsiadujące w łańcuchu wartości dodanej. Czasami obejmuje również jednostki naukowe, usługi okołobiznesowe oraz instytucje pośredniczące.
<i>Środowisko innowacyjne</i>	Obszar koncentracji przemysłu wysokich technologii charakteryzujący się synergią czynników ekonomicznych i instytucjonalnych prowadząca do efektywnej kreacji i dyfuzji wiedzy oraz wydajnego procesu uczenia się.
<i>Systemy technologiczne</i>	Sieć lub sieci podmiotów, współpracujących w danym obszarze technologii w celu generowania, dyfuzji oraz wykorzystywania tych technologii. Koncentruje się na przepływie wiedzy i kompetencji raczej, aniżeli na przepływie dóbr i usług.
<i>Sieci</i>	Specyficzna forma powiązań pomiędzy podmiotami oparta na wzajemnych współzależnościach, kooperacji i zaufaniu (może lecz nie musi być skoncentrowana przestrzennie).

Źródło: T. Brodzicki, ST. Szulika: Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw, „Organizacja i kierowanie” nr 4 2002, s. 46

Przyczyny powstawania i znaczenie klastrów

Praktyka wskazuje na kilka przyczyn mogących leżeć u podstaw powstawania klastrów¹⁴⁹:

1. *Uwarunkowania historyczne* – tradycje wynikające z istnienia określonego rodzaju działalności na danym obszarze.
2. *Dostęp do zasobów naturalnych lub specyficzne warunki naturalne* np. umożliwiające rozwój elektrowni wodnych, bliskość rzek umożliwiająca łatwy transport za pomocą barek. Czynniki te w ostatnim okresie traci na znaczeniu.
3. *Dostęp do znacznego, określonego rynku zbytu*. Może być uznany za przyczynę rozwoju określonych branż w pobliżu miast bądź aglomeracji.
4. *Dostęp do wykwalifikowanej kadry oraz zaplecza badawczego* pod postacią silnych jednostek naukowych (np. ma to znaczenie w biotechnologii, informatyce). Nabiera on coraz większego znaczenia.

Niekiedy możliwe jest sztuczne wykreowanie klastra. Można to osiągnąć poprzez np. utworzenie parku nauki lub też zainwestowania w rozwój silnego ośrodka naukowego. Tego typu działania okazują się mało efektywne.

Istnieje wyjątkowa zgodność co do oceny potencjalnych korzyści jakie dla lokalnej, regionalnej czy też narodowej gospodarki przynosi funkcjonowanie systemu typu klastrowego.

W zależności od zasięgu terytorialnego znaczenie klastrów nieco różni się. W odniesieniu do klastrów lokalnych inaczej nazywanych również regionalnymi można mówić o wzroście produktywności lokalnych przedsiębiorstw. Wzrost ten możliwy jest dzięki dostępowi do relatywnie tanich, wyspecjalizowanych czynników produkcji oraz różnorodnych nakładów wykorzystywanych w działalności produkcyjnej. Ponadto przestrzenna bliskość podmiotów gospodarczych stymuluje i wspiera ich innowacyjność. Rozwijający się klastery charakteryzuje również dynamiczny wzrost liczby narodzin nowych przedsiębiorstw, co przekłada się na kreowanie nowych miejsc pracy.

W przypadku klastra regionalnego można mówić też o wielu efektach zewnętrznych, czyli o: wzroście dostępności specjalistycznych usług okołobiznesowych, inwestycjach w infrastrukturę, zwiększeniu dochodów ludności. Można zatem powiedzieć, że klastry mogą stać się swoistym motorem rozwoju regionalnego.

W odniesieniu do gospodarki narodowej¹⁵⁰ klastry uważane są za katalizatory poprawy koniunktury gospodarczej – ich liczba rośnie wraz z rozwojem gospodarki. Klastry te są też stymulatorami innowacyjności zarówno wewnętrznej, jak i środowiskowej, aktywują eksport oraz przyciągają zagraniczne inwestycje.

Dzięki łączeniu się w klastry przedsiębiorstwa mogą uzyskać szansę na lepszy rozwój. Jest to istotne w szczególności w odniesieniu do sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

---

¹⁴⁹ St. Sztultka: *Klastry. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*: IBnGR, Gdańsk 2004, s. 10-11

¹⁵⁰ http://dolinaeko.lublin.pl/download/barbara_szymoniuk.ppt

Wśród licznych korzyści wynikających ze współpracy narodowej należy wymienić przede wszystkim:

- silniejszą pozycję na rynku, pozwalającą konkurować z potentatami masowymi;
- zwiększenie elastyczności i możliwości reakcji na zapotrzebowania rynku;
- lepszy podział kompetencji;
- nowe możliwości organizacyjne;
- dostęp do innowacji technicznych i informacji;
- wymiana doświadczeń np. odnośnie rozwiązywania problemów produkcyjnych, finansowych, logistycznych, kadrowych itp.;
- redukcja kosztów transakcji.

Klustry wobec przedsiębiorstw mogą spełniać wiele funkcji. Za najważniejsze uważa się¹⁵¹:

- *Ukierunkowująca*. Określa kierunki szczegółowych programów działania. Traktowana jest jako punkt odniesienia przez wszystkich uczestników klastra.
- *Stabilizująca*. w dłuższym okresie czasu gwarantuje przedsiębiorstwom stabilność reguł gry i zasad funkcjonowania.
- *Uwiarygodniająca*. Może stanowić gwarancję przy pozyskiwaniu nowych źródeł finansowania.
- *Integrująca*. Zwłaszcza z otoczeniem.
- *Inspirująca*. Wywiera duży wpływ na tworzenie innowacji.

Mając na uwadze powyższe funkcje przedsiębiorstwa, zwłaszcza małe i średnie, mogą dostrzec w tworzeniu klastrów szansę na lepszy i szybszy rozwój firmy.

Klaster Dolina Ekologicznej Żywności

Przykładem klastra regionalnego działającego na rynku żywności ekologicznej jest „Dolina Ekologicznej Żywności”. Klaster ten jest inicjatywą stosunkowo młodą.

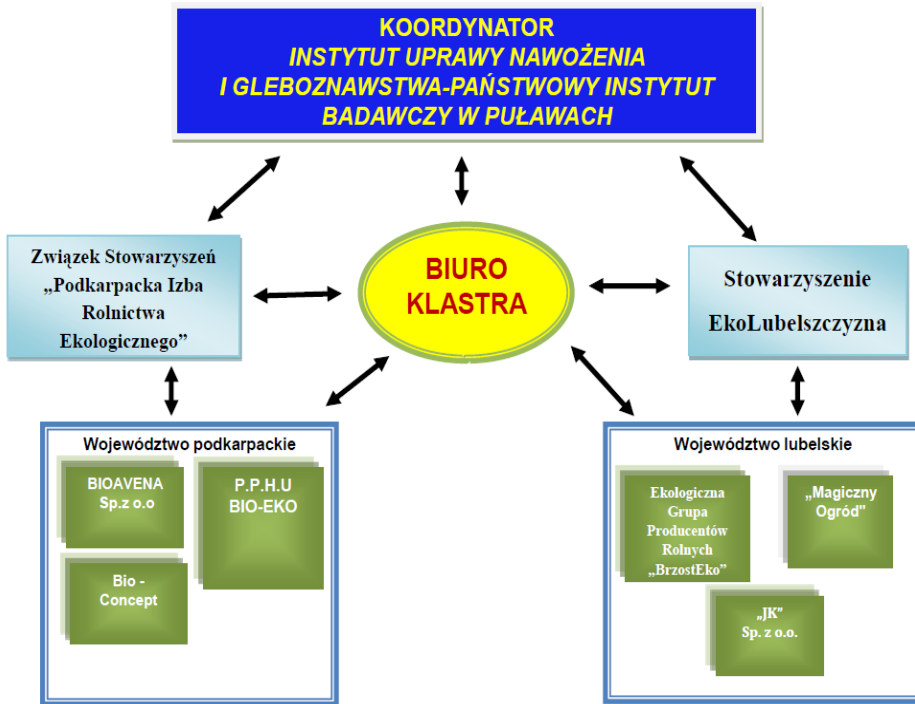
Dolina Ekologicznej Żywności jest pierwszym w Polsce klastrem zrzeszającym różne podmioty funkcjonujące na rzecz promowania i rozwoju żywności ekologicznej¹⁵². Obszar działania klastra koncentruje się na terenach Polski Wschodniej i obejmuje województwa lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, podlaskie warmińsko-mazurskie. Klaster ten ma charakter wiejski, regionalny oraz otwarty.

---

¹⁵¹ M. Bucka: *Koncepcja klastrów w funkcjonowaniu małych i średnich przedsiębiorstw*, W: Polska w rozszerzonej Unii Europejskiej – uwarunkowania i perspektywy rozwoju. Tom 1, Red. nauk. M. Helmut, E. Pancer – Cybulska, Wyd. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2004, s. 127

¹⁵² <http://www.dolinaeko.pl>

Strukturę organizacyjną klastra przedstawia powyższy schemat.

Rysunek 1 Struktura organizacyjna klastra Dolina Ekologicznej Żywności.

Źródło: <http://www.dolinaeko.pl/index/showfile/25>

Obecnie klastery uczestniczą w projekcie „Rozwój Klastra Dolina Ekologicznej Żywności” współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013. Celami programu są¹⁵³:

- wsparcie rozwoju Doliny Ekologicznej Żywności jako ponadregionalnej struktury współpracy,
- rozwój współpracy klastrowej między ośrodkami naukowymi, podmiotami działającymi na rzecz innowacyjności oraz przedsiębiorstwami zajmującymi się produkcją, przetwórstwem i dystrybucją produktów ekologicznych,
- zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności członków klastra dzięki wprowadzaniu nowych lub udoskonalonych produktów i usług,
- poszerzenie skali produkcji ekologicznej i zwiększenie liczby miejsc pracy w sektorze produkcji ekologicznej żywności,
- polepszenie dostępu uczestników klastra do kompleksowej informacji i wiedzy w zakresie przetwórstwa, produkcji i marketingu produktów ekologicznych,
- poszerzenie rynku zbytu dla produktów ekologicznych poprzez akcje uświadamiające potencjalnych konsumentów oraz działalność promocyjną.

¹⁵³ http://www.dolinaeko.pl/43,o_projekcie

Do klastra obecnie przyłączyły się instytuty, stowarzyszenia, przedsiębiorstwa, sklepy oraz gospodarstwa powiązane z rynkiem żywności ekologicznej. Klastr jest otwarty na współpracę z nowymi organizacjami. Do struktury mogą przyłączyć się organizacje i instytucje pracujące na rzecz rozwoju wsi, organizacje ekologiczne popularyzujące prowadzenie zdrowego trybu życia, media zajmujące się tematyką rolnictwa ekologicznego, a nawet regionalne i lokalne władze samorządowe.

Bibliografia

1. Brodzicki T., ST. Szulika: *Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw*, „Organizacja i kierowanie” nr 4 2002, s. 45
2. Bucka M.: *Koncepcja klastrów w funkcjonowaniu małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] Helmut M., Pancer E. (red.), *Polska w rozszerzonej Unii Europejskiej – uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, tom 1, wyd. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2004.
3. Grycyk A.: *Koncepcja grom w teorii i praktyce*, „Organizacja i kierowanie” nr 3/2003.
4. Kalupa Ł., *Klastry – „stare wino w nowych butelkach”?*, [w:] Skawińska E., (red.), *Zarządzanie przedsiębiorstwem*,
5. Politechnika Poznańska, Poznań 2007.
6. Kotyło G.: *Klastry motorem rozwoju*, Kurier Lubelski, Lublin 2004.12.24.
7. Porter M. E.: *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001.
8. Szultka St.: *Klastry. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*, IBnGR, Gdańsk 2004.

Summary

Clusters as an engine for entrepreneurship development

Clusters are certainly an interesting form of cooperation to note. They generate many benefits, primarily focused on improving the competitiveness of the organization's members. Clusters by facilitating access to new knowledge, enhance creativity and innovation in business, contribute to the development of technology. Multiplicity of forms of clusters provides opportunities to adapt to the specific industry cluster, as well as prevailing market conditions.

Działania proekologiczne klastrów jako wsparcie zrównoważonego rozwoju regionalnego

---

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie działalności proekologicznej klastrów w aspekcie polityki zrównoważonego rozwoju, który zaspokaja potrzeby obecne, nie zagrażając możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń. Klastry niosą ze sobą rozwój technologii przyjaznych środowisku i stymulujących rozwój regionalny, tym samym wspierają skuteczność ekorozwoju na poziomie regionalnym. Ekoinnowacyjne i proekologiczne działania prowadzone przez klastry opierają się na formule jednoczesnej współpracy i konkurencji. Poprawia to sytuację gospodarczą regionów i pozwala wspomagać osiągnięcie zarówno ekonomicznych, społecznych jak i ekologicznych celów zawartych w polityce zrównoważonego rozwoju.

Koncepcja rozwoju zrównoważonego

Koncepcja zrównoważonego rozwoju po raz pierwszy pojawiła się w 1987 r. kiedy to Komisja Środowiska i Rozwoju pod kierownictwem norweskiej minister ochrony środowiska Gro Brundtland opublikowała raport „Nasza Wspólna Przyszłość”.

Zapisy odnoszące się do koncepcji rozwoju zrównoważonego przeplatają się zarówno w prawodawstwie międzynarodowym jak i polskich aktach prawnych. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej określa, że: Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju¹⁵⁴. Oznacza to, że w Rzeczypospolitej Polskiej stosowanie się do zasad zrównoważonego rozwoju oraz zapewnienie poszanowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego narodu polskiego, stawiane jest w Ustawie Zasadniczej na równi z obowiązkami w zakresie zapewniania bezpieczeństwa, wolności i praw wszystkich obywateli oraz zachowania integralności terytorialnej i niepodległości, stanowiących najbardziej żywotne interesy narodowe¹⁵⁵.

Pojęcie zrównoważonego rozwoju zdefiniowane zostało także w ustawie o ochronie i kształtowaniu środowiska z dnia 31 stycznia 1980 roku. Stwierdzono, że: rozwój zrównoważony, to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym w celu równoważenia szans dostępu do środowiska poszczególnych społeczeństw lub ich obywateli - zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń - następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych

---

¹⁵⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483)

¹⁵⁵ <http://www.kape.gov.pl/> stan na dzień 28.03.2011.

i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych¹⁵⁶. Aspekty rozwoju zrównoważonego ujęte zostały także między innymi w Pierwszej i Drugiej Polityce Ekologicznej Państwa oraz ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku.

Z definicji przedstawionych w ustawie i z zasady zawartej w Konstytucji wynika, że procesy i działania społeczno-gospodarcze prowadzone na terenie Polski, a w związku z tym również określające i stymulujące je strategie, programy i plany rozwoju gospodarczego, rozwoju społecznego, czy ochrony środowiska i jego zasobów powinny być ze sobą zintegrowane oraz wzajemnie powiązane celami, zadaniami, a także instrumentami wdrażania, lokując się w jednolitym, strategicznym nurcie rozwoju zrównoważonego¹⁵⁷.

Idea zrównoważonego rozwoju sprowadza się do osiągnięcia trzech celów:

- 1) ekonomicznych, polegających na zaspokojeniu podstawowych potrzeb materialnych obywateli przy użyciu technologii nie niszczących środowiska;
- 2) społecznych i humanitarnych, które zakładają zabezpieczenie minimum socjalnego, ochronę zdrowia, rozwój sfery duchowej człowieka, bezpieczeństwo i edukację, rekreację, i sport;
- 3) ekologiczne, polegające na powstrzymaniu degradacji środowiska, a nawet jego odnowienie oraz eliminację potencjalnych i faktycznych zagrożeń¹⁵⁸.

Analizując podstawowe założenia zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym zauważono, że efektywniejsze ich osiągnięcie możliwe jest przy współpracy zarówno sektora publicznego, środowisk biznesu i nauki. Silna płaszczyzna współpracy pomiędzy takimi podmiotami możliwa jest w strukturach zwanych klastrami.

Znaczenie klastrów w rozwoju regionów

Koncepcje klastrów doskonale wpisują się w politykę rozwoju zrównoważonego. W polskich aktach prawnych klastery definiowany jest jako przestrzenna i sektorowa koncentracja podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności z udziałem co najmniej dziesięciu przedsiębiorców, w tym mikroprzedsiębiorców, małych lub średnich przedsiębiorców, wykonujących działalność gospodarczą na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych branżach oraz powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią mikroprzedsiębiorcy, mali lub średni przedsiębiorcy¹⁵⁹.

Klaster jest zakorzeniony regionalnie, ściśle związany z terytorium, na którym działa. Stanowi specyficzną formę organizacji produkcji, polegającą na

---

¹⁵⁶ Dz.U. 94.49.196, z późn. zm.

¹⁵⁷ <http://www.access.zgwrp.org.pl/materialy/dokumenty/StrategiaZrownowazonegoRozwojuPolski/strategia1-3.html>, stan na dzień 28.03.2011.

¹⁵⁸ Skowroński A., *Zrównoważony rozwój perspektywą dalszego postępu cywilizacyjnego*. Problemy Ekorozwoju 2006, nr 2, s. 51.

¹⁵⁹ Dz. U. Nr 226, poz. 1651, z późn. zm.

koncentracji w bliskiej przestrzeni elastycznych przedsiębiorstw prowadzących komplementarną działalność gospodarczą¹⁶⁰.

Z uwagi na rolę klastrów jako katalizatora procesów innowacyjnych w regionach, powstają one przede wszystkim w zaawansowanych technologicznie sektorach, czego przykładami są: Wielkopolski Klaster Zaawansowanych Technik Automatyzacji ELPROTECH, Klaster Multimediów i Systemów Informacyjnych w Nowym Sączu lub najczęściej występujące w Polsce klastry technologii informatycznych¹⁶¹.

Klastrem wysokich technologii jest między innymi Dolina Lotnicza w województwie podkarpackim. Klaster ten jest zlokalizowany w jednym z najsłabiej rozwiniętych regionów w UE. Pomimo tego występuje tam silna koncentracja zakładów przemysłu lotniczego, ośrodków szkolenia pilotów oraz specjalizujących się w tych dziedzinach uczelni wyższych i instytucji badawczo-rozwojowych. Pokazuje to, że nawet w obszarach o niskim poziomie rozwoju istnieją atrakcyjne inwestycyjnie miejsca, charakteryzujące się dużym potencjałem. Występowanie w takich regionach klastrów może przyspieszyć tempo wzrostu gospodarczego. Ma to przełożenie na podniesienie produktywności, zwiększenie zysków, przyciąganie BIZ, podwyższenie eksportu oraz kreowanie nowych miejsc pracy. Uzyskana przewaga konkurencyjna danej lokalizacji przejawia się w skali krajowej, a często także międzynarodowej¹⁶².

Oddziaływanie klastrów na środowisko naturalne

Działające struktury klastrowe w Polsce wpisując się w działania sprzyjające rozwojowi zrównoważonemu, wśród celów strategicznych klastry wymieniają między innymi swoje oddziaływanie na środowisko naturalne, na które składają się: promowanie zachowań proekologicznych, rozwój technologii wykorzystujących odnawialne źródła energii, wzrost współpracy (wewnętrznej i zewnętrznej) w zakresie ochrony środowiska. Wyniki badań przeprowadzonych dla PARP¹⁶³ dowodzą, że oddziaływanie na środowisko naturalne jest najmniej istotnym wśród celów strategicznych klastra. Jednakże, jest to związane z tym, iż tylko część badanych klastrów działa w branżach związanych, w sposób pośredni lub bezpośredni, z ochroną środowiska. Najistotniejszym wśród omawianych czynników jest promowanie zachowań proekologicznych. Mniejsze znaczenie ma rozwój technologii wykorzystujących odnawialne źródła energii oraz wzrost współpracy w zakresie ochrony środowiska.

Klastry podejmują pewne działania mające na celu zwiększenie ich oddziaływania na środowisko naturalne. Dotyczą one przede wszystkim klastrów działających w branżach związanych z ekoenergetyką lub ochroną środowiska.

---

¹⁶⁰ *Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania.* Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, 2010, s. 9.

¹⁶¹ <http://www.mg.gov.pl/node/11785>, stan na dzień 28.03.2011.

¹⁶² *Ibidem*, stan na dzień 28.03.2011.

¹⁶³ *Benchmarking klastrów w Polsce – 2010.* op. cit. s. 182.

Wśród nich prowadzone są kampanie reklamujące zachowania proekologiczne, gdyż będą one prowadzić także do zakupu produktów i usług klastra. Także klastry działające w tradycyjnych, przemysłowych sektorach prowadzą badania umożliwiające produkcję wyrobów przyjaznych środowisku. Zapotrzebowanie na takie wyroby wzrasta, a dodatkowo strategiczne dokumenty Unii Europejskiej wskazują na rosnące znaczenie ekologii w polityce gospodarczej Wspólnoty, co przekłada się na promowanie ekologicznych produktów lub na zniechęcanie do zakupu produktów nieprzyjaznych środowisku naturalnemu¹⁶⁴.

Działania klastrów ekologicznych wspierające rozwój zrównoważony

W odniesieniu do koncepcji rozwoju zrównoważonego duże znaczenie ma powstawanie klastrów ekologicznych. Branże ochrony środowiska to coraz szersza wiązka przemysłów, co wynika m.in. z opracowywania nowych ekologicznych rozwiązań. Należą do nich takie dziedziny działalności jak oczyszczanie ścieków, ochrona przed hałasem i wibracjami, rekultywacja gleb, utylizacja, unieszkodliwianie odpadów, niekonwencjonalne źródła energii, firmy dostarczające technologii na rzecz ochrony powietrza, zajmujące się monitoringiem środowiska, m.in. dostarczające aparaturę pomiarową, a także rzeczoznawcy i doradcy. Rosnące znaczenie technologii prośrodowiskowych, wymuszone większą świadomością ekologiczną społeczeństw i polityków, oznacza potencjał wzrostu popytu na wyroby branż ekologicznych¹⁶⁵.

Działania proekologiczne także w Polsce mogą stać się bardzo dochodowym biznesem, który stworzy szansę na szybsze dostosowanie się kraju do wymagań UE w tym obszarze. Firmy, które wykorzystując w procesie produkcyjnym i usługach technologie ekologiczne uzyskują dodatkowy atut pozwalający im na poprawę swojej pozycji konkurencyjnej. Dodatkową szansę dla krajowych przedsiębiorstw stwarza charakter rozwiązań technicznych i organizacyjnych w dziedzinie ekologii. Większość tych rozwiązań nie wymaga wyrafinowanych technik wytwarzania typu high-tech.¹⁶⁶

Inicjatywy w obszarze klastrów ekologicznych jakie udało się zidentyfikować w Polsce to klastry powiązane z produkcją rolną jak np. Dolina Ekologicznej Żywności na Lubelszczyźnie, Dolina Ekoprodukcji na Mazowszu, czy Klaster Bioprodukt. Ponadto pojawiły się inicjatywy klastrowe oparte o problematykę energii odnawialnej – Klaster Green Stream czy Klaster 3x20. Pojawiają się też inicjatywy klastrowe powiązane z szeroko pojętą ekologią i ekorozwojem jak projekt szkoleniowo-doradczy na rzecz promocji działalności

---

¹⁶⁴ *Ibidem*, s. 183-184.

¹⁶⁵ Wojnicka E., *Perspektywy formowania się klastrów ekoinnowacyjnych w Polsce*. [w:] Woźniak L., Strojny J., Wojnicka E., (red), *Ekoinnowacyjność dziś i jutro – wyzwania, bariery rozwoju oraz instrumenty wsparcia*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010, s.124.

¹⁶⁶ Lityński K., *Biznes a ochrona środowiska*, Gazeta Innowacje 2001, nr 13.

Górzyński M., Kozłowska E., Pander W., Wojnicka E., *Innowacyjność projektów środowiskowych. Ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*, CASE Doradcy Sp. z o.o., Warszawa, 2008.

gospodarczej w dziedzinie ekologii Małopolski Klaster Ekologiczny, czy makro projekt określany jako Klaster Karkonoski¹⁶⁷.

Podsumowanie

Na początku XXI wieku klastry ekoinnowacyjne i proekologiczne swoją działalnością powinny wspomagać regiony w podejmowanych działaniach na rzecz zrównoważonego rozwoju. Ich działania zawsze powinny się opierać na formule jednoczesnej współpracy i konkurencji, stymulującej przepływ wiedzy pobudzający innowacyjność. Klastry ekoinnowacyjne powinny też obejmować uczelnie i jednostki badawczo-rozwojowe. Klastry są wspierane, gdyż wzmagają konkurencyjność państw i terytoriów, co przyczynia się do zwiększenia tempa zmian zachodzących w regionie z uwzględnieniem koncepcji ekorozwoju.

Zidentyfikowane dotychczas w Polsce inicjatywy klastrowe obejmują różnorodne podmioty związane z żywnością ekologiczną, czy energią odnawialną i mają zasięg głównie regionalny, choć w przypadku energetyki też krajowy. W wielu podregionach kraju występują istotne koncentracje zanieczyszczenia w branżach potencjalnie powiązanych z działalnością ekologiczną. Można zaryzykować tezę, że prawie każdy podregion mógłby znaleźć własną specjalizację w zakresie promocji pewnych rodzajów ekoinnowacyjności¹⁶⁸.

Bibliografia

1. *Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, 2010.
2. Dz. U. Nr 226, poz. 1651, z późn. zm.
3. Dz.U. 94.49.196, z późn. zm.
4. Górzyński M, Kozłowska E., Pander W, Wojnicka E., *Innowacyjność projektów środowiskowych. Ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*, CASE Doradcy Sp. z o.o., Warszawa, 2008.
5. <http://www.access.zgwrp.org.pl/materialy/dokumenty/StrategiaZrównowazonegoRozwojuPolski/strategia1-3.html>, stan na dzień 28.03.2011.
6. <http://www.cie.net.pl>,
7. <http://www.dworczarne.pl/news/klaster-karkonoski-debata-o-kotlinie-jeleniogorskiej-nabierawigoru/> stan na 28.03.2011.
8. <http://www.kape.gov.pl/> stan na dzień 28.03.2011.
9. <http://www.mg.gov.pl/node/11785>, stan na dzień 28.03.2011.
10. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483)
11. Lityński K., *Biznes a ochrona środowiska*, Gazeta Innowacje 2001, nr 13.
12. Skowroński A., *Zrównoważony rozwój perspektywą dalszego postępu cywilizacyjnego*. Problemy Ekorozwoju 2006, nr 2.
13. Wojnicka E., *Perspektywy formowania się klastrów ekoinnowacyjnych w Polsce*. [w:] Woźniak L., Strojny J., Wojnicka E., (red), *Ekoinnowacyjność dziś i jutro – wyzwania, bariery rozwoju oraz instrumenty wsparcia*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.

---

¹⁶⁷<http://www.cie.net.pl>, stan na 28.03.2011., <http://www.dworczarne.pl/news/klaster-karkonoski-debata-o-kotlinie-jeleniogorskiej-nabierawigoru/> stan na 28.03.2011.

¹⁶⁸ Wojnicka E., op. cit. s.133.

Summary

Proecological actions clusters as support sustainable regional development

The purpose of the work was to show the clusters of green policies in the context of sustainable development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. Clustering entails the development of environmentally friendly technologies and to stimulate regional development, thereby supporting the effectiveness of sustainable development at regional level. Eco-innovative and environmentally friendly activities of the clusters based on the formula of simultaneous cooperation and competition. This improves the economic situation of regions and lets help achieve both economic, social and environmental objectives of sustainable development policies.

Ekologiczna odpowiedzialność przedsiębiorstw

Streszczenie

W dzisiejszych czasach, w dobie globalizacji, wzrasta zainteresowanie społecznymi, kulturowymi oraz ekologicznymi szkodami wyrządzonymi przez przedsiębiorstwa, jak również skutkami zewnętrznymi działalności gospodarczej, które zagrażają perspektywie zrównoważonego rozwoju. Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie idei ekologicznej odpowiedzialności przedsiębiorstw oraz pokazanie, że ekologiczna odpowiedzialność może pomóc firmom osiągnąć wzrost konkurencyjności.

Wstęp

Koncepcja społecznej odpowiedzialności w biznesie w ostatnich czasach stała się przedmiotem zainteresowania naukowców, przedsiębiorców, a nawet polityków. Zainteresowanie to zostało spowodowane rosnącymi wymaganiami interesariuszy względem przedsiębiorstw, ponadto integracja ze środowiskiem przyrodniczym jest coraz ważniejsza w procesie zarządzania przedsiębiorstwem.

Ważność ta wynika z takich aspektów jak¹⁶⁹:

- zwiększenie się znaczenia środowiska przyrodniczego jako czynnika wytwórczego w procesach gospodarowania,
- traktowanie zanieczyszczenia i ochrony środowiska jako problemu globalnego,
- tendencji do globalizacji,
- wzrostu świadomości ekologicznej dużych grup społecznych,
- wzrostu znaczenia polityki ekologicznej państwa.

We współczesnych czasach przedsiębiorstwo nie tylko powinno osiągać zyski z działalności ale także powinno służyć otoczeniu. M. Żemigala słusznie wskazuje na to, że organizacja nie realizuje jedynie zadań ekonomicznych ale także zadania społeczne, w tym ekologiczne, w związku z czym ponosi ono odpowiedzialność zarówno za postęp społeczny jak i za środowisko¹⁷⁰. Celem niniejszego opracowania będzie próba wykazania, iż ochrona środowiska zajmuje ważne miejsce w teorii społecznej odpowiedzialności w przedsiębiorstwie.

---

¹⁶⁹ A. Kubasik, *Ekologiczna odpowiedzialność przedsiębiorstw – przesłanki i uwarunkowania*, [w] Z. Pisz, M. Rojek Nowosielska red., *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 167.

¹⁷⁰ M. Żemigala, *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa. Budowanie zdrowej, efektywnej organizacji*, wyd. Oficyna, Kraków 2007, s. 9.

Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw

Aby można było mówić o środowiskowym aspekcie społecznej odpowiedzialności nie można pominąć istoty społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. W literaturze przedmiotu czytelnik może znaleźć różnorodne definicje społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Zaprezentowanie wszystkich ujęć autorskich definicji społecznej odpowiedzialności w biznesie jest nie możliwe. Warto jednak przedstawić te, które według autorki najlepiej oddają istotę tego zagadnienia.

Według M. Żemigąły „CSR¹⁷¹ można zdefiniować jako pojęcie, za pomocą którego przedsiębiorstwa integrują społeczne i środowiskowe aspekty w swojej codziennej działalności oraz we wzajemnych stosunkach z interesariuszami (stakeholders) na zasadzie dobrowolności. Pamiętać należy, że nie chodzi jedynie o przestrzeganie odpowiednich przepisów, lecz o pójście krok dalej i inwestowanie w ludzi czy środowisko naturalne”¹⁷².

Bardzo trafna definicja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw została zaproponowana przez Forum Odpowiedzialnego Biznesu, organizacja ta definiuje odpowiedzialny biznes jako „dobrowolną strategię uwzględniającą społeczne, etyczne i ekologiczne aspekty w działalności gospodarczej oraz w kontaktach z interesariuszami (m.in. z pracownikami, z klientami, akcjonariuszami, dostawcami, społecznością lokalną). To wkład biznesu w realizację polityki zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz taki sposób prowadzenia firmy, w którym celem priorytetowym jest osiągnięcie równowagi między jej efektywnością i dochodowością a interesem społecznym”¹⁷³.

Biorąc pod uwagę powyższe definicje można stwierdzić, że: CSR jest to koncepcja zgodnie z którą przedsiębiorstwa w swojej działalności uwzględniają interes społeczeństwa i potrzeby ekologiczne poprzez dobrowolne (nie objęte przepisami) działania.

Kluczowym hasłem jest tutaj odpowiedzialność, R. Ingarden wyróżnia cztery sytuacje związane z odpowiedzialnością¹⁷⁴:

- ponoszenie odpowiedzialności,
- podejmowanie odpowiedzialności,
- pociąganie do odpowiedzialności,
- działanie odpowiedzialne.

Gdy powyższe odpowiedzialności wypełniane są zgodnie z generalnie przyjętymi normami prawnymi i wartościami społecznymi możemy mówić, że działania jednostki nie tylko nie przynoszą szkody społeczeństwu, ale także wypełnienie tych odpowiedzialności będzie dostarczało dodatknych efektów w postaci uznania dla danego podmiotu.

---

¹⁷¹ CSR – ang. corporate social responsibility, społeczna odpowiedzialność biznesu

¹⁷² M. Żemigąła, wyd. cyt., s. 101.

¹⁷³ <http://odpowiedzialnybiznes.pl/pl/baza-wiedzy/o-csr/co-to-jest-csr.html> [data dostępu: 31.03.2010 r.].

¹⁷⁴ M. Rojek – Nowosielska, *Kształtowanie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. O. Langego we Wrocławiu, Wrocław 2006 s. 34 – 35.

Aby lepiej przedstawić wspomniane sytuacje odpowiedzialności, należy dokonać analizy czasu, gdyż jest on wspólny dla powyższych odpowiedzialności. Według M. Rojek – Nowosielskiej „zarówno ponoszenie, podejmowanie jak i pociąganie do odpowiedzialności dotyczy sytuacji już zaistniałych, z przeszłości. Ponoszenie – to stan, w którym sprawca odbiera należne konsekwencje, zgodnie ze skutkami popełnionego czynu. [...] W zależności od podmiotu dokonującego oceny działania, można mówić o podejmowaniu odpowiedzialności (jeśli inicjatywa oceny pochodzi od samego sprawcy) bądź o pociąganiu kogoś do odpowiedzialności – co ma miejsce wówczas gdy źródło oceny leży poza sprawcą i przebiega również poza nim, ale kieruje się na niego i ma wywołać w nim określone zmiany”¹⁷⁵.

Idąc tym tokiem rozumowania działalność odpowiedzialna powoduje wzrost wartości firmy i jej wizerunku w opinii społeczeństwa, jednakże nie należy tu pominąć działań nieodpowiedzialnych. Działania te doprowadzają do spadku wartości firmy ale pozwalają na wyciągnięcie wniosków i uniknięcie dublowania popełnionych wcześniej błędów.

W społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa można wyróżnić wiele obszarów takich jak: ekonomiczny, socjologiczny, ekologiczny, etyczny, prawny i filantropijny¹⁷⁶. Ze względu na ogólne zamierzenie niniejszego opracowania w kolejnej części zostanie zaprezentowany jedynie ekologiczny wymiar społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.

Wymiar ekologiczny społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw

Ekologiczny wymiar społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw niezaprzeczalnie łączy się z terminem zrównoważonego rozwoju. To właśnie na podwalinach koncepcji zrównoważonego rozwoju powstała społeczna odpowiedzialność biznesu¹⁷⁷.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju, podobnie jak społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw koncentruje się na rozwoju społecznym, ekonomicznym i środowiskowym. Celem środowiskowym zrównoważonego rozwoju jest ochrona ilości i jakości zasobów oraz bioróżnorodności środowiska¹⁷⁸. Natomiast celami środowiskowej odpowiedzialności przedsiębiorstw są w ogólnym ujęciu troska o szeroko pojęte środowisko naturalne (np. technologie zmniejszające zużycie zasobów nieodnawialnych czy też wykorzystywanie źródeł odnawialnych w zaspokajaniu potrzeb energetycznych)¹⁷⁹. Między celami tych dwóch koncepcji zachowana jest spójność, według literatury przedmiotu społeczna odpowiedzialność jest

---

¹⁷⁵ Tamże.

¹⁷⁶ J. Adamczyk, *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, wyd. PWE, Warszawa 2009, s. 53.

¹⁷⁷ B. Rok, *Odpowiedzialny biznes w nieodpowiedzialnym świecie*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa 2004, s. 8-9.

¹⁷⁸ A. Skowrońska, *Rola polityki logistycznej państwa we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 29.

¹⁷⁹ B. Rok, wyd. cyt., s. 20.

instrumentem realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju¹⁸⁰. Definicja ta pomija fakt, że w praktyce działalności przedsiębiorstw zrównoważony rozwój jest przedstawiany bardziej w aspekcie teoretycznym, natomiast społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw wychodzi poza ramy teorii i głównie oparta jest o działalność etyczną przedsiębiorstw.

Kompetencje ekologiczne przedsiębiorstwa w dzisiejszych czasach są bardzo ważnym elementem w budowaniu przewagi konkurencyjnej. Przedsiębiorstwo, które działa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, a co za tym idzie „*trwale poprawia jakość życia współczesnych i przyszłych pokoleń, poprzez kształtowanie właściwych proporcji między trzema rodzajami kapitału: ekonomicznym, ludzkim i przyrodniczym*”¹⁸¹, może oczekiwać, że jego pozycja rynkowa zostanie zachowana, a nawet ulegnie polepszeniu.

Aby przedsiębiorstwo mogło działać zgodnie ze społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstw powinno wprowadzić model wytycznych w procesie zarządzania, w kwestiach podejmowania codziennych decyzji jak i wprowadzić pewne wytyczne do strategii firmy. Model ten jest modelem otwartym i dynamicznym, składa się on z trzech kryteriów, a mianowicie: kryterium etycznego, ekologicznego oraz społecznego¹⁸². Ze względu na cel niniejszego opracowania pominięte zostanie kryterium etyczne oraz społeczne. W dalszej części referatu zaprezentowane zostaną wytyczne kryterium ekologicznego.

Według M. Żemigąły model ekologiczny powinien zawierać pięć aspektów dotyczących: zarządzania, produktów i usług, stosunków z interesariuszami, szkoleń i edukacji oraz dialogu¹⁸³.

W aspekcie zarządzania przedsiębiorstwo powinno zobowiązać się do wykorzystywania w codziennej praktyce wszystkich możliwych środków, które mają na celu ochronę środowiska i przywracanie jej pierwotnego stanu oraz promowanie zasad zrównoważonego rozwoju w działalności przedsiębiorstw. Ponadto organizacja taka powinna opracować i wykorzystywać politykę środowiskową lub mieć opracowany i wdrożony system zarządzania środowiskowego (np. ISO 14000, EMAS). Przedsiębiorstwo powinno także kontrolować zużycie energii, wody, minerałów oraz emisji substancji szkodliwych dla środowiska i w jak największym stopniu minimalizować ich wykorzystywanie. Organizacja powinna posiadać plan działań awaryjnych, które mają na celu ochronę środowiska w przypadku zdarzeń nie przewidzianych a zagrażających środowisku naturalnemu i zdrowiu ludzi. I wreszcie przedsiębiorstwo powinno prowadzić badania nad możliwością polepszenia standardów działań ekologicznych firmy¹⁸⁴.

---

¹⁸⁰ T. Brzozowski, *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa a zrównoważony rozwój – teoria i praktyka w świetle treści raportów odpowiedzialności i zrównoważenia przedsiębiorstw*, [w] Z. Pisz, M. Rojek – Nowosielska red., *Spoleczna odpowiedzialność organizacji. Perspektywa badawcza i wyzwania praktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2010, s. 211.

¹⁸¹ A. Skowrońska, wyd. cyt., s. 26.

¹⁸² M. Żemigąła, wyd. cyt., s. 196.

¹⁸³ Tamże.

Przedsiębiorstwo powinno dostosowywać swoje produkty i usługi do proekologicznego zarządzania przedsiębiorstwem. Powinno ono zatem projektować produkty, usługi, procesy i urządzenia tak aby minimalizować niekorzystny wpływ na środowisko, powinny one być produkowane z przetworzonych i przetwarzalnych materiałów. Wyprodukowane dobra powinny być wyposażone w informacje w jakim stopniu wpływają na środowisko naturalne. Do tego celu przedsiębiorstwo może użyć ekoznakowanie produktów, które zaświadczy o jak najmniejszym wpływie na środowisko naturalne¹⁸⁵.

Kolejnym aspektem modelu próśrodowiskowej odpowiedzialności są stosunki z interesariuszami. Dostawcy, dystrybutorzy i partnerzy handlowi powinni być dobierani ze względu na spełnienie określonych przez przedsiębiorców standardów ekologicznych, powinni oni zatem realizować politykę środowiskową firmy. Organizacje powinny także promować wśród nabywców świadomość ekologiczną, poprzez prowadzenie edukacji ekologicznej¹⁸⁶.

Prowadzenie edukacji ekologicznej jest następnym aspektem omawianego modelu. Organizacje powinny zapewniać pracownikom szkolenia w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony środowiska, Przedsiębiorstwa powinny także współpracować z interesariuszami celem prowadzenia wspólnych szkoleń (w tym także powinny edukować nabywców)¹⁸⁷.

Aspekt dialogu polega na informowaniu pracowników, społeczności lokalnych, opinii publicznej itd. o wpływie działalności firmy na środowisko i o postępach w pracach związanych z ochroną środowiska naturalnego. Społeczności lokalne mogą uczestniczyć w tworzeniu polityki z zakresu ochrony środowiska naturalnego poprzez np. konsultacje¹⁸⁸.

Ze względu na otwartość i dynamiczność modelu każda organizacja może dostosowywać go do swoich indywidualnych potrzeb (np. do wielkości przedsiębiorstwa, branży, wielkości regionu geograficznego, kraju, specyfiki działania, itd.). Liczba kryteriów może być większa jednakże należy pamiętać o zasadach uczciwości i jawności. Nie dozwolone jest modyfikowanie modelu celem ukrycia lub zafałszowania obszarów firmy, które są sprzeczne z zasadami ochrony środowiska naturalnego. Błędem jest także eksponowanie w sposób szczególny obszarów, które dla przedsiębiorstwa są mało ważne a idealnie pokazują proekologiczność organizacji. Taka manipulacja fałszuje bowiem rzeczywisty zakres funkcjonowania i obraz firmy. Przedsiębiorstwa są zatem zachęcane do modyfikowania modelu w sposób odpowiedzialny, co powoduje jego ciągle doskonalenie: uaktualnianie i rozszerzenie¹⁸⁹.

---

¹⁸⁴ Tamże, s. 201 - 202

¹⁸⁵ Tamże, s. 202 - 203

¹⁸⁶ Tamże

¹⁸⁷ Tamże

¹⁸⁸ Tamże, s. 203 – 204.

¹⁸⁹ Tamże s. 197.

Bibliografia

1. Adamczyk J., *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, wyd. PWE, Warszawa 2009,
2. Pisz Z., Rojek – Nowosielska M. (red.), *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008,
3. Pisz Z., Rojek – Nowosielska M. (red.), *Spoleczna odpowiedzialność organizacji. Perspektywa badawcza i wyzwania praktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2010,
4. Rojek – Nowosielska M., *Kształtowanie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. O. Langego we Wrocławiu, Wrocław 2006,
5. Rok B., *Odpowiedzialny biznes w nieodpowiedzialnym świecie*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa 2004,
6. Skowrońska A., *Rola polityki logistycznej państwa we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009,
7. Żemigala M., *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa. Budowanie zdrowej, efektywnej organizacji*, wyd. Oficyna, Kraków 2007,
8. <http://odpowiedzialnybiznes.pl/pl/baza-wiedzy/o-csr/co-to-jest-csr.html>

Summary

Ecological responsibility of enterprises

Nowadays in the age of globalization, there are more and more news reports on social, cultural and ecological damage caused by enterprises as well as on the external effects of business activities that threaten prospects of sustainable development. The aim of this paper is to present the idea of ecological responsibility of enterprises and to present that ecological responsibility is an idea which can help companies achieve increase competitive.

Spoleczna odpowiedzialność biznesu w aspekcie ochrony środowiska jako źródło budowania przewagi konkurencyjnej oraz ogólnej wartości przedsiębiorstwa

---

Streszczenie

CSR jest nowym narzędziem dzięki któremu organizacje mogą przyczynić się do poprawy swego otoczenia, budować pozytywne relacje ze swoimi klientami oraz poprawiać wizerunek własnej organizacji. Artykuł ten opisuje działania CSR w aspekcie ochrony środowiska na przykładzie firmy P&G oraz idei stworzenia jednej ładowarki do wielu telefonów komórkowych. Zaprezentowane w nim przykłady działań mają na celu przybliżenie czytelnikowi idei CSRu oraz pokazać że pieniądze są pieniędzmi dobrze wydanymi.

Wstęp

CSR jako jedno z wielu narzędzi jakimi dysponuje firma ma, a raczej powinno mieć wpływ na kształtowanie otoczenia, zarówno bliższego jak i dalszego firmy. Jeśli chodzi o otoczenie bliższe można wymóc na dostawcach odpowiednie praktyki biznesowe pod rygorem zerwania współpracy. Na otoczenie dalsze organizacja może wpływać np. poprzez współtworzenie norm ekologicznych czy opracowywanie nowych technologii, które pozostałe firmy będą musiały zastosować gdyż zmusi je do tego prawo.

Samo pojęcie CSRu można definiować na dwa sposoby¹⁹⁰:

- Ujęcie wąskie – sprowadza CSR do przekazywania darowizny na cele społeczne.
- Ujęcie szerokie – realizuje organizacja, która z jednej strony pozostaje otwarta i słucha swojego otoczenia (prowadząc dialog z różnymi grupami tzw. interesariuszy) z drugiej zaś wyciąga wnioski i podejmuje odpowiednie działania we wszystkich obszarach działalności. Takie podejście zakłada dbanie nie tylko o dobre relacje firmy z jej klientami i akcjonariuszami, ale również z pracownikami, dostawcami, społecznościami lokalnymi.

Niestety ochrona środowiska jest często pomijana, zwłaszcza przez małe przedsiębiorstwa. Dzieje się tak głównie z powodu braku odpowiedniej ilości kapitału. Czy jednak takie podejście jest prawidłowe? Czy CSR, także w aspekcie ochrony środowiska jest kosztem dla przedsiębiorstwa czy może jednak długofalową inwestycją, której efekty będą mierzalne nie tylko zyskami, które będą wynikiem oszczędności, ale również ogólnym wzrostem wartości organizacji?

---

¹⁹⁰ <http://www.odpowiedzialnafirma.pl>

To pytanie jest bardzo ważne nie tylko dla przedstawicieli wielkich koncernów produkcyjnych, ale również dla małych i średnich przedsiębiorstw, działających często na rynku lokalnym. Wszystkie działania, choćby najmniejsze prędzej czy później przyniosą większy bądź mniejszy efekt. Jak zatem przedsiębiorstwa mogą stosować społeczną odpowiedzialność biznesu w ochronie środowiska? Na to pytanie chciałbym odpowiedzieć na przykładzie firmy Procter & Gamble oraz opisując powstawanie nowej standardy ładowarek do telefonów.

Działania firmy Procter & Gamble z zakresu CSR w obszarze ochrony środowiska¹⁹¹

Firma Procter & Gamble w swej koncepcji CSRu realizuje 4 strategie:

- **Strategia 1:** rozwój produktów, aby były bardziej ekologiczne i bezpieczne dla konsumenta
- **Strategia 2:** ekologia w działalności operacyjnej (redukcja emisji CO₂, zmniejszenie zużycia wody, zmniejszenie zużycia energii)
- **Strategia 3:** Odpowiedzialność społeczna (akcje: „live, learn and threwe” oraz „children’s safe drinking water,)
- **Strategia 4:** Pracownicy (własny kodeks etyczny)

Jak łatwo zauważyć 2 pierwsze strategie bezpośrednio dotyczą tematu ochrony środowiska. Pierwsza strategia polega na ciągłym rozwijaniu produktów pod względem technologicznym by były bardziej przyjazne zarówno dla środowiska naturalnego jak i dla konsumenta końcowego. Akcja została rozpoczęta w 2007 roku. W przeciągu trzech lat wartość sprzedanych, unowocześnionych produktów wyniosła około 13,1 mld \$. Bezpośrednie działania w tej strategii zmierzały do zmniejszenia niewykorzystanej objętości opakowań, zmniejszenie zapotrzebowania na wodę oraz energię elektryczną używaną podczas produkcji jak i podczas użytkowania wyrobów oraz zmniejszenie kosztów transportu. Dzięki działaniom podczas realizowania tej strategii udało się między innymi opracować udoskonalenie dla wielu produktów. Przykładem takiego produktu jest gel do prania w niskich temperaturach marki „Ariel”. Dzięki działaniom optymalizacyjnym udało się ograniczyć zużycie wody podczas produkcji o 40 % natomiast zużycie energii elektrycznej podczas prania spadło w zależności od używanej pralki o 20-40%. Przeprowadzono również reinyżyniering opakowań skutkiem czego zmniejszeniu uległa objętość opakowań dzięki czemu o 14% spadło zapotrzebowanie na surowce niezbędne podczas jego produkcji, a dzięki specjalnemu systemowi pakowania zmniejszyły się koszty transportu aż o 40% gdyż potrzebna była mniejsza liczba ciężarówek.

Druga strategia realizowana przez Procter & Gamble to ekologia w działaniach operacyjnych. Wg założeń przyjętych w tym scenariuszu wszystkie składniki

---

¹⁹¹ Dane wykorzystane w tym rozdziale pochodzą z oficjalnej strony Procter & Gamble www.pg.com

z których tworzone są produkty P&G zanim będą mogły być użyte muszą być przebadane przez organizację Środowiskowej Oceny Ryzyka (Environmental Risk Assessment). Dodatkowo w strukturach P&G został wyodrębniony dział nauki środowiskowej (The Environmental Science Department), który opracowuje nowe metody dla oceniania środowiskowego bezpieczeństwa produktów. Organizacja w sposób aktywny popiera idee recyklingu oraz zmniejszenia zapotrzebowania na surowce co przekłada się bezpośrednio na ograniczenie emisji zanieczyszczeń. Przykładami praktycznego zastosowania wytycznych wynikających z realizowania tej strategii mogą być działania jakie zostały podjęte w dwóch fabrykach należących do koncernu: fabryce w Urlati (Rumunia) oraz Euskirchen (Niemcy). W pierwszej z wymienionych fabryk zastosowano nowy styl budowania fabryki. Dzięki zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań architektonicznych większa część fabryki jest przeszklona olbrzymimi oknami, które pozwalają na zużywanie naturalnej energii świetlnej (słońca). Natomiast na dachu zamontowane są panele słoneczne, których zadaniem jest gromadzenie energii słonecznej i późniejsze jej wykorzystanie do np. podgrzewania wody czy wytwarzania energii elektrycznej. Natomiast w fabryce zlokalizowanej w Euskirchen zastosowano nowoczesne formy oszczędności energii. Również w tej fabryce zastosowano system paneli słonecznych. Dzięki ich użyciu udało się zaoszczędzić około 324 GJ energii rocznie. Dzięki tym biorąc pod uwagę wyniki całej organizacji udało się uzyskać bardzo dobre rezultaty, które są umieszczone w tabeli nr 1.

**Tabela 1 Porównanie wartości poszczególnych działań w roku 2010
względem lat 2002 oraz 2007**

Działanie	Ograniczenie w porównaniu z 2007 rokiem	Ograniczenie w porównaniu z 2002 rokiem
Zużycie energii	-11%	-46%
Emisja CO ₂	-10%	-52%
Zużycie wody	-7%	-51%
Recykling odpadów	+21%	+52%

Jak widać, korzyści ze stosowanych strategii względem środowiska są ogromne. Czy jednak tylko środowisko naturalne czerpie korzyści z tych działań? Nie. Również przedsiębiorstwo zyskuje, materialnie oraz niematerialnie ponieważ:

- Poprzez mniejsze zużycie wody oraz energii elektrycznej spadają koszty produkcji a co za tym idzie wzrasta zysk
- Poprzez opracowanie nowych opakowań oraz udoskonalenie transportu wyrobów gotowych udało się zmniejszyć ilość zużywanych materiałów oraz ilość samochodów wykorzystywanych w transporcie co przełożyło się na zmniejszenie kosztów a co za tym idzie na wzrost zysku
- Ekologiczna polityka firmy pozytywnie wpływa na udogodnienia ze strony samorządów terytorialnych
- Dzięki wprowadzanym rozwiązaniom firma zyskuje pozytywny wizerunek wśród swych klientów jak również innych podmiotów.

Jak łatwo zauważyć firmy które stosują CSR w ochronie środowiska zyskują bardzo wiele. Nie tylko ograniczają koszty ale również, a warto zaryzykować przede wszystkim budują wizerunek marki którego nie da się kupić – można go jedynie wypracować.

Działania producentów telefonów komórkowych oraz Komisji Europejskiej w celu stworzenia nowego standardu ładowarek telefonicznych¹⁹²

Osoby które pilnie potrzebowały naładować swój telefon komórkowy w sytuacji gdy nie posiadały do niego ładowarki wiedzą jak ciężkie to jest zadanie. Pewnie nie raz zadawały sobie również pytanie dlaczego nie ma jednej ładowarki do wszystkich modeli telefonów, nie tylko danego producenta ale do wszystkich telefonów dostępnych na rynku. To samo pytanie zadała Komisja Europejska światowym liderom w produkcji telefonów komórkowych.

W wyniku ich zabiegów 14 największych producentów takich jak: Apple, Emblaze Mobile, Huawei Technologies, LGE, Motorola Mobility, NEC, Nokia, Qualcomm, Research In Motion (RIM), Samsung, Sony Ericsson, TCT Mobile (telefony komórkowe ALCATEL), Texas Instruments oraz Atmel rozpoczęły prace nad stworzeniem jednej ładowarki z której będą mogli korzystać użytkownicy wszystkich wyżej wymienionych producentów telefonów.

W wyniku prac jeszcze w tym roku ma pojawić się na rynku uniwersalna ładowarka, która będzie obsługiwać 90% nowych telefonów rynku Unii Europejskiej. Realizacja tej idei nie była by możliwa, gdyby nie dobra wola producentów sprzętu, którzy nie tylko wyszli naprzeciw oczekiwaniom swoich klientów ale także zrozumieli że dzięki zastosowaniu jednej ładowarki będzie można korzystać z niej także po zmianie telefonu co przełoży się na mniejsze zapotrzebowanie na surowce podczas wytwarzania nowych ładowarek jak również zmniejszenie kosztów ich utylizacji. Jak widać na tym przykładzie dobra wola autonomicznych podmiotów może mieć wpływ na kształtowanie się ogólnego prawa międzynarodowego oraz tworzenie nowych norm dla innych podmiotów, w tym przypadku dla producentów telefonów i akcesorii komórkowych chcących sprzedawać swoje wyroby na terytorium Unii Europejskiej.

Podsumowanie

CSR jest coraz częściej świadomie wykorzystywany przez przedsiębiorstwa. Dzięki tym działaniom nie tylko poprawia się stan środowiska naturalnego czy bezpieczeństwo użytkowników danych dóbr czyli wszystkich ludzi ale także poprawia się wizerunek firm które CSR stosują. Warto również zaznaczyć, że środki przeznaczone na finansowanie CSR szybko się zwracają i zaczynają „pracować” na jednostkę która je wydała. Z tych powodów firmy powinny się

---

¹⁹² Informacje użyte w tym rozdziale pochodzą z różnych serwisów internetowych takich jak www.onet.pl

zainteresować społeczną odpowiedzialnością biznesu i jeśli jeszcze jej nie mają u siebie wprowadzonej jak najszybciej to zmienić.

Summary

Corporate social responsibility in aspect of of environmental protection as a source of competitive advantage and build a total enterprise value.

CSR is a new instrument with which organizations can contribute to improve their environment, build positive relationships with their customers and improve the image of your organization. Article describes the CSR activities in terms of environmental protection in P & G and the idea of creating a single charger for multiple cell phones. Presented in it are examples of activities to acquaint the reader with the idea CSRu and to show that money is money well given.

Spoleczna odpowiedzialność biznesu – wpływ wykorzystania koncepcji CSR na efektywne funkcjonowanie współczesnych organizacji

---

Streszczenie

Artykuł przybliży istotę koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu (ang. *Corporate Social Responsibility*), zyskującej ostatnimi laty coraz większe znaczenie dla efektywnego funkcjonowania organizacji. Zaprezentowano podstawowe jej cechy, oraz wskazano korzyści zarówno dla środowiska wewnętrznego jak i otoczenia zewnętrznego, płynące z jej wdrożenia.

Wprowadzenie

Współcześnie wśród przedsiębiorstw zaobserwować można rosnące zainteresowanie zagadnieniami z obszaru społecznej odpowiedzialności biznesu czyli wdrożenia koncepcji CSR (ang. *Corporate Social Responsibility*). Coraz częściej w organizacjach podejmuje się działania zmierzające do tego, aby dbałość o interesy ekonomiczne powiązana była z dbałością o przestrzeganie etycznych zasad odpowiedzialności względem społeczeństwa i środowiska naturalnego.

Na globalne zaangażowanie społeczne korporacji wpływ wywierają także problemy związane ze zmianami światowego klimatu i pogłębiającymi się nierównościami społecznymi. Zarówno na poziomie globalnym, jak i lokalnym istnieje duży popyt na politykę społeczną, kreowaną przez przedstawicieli korporacji. Uważa się wręcz, że jest to nowy paradygmat kierowania światem wyłaniający się tam, gdzie dochodzi o wzajemnie oddziałującego na siebie rozwoju państwa, biznesu i społeczeństwa obywatelskiego.

Istota koncepcji CSR

Spoleczna odpowiedzialność biznesu czyli koncepcja CSR określana jest jako odpowiedzialność korporacyjna lub obywatelstwo korporacyjne. Jej istotą jest zrównoważony rozwój (zaspokojenie bieżących potrzeb w taki sposób aby nie umniejszać szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie), poprzez właściwe zarządzanie relacjami z interesariuszami, ład korporacyjny i korporacyjną filantropię. CSR można także określić jako „pojęcie, pojęcie za pomocą którego przedsiębiorstwa integrują społeczne i środowiskowe aspekty w swojej codziennej działalności oraz we wzajemnych stosunkach z interesariuszami

(*stakeholders*) na zasadzie dobrowolności”¹⁹³. Pomieć jednak należy, że nie chodzi jedynie o przestrzeganie odpowiednich przepisów, lecz o pójście o krok dalej i inwestowanie w ludzi czy środowisko naturalne¹⁹⁴. Każde przedsiębiorstwo angażuje się w CSR na swój własny sposób, zależnie od swoich kompetencji, zasobów, interesariuszy, a także tradycji kulturowych, sytuacji społecznej i ekologicznej czy obszaru w którym funkcjonuje. Istnieje kilka powodów, dla których CSR zyskuje coraz większe znaczenie w planowaniu strategii działania przedsiębiorstw¹⁹⁵:

- globalizacja i idący za tym wzrost poziomu konkurencji,
- rosące rozmiary i wpływy przedsiębiorstw,
- zmiany pozycji i roli, jaką odgrywają ustawodawcy,
- wojna o talenty i wiedzę specjalistyczną,
- wzrost aktywności społeczeństwa obywatelskiego w skali globalnej,
- zmiana charakteru konsumenta, który z odbiorcy biernego staje się odbiorcą krytycznym, zaangażowanym w cały proces produkcji,
- wzrost znaczenia nienamacalnych, nierzeczowych zasobów firmy,
- zmiana podejścia inwestorów, którym coraz częściej wyniki finansowe już nie wystarczają do podjęcia decyzji o inwestowaniu.

Wprowadzenie w przedsiębiorstwie koncepcji CSR wiąże niejednokrotnie z powstawaniem pewnych konfliktów na poziomie organizacyjnym jak np.: produkcja, która zanieczyszcza środowisko czy zapewnienie zatrudnienia lokalnej społeczności i inne. Rodzi to zjawisko powstania dwóch rozdzielnych źródeł konfliktów: wewnętrznych i zewnętrznych.

Implikując w przedsiębiorstwie koncepcję społecznej odpowiedzialności biznesu, należy jasno określić cele strategiczne na gruncie tej koncepcji umożliwiające ich zrównoważone pogodzenie oraz odniesienie do konkretnych warunków funkcjonowania danej jednostki.

Wpływ wykorzystania koncepcji CSR a efektywne funkcjonowanie organizacji

Społeczne zaangażowanie organizacji i etyczny sposób prowadzenia działalności stanowią źródło korzyści nie tylko dla społeczeństwa ale i dla organizacji. We współczesnym biznesie funkcjonuje przekonanie, że etyka i odpowiedzialność społeczna wplatają się coraz mocniej w obowiązki menedżerów dążących do długookresowo pojmowanej wysokiej efektywności przedsiębiorstw. Jak powiedział Bill Ford pozwala to na stworzenie „dalekosiężnej wizji sukcesu, który opiera się m.in. na odpowiedzialności

---

¹⁹³ *European SMEs and social and environmental responsibility*, “Observatory of European SMEs”, 2002, nr 4, s. 11.

¹⁹⁴ M. Żemigala, *Etyczna busola w biznesie*, „Manager” 2004, nr 4, s. 40.

¹⁹⁵ P. Raynard, M. Forstater, *Corporate Social Responsibility*, United Nations Industrial Development Organization, Wiedeń 2002, s. 1; M. Iammarone, *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa w świetle nauki i Kościoła*, „Społeczeństwo” 2003, nr 3 – 4, 2. 394; S. Pezzota, *Przyszłość społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa we Włoszech i Europie*, „Społeczeństwo” 2003, nr 3 – 4, s. 407.

społecznej”¹⁹⁶. Stwierdził on też, że chociaż działalność w tym obszarze nie przyniesie szybkich bezpośrednich profitów dla przedsiębiorstwa, to wywrze pozytywny wpływ na jakość życia i stabilność otoczenia, w którym funkcjonuje¹⁹⁷.

Zidentyfikować można szereg korzyści, jakie firma odnosi, prowadząc działalność gospodarczą w sposób etyczny i społecznie odpowiedzialny, jak np.¹⁹⁸:

- budowanie dobrej reputacji w oczach klientów, społeczności lokalnych, mediów czy pracowników;
- zyskanie zaufania społeczności, samorządów, klientów, pracowników firmy; dotychczasowi klienci firmy pozostaną jej lojalni, a potencjalni z dużym prawdopodobieństwem wybiorą firmę postępującą etycznie i społecznie zaangażowaną;
- misja firmy, poprzez zawarcie w niej elementów społecznych i etycznych, wzmocni się, będzie bardziej wiarygodna;
- w dłuższym okresie koszty poniesione na działalność społeczną zwrócą się,
- a sprzedaż zacznie wzrastać;
- polskie przedsiębiorstwo będzie mogło konkurować na rynkach zachodnich, gdzie standardy społecznej odpowiedzialności i etycznego biznesu są już rozpowszechnione,
- zwiększy się szansa zyskania nowych inwestorów – dla wielu z nich wiarygodność społeczna jest równie ważna, jak wiarygodność finansowa.

Za cel strategiczny oraz strategiczną korzyść wprowadzenia koncepcji CSR oraz uznać należy przede wszystkim budowanie zaufania między przedsiębiorstwami a społecznościami, wśród których funkcjonują, poprawa klimatu dla inwestycji zagranicznych i zwiększenie pozytywnego oddziaływania firmy na procesy ekorozwoju.

Wobec rosnącego znaczenia wiedzy i kapitału ludzkiego dla efektywnego funkcjonowania organizacji w dzisiejszej globalnej gospodarce, szczególnie istotne staje się dbanie o pracowników firmy, ich rozwój oraz identyfikowanie się z nią. Zmusza to menedżerów do poszukiwania wspólnego mianownika dla interesariuszy z różnych kręgów kulturowych, o różnych przekonaniach religijnych czy filozoficznych. W obliczu tych wymagań wypracowano *zasady prowadzenia działalności gospodarczej* przyjęte w Caux, które mogą i powinny być traktowane jako światowy standard prowadzenia biznesu. Zostały one opracowane przez tzw. okrągły stół z Caux skupiający się na znaczeniu globalnej odpowiedzialności biznesu i jej pozytywnym wpływie na postęp gospodarczy i społeczny. Opierają się one na dwóch podstawowych wartościach, a mianowicie japońskiej koncepcji kyosei i godności ludzkiej. Kyosei oznacza

---

¹⁹⁶ *Przestrzeganie norm moralnych w przedsiębiorstwach*, „Zarządzanie na świecie” 2003, nr 6, s. 43.

¹⁹⁷ Tamże, s. 46.

¹⁹⁸ Por. J. Tabor, *Praktyki społecznej odpowiedzialności (CSR) w małych i średnich firmach*, [w:] *Zarządzanie organizacjami gospodarczymi w zmieniającym się otoczeniu*, red. J. Lewandowski, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2004, s. 335.

życie i pracę dla wspólnego dobra, przy uczciwej, zdrowej konkurencji. Ludzka godność w tym aspekcie oznacza immamentną wartość każdego człowieka, którego nie należy traktować jako narzędzia do osiągnięcia celów.

Takie podejście nie jest jednak jeszcze powszechne. Wiele firm nie dostrzega roli i znaczenia ukierunkowanego społecznego zaangażowania. Przyczyna jest prosta: skoro większość inicjatyw związanych z tą sferą funkcjonowania przedsiębiorstw podejmowanych jest w sposób nieskoordynowany, w izolacji od strategii biznesowej, trudno im dostrzec biznesowe korzyści z CSR.

Strategia CSR oznacza uwzględnianie przez firmę interesu społecznego i kwestii ochrony środowiska w ramach wszystkich działań przez nią podejmowanych, przy jednoczesnym zwiększaniu wartości firmy, umacnianiu reputacji, rozwoju nowych produktów i usług, a także usprawnianiu relacji z interesariuszami. Jednym z kluczowych wyzwań jest wdrożenie zasad etycznych i programów odpowiedzialnego biznesu na tych poziomach działania przedsiębiorstwa, które dla konsumentów i społeczności lokalnych są nieznane, takich jak wybór dostawców, produktów, technologii. To właśnie tutaj podejmowane są decyzje, które wpływają na to, czy prowadzenie biznesu odbywa się w sposób społecznie odpowiedzialny, korzystny dla otoczenia, sprzyjający zrównoważonemu rozwojowi, z poszanowaniem praw człowieka.

Dopiero całościowe spojrzenie na wszystkie aspekty działania przedsiębiorstwa, zdefiniowanie celów w perspektywie długoterminowej oraz aktywne wyjście poza obowiązki wynikające z przepisów prawa, pozwala na przekształcenie CSR z aktywności typowo filantropijnej i promocyjnej w czynnik kształtujący strategię biznesową firmy. Wiele firm co prawda współpracuje blisko z szeroko rozumianym otoczeniem zewnętrznym, wspiera m.in. organizacje trzeciego sektora, starając się przy tym aktywnie budować swój pozytywny wizerunek. Nie oznacza to jednak w każdym przypadku, że mogą one określić się mianem społecznie odpowiedzialnych.

Dopiero wówczas, gdy przedsiębiorstwo:

- uporządkuje swoje działania w tym zakresie
- nawiąże długoterminowy dialog ze wszystkimi kluczowymi interesariuszami
- zidentyfikuje szanse i zagrożenia w obszarze zrównoważonego rozwoju oraz w obszarze wartości, którymi się kieruje
- świadomie zacznie kształtować swoją reputację jako podmiotu uczciwego,
- działającego z poszanowaniem zasad etycznych i wiarygodnego,
- zaczyna wkraczać na ścieżkę społecznej odpowiedzialności.

Podejmując przy tym tak ukierunkowane działania firma powinna cały czas mieć na uwadze przyjęte przez siebie cele strategiczne, tak aby jej społeczne zaangażowanie służyło ich realizacji. Sposobem na maksymalizację efektywności tych działań jest przyjęcie wspomnianego już kompleksowego, strategicznego podejścia w obszarze CSR, którego elementem jest:

- analiza interesariuszy i ich oczekiwań oraz ryzyk w zakresie społecznego zaangażowania,
- zdefiniowanie zasad, celów i sposobów ich realizacji,
- przyjęcie niezbędnych rozwiązań organizacyjno-procesowych.

Opracowanie i efektywne wdrożenie strategii CSR może przynieść wymierne korzyści ekonomiczne, w tym:

- zrównoważony, realizowany w perspektywie długoterminowej, rozwój przedsiębiorstwa,
- optymalizację kosztów operacyjnych,
- większą odporność przedsiębiorstwa na sytuacje kryzysowe,
- większą lojalność i zaufanie ze strony klientów, kontrahentów i pozostałych interesariuszy,
- pozyskanie i utrzymanie najlepszych pracowników, wzrost zaangażowania po stronie zespołu pracowniczego.

Prawidłowo zdefiniowana i wdrożona strategia CSR pozwala idei społecznej odpowiedzialności zaistnieć we wszystkich sferach działania przedsiębiorstwa, a jej promocja przez kadre zarządzającą, realizowana w oparciu o zasadę partnerstwa i najwyższe standardy etyczne, podnosi konkurencyjność i rynkową pozycję firmy.

Podsumowanie

Analizując wpływ coraz bardziej upowszechniającej się ostatnimi laty koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu na charakterystykę i efektywność funkcjonowania współczesnych organizacji, nie sposób nie dostrzec płynących z tego faktu korzyści. Przedsiębiorstwa funkcjonujące zgonie z jej założeniami nie tylko mają pozytywny wpływ na środowisko naturalne ale także na społeczno – ekonomiczny aspekt życia ludzkiego. Jednocześnie w długookresowej perspektywie kreują istotne źródło potencjału rynkowego dla przedsiębiorstwa, dzięki swej reputacji, przywiązaniu pracowników oraz sieci powiązań biznesowych.

Bibliografia

1. Iammarone M., *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa w świetle nauki i Kościoła*, „Społeczeństwo” 2003, nr 3 – 4.
2. Pezzota S., *Przyszłość społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa we Włoszech i Europie*, „Społeczeństwo” 2003.
3. Raynard P., Forstater M., *Corporate Social Responsibility*, United Nations Industrial Development Organization, Wiedeń 2002.
4. Tabor J., *Praktyki społecznej odpowiedzialności (CSR) w małych i średnich firmach*, [w:] *Zarządzanie organizacjami gospodarczymi w zmieniającym się otoczeniu*, red. J. Lewandowski, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2004, s. 335.
5. Żemigala M., *Etyczna busola w biznesie*, „Manager” 2004.
6. *European SMEs and social and enviromental responsibility*, “Observatory of European SMEs”, 2002.
7. *Przestrzeganie norm moralnych w przedsiębiorstwach*, „Zarządzanie na świecie” 2003.

Summary
**Corporate Social Responsibility - the impact of the use of CSR concept for
effective functioning contemporary organizations**

The paper presents the essence of the concept of corporate social responsibility, gaining in recent years become increasingly important for the effective functioning of the organization. Presented its basic characteristics, and identifies benefits for both the internal environment and external environment, arising from its implementation.